

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ ОТЧЕТ**

2014-жылдын июнь айы

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага: Жеенбаева Б.Ж.
Кеңештин мүчөлөрү: Чокоев З. Л.
Цыплакова Л. Н.
Дыйканбаева Т. С.
Исакова Г. А.
Ли А. Ч.
Бердигулова А. Р.

Жооптуу катчы: Усубалиев У.А.

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.

Басылма Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда каттоодон өтүп, №1863 күбөлүккө ээ болгон.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2014.

Бул басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсы болбосун формада, кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:

Бишкек ш., Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
Финансы статистикасы жана маалымдоо башкармалыгы Финансылык туруктуулукка
мониторинг бөлүмү
телефону: (+996 312) 66-91-93 факсы: (+996 312) 66-91-67
электрондук почта: uusubaliev@nbkr.kg

Басылма жылына 2 жолу – июнь жана декабрь айларында, кыргыз, орус жана англис тилдеринде чыгат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын (Улуттук банктын) өткөн жыл үчүн отчету болуп саналат. Ал өзүнө республиканын экономикалык өнүгүшү жана акча-кредит саясаты, финансылык отчеттуулук, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Бул ай сайын чыгарылуучу маалыматтык басылма Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрү, экономикасынын секторлору боюнча статистикалык маалыматтарды камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы секторду өнүктүрүүнүн тенденциялары жана төлөм балансы, тышкы соода, эл аралык камдар, тышкы карыз жана Кыргыз Республикасынын эл аралык инвестициялык позициялары боюнча маалыматтар чагылдырылат. Басылма чейрек сайын – январь, май, июль, октябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама

Басылма, республикадагы жана анын региондору боюнча керектөө бааларынын динамикасын, инфляциянын негизги факторлоруна жүргүзүлгөн анализдөөлөрдү, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акча-кредит саясат жагында кабыл алган чечимдери жөнүндөгү маалыматтарды камтуу менен кийинки мезгил аралыгына инфляциялык болжолдоолорду берет. Басылма чейрек сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

“Улуттук банктын пресс-релизи” Улуттук банкка жана банк тутумуна тиешелүү маалыматтар түрмөгүн, финансы рыногунун жума ичиндеги маалыматтарын жана жалпыга маалымдоо каражаттары, юридикалык жактар жана жеке адамдар үчүн башка маалыматтарды камтыйт. Жума сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Басылма, республиканын коммерциялык банктарын жана коомчулукту ченемдик документтер менен камсыз кылуу жана аларга Улуттук банктын иши тууралуу маалымдоо, ошондой эле Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын кеңири жайылтуу максатында, Улуттук банктын ченемдик актыларын расмий жарыялоо үчүн арналган. Басылма айына бир жолу кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланып турат.

Мазмуну

Киришүү	5
Негизги тыянактар	7
I. Макроэкономикалык жана финансылык конъюнктура	9
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер. Тобокелдиктер картасы.....	9
1.2. Финансы секторунун түзүмү.....	14
1.3. Финансылык рыноктордун абалы.....	16
1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы.....	16
1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы.....	17
1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу.....	19
II. Банк сектору	23
2.1. Негизги тенденциялар.....	23
2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер.....	32
2.2.1. Кредиттик тобокелдик.....	32
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги.....	42
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги.....	46
2.2.4. Валюта тобокелдиги.....	47
2.2.5. Пайыздык тобокелдик.....	48
2.2.6. «Дуушарлануу» тобокелдиги.....	49
2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик.....	50
2.3. “Кайтарым” стресс-тестирлөө.....	52
2.3.1. Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөө.....	52
2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин «кайтарым» стресс-тестирлөө.....	53
2.3.3. Рыноктук тобокелдикти «кайтарым» стресс-тестирлөө.....	53
III. Банктык эмес финансы-кредит мекемелери	55
3.1. Негизги тенденциялар.....	55
3.2. Банктык эмес финансы-кредит мекемелериндеги тобокелдиктер.....	59
3.3. БФКМдер системасын стресс-тестирлөө.....	62
IV. Төлөм системалары	65
V. Финансы секторунун ишин жөнгө салууну өркүндөтүү	68
Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү	71
Глоссарий жана кыскартуулардын тизмеси	72

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы 2012-жылдан бери Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчетту жарыялап келет. Республиканын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүү жөнүндө коомчулукка маалымдоо мына ушул отчеттун негизги максатынан болуп саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам, финансылык теңсалмаксыздык жана таасирлердин орун алышы шартында финансылык ортомчулук милдетин аткарууга өбөлгө түзгөн финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүүгө болот.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары, Улуттук банк тарабынан акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда, банк ишин жөнгө салууда жана Кыргыз Республикасынын финансы-кредит мекемелерин өнүктүрүү стратегиясын иштеп чыгууда эске алынган.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет, финансылык туруктуулук маселелерине кызыкдар болгон жактарга жана финансы рыногунун катышуучуларына багытталган.

Кыстырмалардын тизмеси

1-кыстырма. Тобокелдиктерге баа берүү картасы.....	13
2-кыстырма. Турак-жайдын жеткиликтүүлүк индекси.....	22
3-кыстырма. Кредиттик тобокелдиктин валюталык тобокелдик аркылуу карыз алуучулардын карыздык милдетине таасири (кыйыр валюта тобокелдиги).....	37
4-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларына жүргүзүлгөн иликтөөлөрдүн жыйынтыктары.....	38
5-кыстырма. 2009–2013-жылдар үчүн талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” (туруктуу) деңгээлине баа берүү (депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктары).....	45
6-кыстырма. БФКМдер системасынын ишине концентрациялануу индексинин негизинде баа берүү.....	60
7-кыстырма. БФКМдердин кредиттеринин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баа берүү.....	61

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

Бүтүндөй алганда, Кыргыз Республикасынын финансы секторунун абалы 2013-жыл жыйынтыгы боюнча туруктуу катары бааланган. Макропруденциалдык иликтөөлөрдүн, эконометрикалык модель түзүүнүн, системдик тобокелдиктердин тике жана “кайтарым” стресс-тесттердин натыйжалары, Кыргызстандын банк сектору финансылык жактан туруктуу жана белгилүү бир таасирлерге туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин тастыктоодо.

Активдердин, кредит портфелинин, ресурстук базанын, таза пайданын жана финансылык ортомчулук деңгээлинин бир калыпта өсүшү байкалууда, бул жалпы алганда, банк секторунун жана банктык эмес финансы-кредит мекемелер (БФКМ) системасынын туруктуулугунун тастыктоосу катары саналат. Ал эми банктар салыштырмалуу жогору ликвиддүүлүк деңгээлине ээ экендиги менен мүнөздөлүүдө.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунда системдик тобокелдиктер бир калыпта сакталып турууда.

Макропруденциалдык иликтөөлөрдүн жана стресс-тесттердин жыйынтыгы боюнча, банк секторунда негизги тобокелдик катары кыйыр валюта тобокелдиги аркылуу таасир этиши мүмкүн болгон кредиттик тобокелдик аныкталган. Долларлаштыруу деңгээли кыйла жетиштүү болгондугуна байланыштуу, чет өлкө валютасындагы милдеттенмелер менен шартталган кредиттик тобокелдик олуттуу болуп саналат. Ушул эле учурда валюта тобокелдигинин түздөн-түз таасири анчалык олуттуу эмес. Банк сектору үчүн мындай тобокелдиктердин негизги булагынан болуп, кредитти чет өлкө валютасында алышкан, бирок мындай валютадагы кирешеге ээ эмес банктардын карыз алуучулары саналат.

Финансы секторунда орточо өлкөлүк тобокелдиктин алкагында, капиталдын агылып чыгуу тобокелдигинин деңгээли бир калыпта сакталууда. Кыргыз Республикасынын банк сектору мурдагыдай эле, обочолонгон катары мүнөздөлүп, эл аралык финансылык рыноктор капиталына аз аралашкан, бул бир калыптагы өлкөлүк тобокелдикке мүнөздүү. Банктардын негизги каржылоо булагынан болуп ички ресурстар саналат (милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 85,0 пайызы Кыргыз Республикасынын резиденттеринен тартылган). Банктардын ресурстук базасында олуттуу салыштырма салмак үй чарбачылыгы жыйымдарына туура келет (банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 31,1 пайызы). Банк секторунун активдери да негизинен Кыргызстанга топтоштурулган (активдердин жалпы көлөмүнүн 85,9 пайызы Кыргыз Республикасында жайгаштырылган). Банктык эмес сектордо ресурстардын олуттуу үлүшү эл аралык финансылык институттардан алынган кредиттерге туура келет, алардын максаты - жеке сектордун өнүгүүсүнө узак мөөнөт ичинде колдоо көрсөтүү.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары банктардын финансылык туруктуулук запасынын 2013-жыл жыйынтыгы боюнча 2012-жылга салыштырмалуу бир аз төмөндөгөндүгүн тастыктайт.

Кыймылсыз мүлк рыногундагы тобокелдиктер бир калыпта сакталууда, бирок учурда белгиленген баанын өсүшү келечекте кыйла тобокелдиктерди жаратышы мүмкүн. Ипотекалык кредиттөө анчалык өнүкпөгөндүктөн, кыймылсыз мүлк рыногунун финансы секторунда тобокелдиктердин келип чыгуу ыктымалдыгы бир калыпта сакталып турууда. Мында курулушка жана ипотекага бөлүштүрүлгөн кредиттердин көлөмү төмөндөгөн.

Банктар аралык кредиттөөнүн төмөн деңгээлинин алкагында “дуушарлануу”¹ тобокелдиги анчалык маанилүү эмес. Бул, банктар аралык кредиттөөдө күрөөлүк камсыздоонун болушу, ошондой эле республиканын коммерциялык банктары ортосунда өз ара иш алып баруу начар өнүккөндүгү менен шартталган.

Банк секторунда кредиттик тобокелдик² деңгээли бир калыпта сакталууда. Анкета жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча банктар тарабынан сунушталган маалымат, банк секторунда кредиттик тобокелдик бир калыпта сакталып тургандыгын көрсөткөн.

¹ Мында, банктар аралык кредиттөөдө гана “дуушарлануу” тобокелдиги болжолдонгон.

² Банктардын кардарлар, күрөөлүк мүлк ж.б. боюнча сунуштаган агрегирленген маалыматтарынын негизинде.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЪЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер. Тобокелдиктер картасы.

Макроэкономикалык абал жакшыргандыгына карабастан, туруксуз экономикалык өсүш, мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы жана экономиканын начар диверсификацияланышына байланыштуу тобокелдиктер сакталууда.

Ички дүң өнүм

2013-жылы Кыргызстандын экономикасында олуттуу өсүш белгиленген, бул эң башкысы, “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасындагы өндүрүш көлөмүнүн калыбына келиши, ошондой эле экономиканын башка секторлорунун өсүшү менен шартталган: “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасын эске албаганда, экономикалык өсүш 2012-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 5,8 пайыз деңгээлинде белгиленген (2012-жыл жыйынтыгы боюнча “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасын эске албаганда ИДӨ 6,3 пайызды түзгөн эле). ИДӨ дефлятору 2012-жылдагы 8,7 пайызга каршы 2,0 пайыз деңгээлинде калыптанган.

Кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө сооданын 2012-жылга салыштырмалуу 7,0 пайызга жогорулагандыгы белгиленген, ал эми кароого алынган мезгил ичинде операциялардын дүң жүгүртүүсү 325,8 млрд. сомду түзгөн. Бардык түзүмдөр боюнча өсүш катталган, өзгөчө мотор майларын чекене сатуу жүгүртүүсү 13,7 пайызга, автоунаа жана мотор майларынан тышкары чекене сатуу – 7,5 пайызга өскөн. Автоунаа жана мотор майларынан (53,3 пайыз) тышкары, соода түзүмүндө негизги үлүш чекене сатууга туура келген. Дүңүнөн жана агенттер аркылуу сатуу үлүшү 31,8 пайызды, ал эми мотор майларын чекене сатуу – 11,3 пайызды түзгөн. Мында автоунаа жана мотор майларын сатуудан тышкары, чекене сатуу үлүшү 2012-жылдагыга караганда 0,8 пайызга, ал эми мотор майларын чекене сатуу – 0,1 пайызга өскөн, ал эми дүңүнөн сатуу жана агенттер аркылуу сатуу үлүшү 0,7 пайызга төмөндөгөн.

Мында, ИДӨнүн калыптанышына айыл чарбачылыгы да кыйла салым кошкондугун белгилеп кетүү зарыл, анын айкын көлөмү 2012-жылдагы 1,2 пайыздан 2,9 пайызга өскөн. Айыл чарба продукциясынын дүң көлөмүнүн өсүшү, кант кызылчасын (91,6 пайыз), буудайды (51,6 пайыз), дан эгиндерин (буурчак, күрүч жана гречкадан тышкары) (27,5 пайыз), мөмө-жемишти (4,9 пайыз) өндүрүү көлөмүнүн көбөйүшүнүн, ошондой эле айдоо жерин 0,4 пайызга көбөйтүүнүн эсебинен жүргөн. Ыңгайлуу аба-ырайы шарттары, ошондой эле “Айыл чарбасын кредиттөө” долбоорун жүзөгө ашыруу да сектордун өсүшүнө олуттуу таасирин тийгизген (1.1.1-таблица).

1.1.1-таблица. ИДӨнүн өсүшүнө/азайышына иштин айрым түрлөрүнүн салымы
пайыздар

	2012-ж.			2013-ж.		
	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүштүн арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар	Салыштырма салмагы, пайыздар	Өсүштүн арымы, пайыздар	Өсүшкө салымы, пайыздык пункттар
ИДӨ	100,0	-0,1	-0,1	100,0	10,5	10,5
Айыл чарба	16,7	1,2	0,2	15,2	2,9	0,5
Өнөр жай	15,7	-20,8	-4,7	16,1	34,5	5,4
<i>Тоо кен казуу өнөр жайы</i>	0,9	37,6	0,3	0,7	-4,6	-0,04
<i>Кайра иштетүү өнөр жайы</i>	12,1	-28,0	-5,1	13,4	45,4	5,5
<i>Электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү</i>	2,7	5,2	0,2	2,0	-1,7	-0,05
Курулуш	6,5	29,7	1,5	6,8	12,4	0,8
Соода; автомобилдерди оңдоо	16,0	10,7	1,6	16,1	7,0	1,1
Транспорт жана байланыш	9,2	9,4	0,8	9,5	12,3	1,1
Жана башкалар	22,9	2,5	0,5	22,0	0,9	0,2
<i>Мейманканалар жана тойканалар</i>	1,4	11,7	0,2	1,5	11,1	0,2
<i>Финансылык ишкердик</i>	0,6	4,1	0,02	0,5	3,7	0,02
<i>Кыймылсыз мүлк менен операциялар</i>	4,4	-0,4	-0,02	4,1	-1,8	-0,1
<i>Мамлекеттик башкаруу</i>	5,1	1,6	0,1	5,1	-1,2	-0,1
<i>Билим берүү</i>	6,0	4,8	0,3	5,6	1,0	0,1
<i>Саламаттыкты сактоо жана социалдык кызматтарды сунуштоо</i>	3,5	1,3	0,04	3,4	2,1	0,1
<i>Коммуналдык кызматтарды сунуштоо</i>	1,9	-0,5	-0,01	1,8	1,6	0,03
Азык-түлүктөргө таза (субсидияны алып салуу менен) салыктар	13,1	-0,1	-0,01	14,4	10,5	1,4

Булагы: УСК

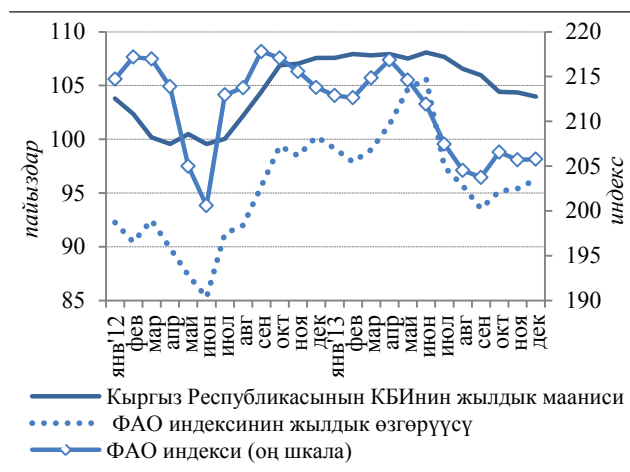
Бүтүндөй алганда, экономиканын өсүш көрсөткүчү жогору болгондугуна карабастан, өнөр жай жана соода секторунда туруксуздук, ошондой эле кайра иштетүү өнөр жайында белгилүү бир тобокелдиктер байкалган, алар өз кезегинде, өлкөнүн ИДӨсүнө жана финансы секторунун туруктуулугуна таасирин тийгизиши мүмкүн.

Инфляция

Азык-түлүк товарларына баанын инфляциялык басымынын начарлашы 2013-жыл ичинде ички баанын өсүшүнө ооздуктоочу таасирин тийгизген. Жылдык өлчөөдө инфляция 4,0 пайыз чегинде катталган, ал эми 2012-жылы ал 7,5 пайызды түзгөн эле. Ошондой эле отчеттук жыл ичинде базалык инфляция деңгээлинин төмөндөгөндүгү байкалып, ал Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин (УСК) маалыматы боюнча 5,3 пайызды түзгөн.

Рыноктун көптөгөн социалдык жактан маанилүү азык-түлүк товарларына импорттон көз карандылыгы ички баага таасирин тийгизген негизги фактор бойдон калууда.

1.1-график. Кыргыз Республикасынын КБИ-нин динамикасы жана ФАО индекси

2013-жыл ичинде ФАО азык-түлүк баа индексинин орточо мааниси 209,8 пунктту түзгөн, бул өткөн жылдагы көрсөткүчтөн 1,6 пунктка төмөн. Бүтүндөй алганда 2013-жылы азык-түлүк рыногу туруктуу катары мүнөздөлгөн. 2013-2014-маркетиндик жылдар ичинде азык-түлүк рынокторун жогору түшүмдүүлүк менен камсыздоо аркылуу дүйнөлүк рынокто суроо-талап менен сунушту теңдештирүүгө өбөлгө түзүп, натыйжада ал баа туруктуулугуна жетишүүгө мүмкүндүк берген.

Бүтүндөй алганда, инфляция өлкөнүн финансылык туруктуулугуна терс таасирин тийгизген эмес, ал 2013-2015-жылдарга каралган акча-кредит саясатынын негизги

багыттарында аныкталган маанилердин чегинде катталган.

Мамлекеттик бюджет

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын маалыматы боюнча 2013-жылы ичинде мамлекеттик бюджет 2,3 млрд. сомду же ИДӨгө карата 0,7 пайызды түзгөн³. Отчеттук мезгилдин акырына бюджеттик каражаттардын калдыгын эске алуу менен жалпы бюджет тартыштыгын каржылоо (5,5 млрд. сом), толугу менен 17,7 млрд. сом (ИДӨгө карата 5,1 пайыз) өлчөмүндөгү тышкы булактардын эсебинен ишке ашырылган, ошол эле учурда ички булактар боюнча 9,9 млрд. сом суммасындагы терс сальдо түптөлгөн (ИДӨгө карата 2,8 пайыз). Мурда колдонулган эсептөө ыкмасынын негизинде бюджет тартыштыгы 13,4 млрд. сомду же ИДӨгө карата 3,8 пайызды түзмөк, бул да финансы секторунда тобокелдиктердин орун алышы мүмкүндүгүн тастыктайт.

Макроэкономикалык тобокелдиктер

Кыргыз Республикасында экономикалык өсүш көрсөткүчтөрү көпчүлүк учурда, өндүрүш көлөмүнөн жана “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканаларынын көрсөткүчтөрүнөн көз каранды. Өндүрүштүн айкын көлөмү же дүйнөлүк рынокто алтындын баасы өзгөрсө, чыгаруу жана экспорт көлөмү да корректировкаланышы мүмкүн. Мындан тышкары, алтын кенин казып алуу ишканасындагы белгисиздик жагдайы маселесин чечүү узакка созулуп, анын бюджеттин ресурстук бөлүктү түзүү процессине басымы сакталууда. Алсак, 2013-жылы бюджеттин операциялык мамлекеттик чыгашаларына “Кумтөр” алтын кенин казып алуу ишканасынын дүң кирешесине салык үлүшү 3,5 пайызды же 3,6 млрд. сомду түзгөн.

Өлкөнүн дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунун конъюктурасынан жогору көз карандылыгы сакталып турууда, бул ички экономиканын туруштук берүү мүмкүнчүлүгүн начарлатат жана баа туруктуулугу үчүн тобокелдиктерди жаратат.

АКШнын сандык жеңилдетүү программасынын токтотулушу көпчүлүк өлкөлөрдүн улуттук

³ 2012-жыл үчүн республикалык бюджетти аткаруу тууралуу отчетко аудиттин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын Эсептөө палатасынын сунуш-көрсөтмөлөрүнө ылайык, Финансы министрлиги тарабынан кайра кредиттелген каражаттар бөлүгүндө МИПтин эсебине өзгөртүүлөр киргизилген, алар 2013-жылдын сентябрынан баштап чыгаша катары эмес, финансылык активдер катары эсепке алына баштаган жана алар тиешелүү негизде бюджеттин тартыштыгын жабуу булактарында чагылдырылат (Булагы: Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын 2013-жылга республикалык бюджетти жана 2014-2015-жылдарга болжолдоолор жөнүндө” мыйзамына өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” мыйзам долбоору жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтом долбооруна карата маалымдама-негиздеме).

валютасынын нарксыздашына алып келген. Кыргызстан экономикасынын импорттон көз карандылыгын эске алсак, АКШ долларынын курсунун дүйнөлүк валюта рынокторунда жана негизги соода өнөктөш өлкөлөрдөгү динамикасы республика ичинде айрым бир инфляциялык тобокелдиктерди жаратууда.

Башка жагынан алып караганда, келип түшкөн каражаттардын болжолу менен жарымы тышкы экономикалык ишкердиктен алынган салыктардын эсебинен камсыздалат, ал башка өлкөлөр менен соода жүргүзүү шарттарынан түздөн-түз көз каранды. Колдонуудагы принциптердин олуттуу өзгөрүүсү бюджеттин киреше бөлүгүн түптөө тобокелдигинин жогорулап кетишине алып келиши ыктымал.

Жыл ичинде бюджеттик каражаттардын бирдей эмес бөлүштүрүлүшү жана күндөлүк керектөөгө жумшалган чыгашалардын жогорку үлүшү инфляцияны күчөткөн кошумча фактор болуп саналат.

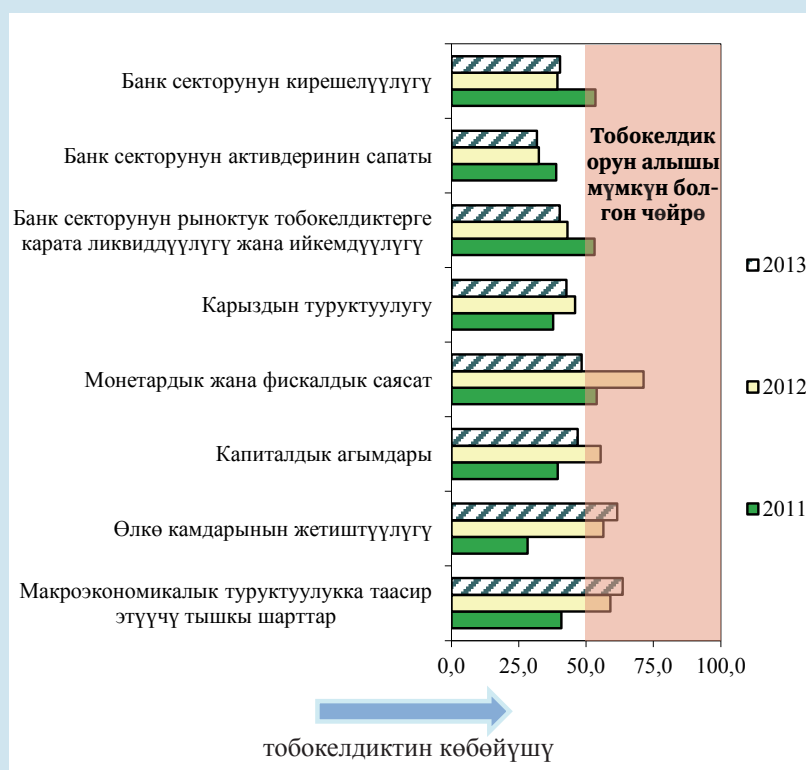
Мамлекеттик финансылар сегментинде тобокелдиктер, бюджеттин ресурстук бөлүгүн түзүү булактары чөйрөсүндө жана макрофискалдык ийкемдүүлүк проблемаларында топтоштурулган. Күтүлгөндөй эле, 2013-жылы бюджетти каржылоо тартыштыгы жалпысынан сырттан келип түшүүлөрдүн эсебинен жүзөгө ашырылган. Болжолдонгондой эле, 2014-жылы аны каржылоо жагдайы мурдагыдай эле калат, бул өз кезегинде, бюджеттин жеткире каржылоого алынбай калышы тобокелдигине алып келет.

Узак мөөнөт ичинде тартыштыктын жогорку деңгээлинин сакталышы жогорку инфляциялык басымды шарттап, экономикадагы инфляциялык процесстерди турукташтыруу ишинде кыйынчылыктарды жаратат. Мындан тышкары, бюджет чыгашаларынын кирешелерден кыйла артышы акча-кредит саясатын жүзөгө ашыруу боюнча чыгашалардын өсүшүнө алып келет. Инфляцияны өрчүткөн тобокелдиктердин башка факторлорунун арасында жыл ичинде бюджеттик каражаттардын бирдей эмес бөлүштүрүлүшү (негизинен, ресурстук түшүүлөргө жараша шартталган), орун алышы ыктымал болгон олуттуу ар айлык финансылык ажырымдар жана чыгашалардын күндөлүк керектөөдөн артышы орун алууда.

1-кыстырма. Тобокелдиктерге баа берүү картасы⁴

2013-жыл жыйынтыгы боюнча тобокелдиктер чөйрөсүндө, тышкы шарттарды мүнөздөгөн, өлкөнүн макроэкономикалык туруктуулугуна жана камдардын жетиштүүлүгүнө таасирин тийгизген көрсөткүчтөр тобу орун алган. Көрсөткүчтөрдүн башка топтору боюнча тобокелдик бир калыпта катталган.

1.1.2-график. Тобокелдиктерге баа берүү картасы пайыздар

“Макроэкономикалык туруктуулукка таасирин тийгизген тышкы шарттар” тобу боюнча тобокелдиктин өсүшү, Кыргызстандын негизги соода өнөктөш өлкөлөрүнүн бири - Россиянын экономикасынын өсүш арымынын басаңдашы, ошондой эле алтынга дүйнөлүк баанын төмөндөшү менен түшүндүрүлгөн. Россия экономикасынын өсүш арымы 2013-жылы 2012-жылга салыштырганда 3,4 пайыздан 1,3 пайызга чейин кыскарган. 2013-жыл жыйынтыгы боюнча алтын баасы өткөн жылга караганда 27,8 пайызга төмөндөгөн.

Импорттук түшүүлөрдүн көбөйүүсү, ошондой эле 2013-жылы Улуттук банктын

акча массасынын ордун таза тышкы активдер менен жабуу көрсөткүчүнүн төмөндөшү, “Өлкө камдарынын жетиштүүлүгү” тобу боюнча тобокелдиктердин жогорулоосуна түрткү берген.

“Монетардык жана фискалдык саясат” тобу боюнча тобокелдик деңгээлинин төмөндөшү, 2013-жылы ичинде мамлекеттик чыгашалардын ИДӨгө карата катыш көрсөткүчүнүн 2012-жылга караганда азайуусу менен шартталган.

“Капитал агымдары” тобу боюнча тобокелдик деңгээлинин төмөндөшү, импорттун өсүш арымынын басаңдашынын алкагында, 2012-жылга салыштырмалуу 2013-жылы ичинде экспорт көлөмүнүн өсүшүнө байланыштуу болгон.

“Карыздык туруктуулук” тобу боюнча тобокелдик деңгээли 2013-жыл жыйынтыгы боюнча анчалык олуттуу эмес.

⁴ Тобокелдиктерге баа берүү картасынын методологиясы Улуттук банктын «2012-жылдын 1-жарым жылдыгы үчүн Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет» басылмасында жарыяланган.

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргызстандын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансылык компаниялар (банктык эмес финансы-кредит мекемелери, камсыздандыруу компаниялары, инвестициялык жана пенсиондук фонддор, фондулук биржалар) түзөт.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү (финансылык институттардын саны)

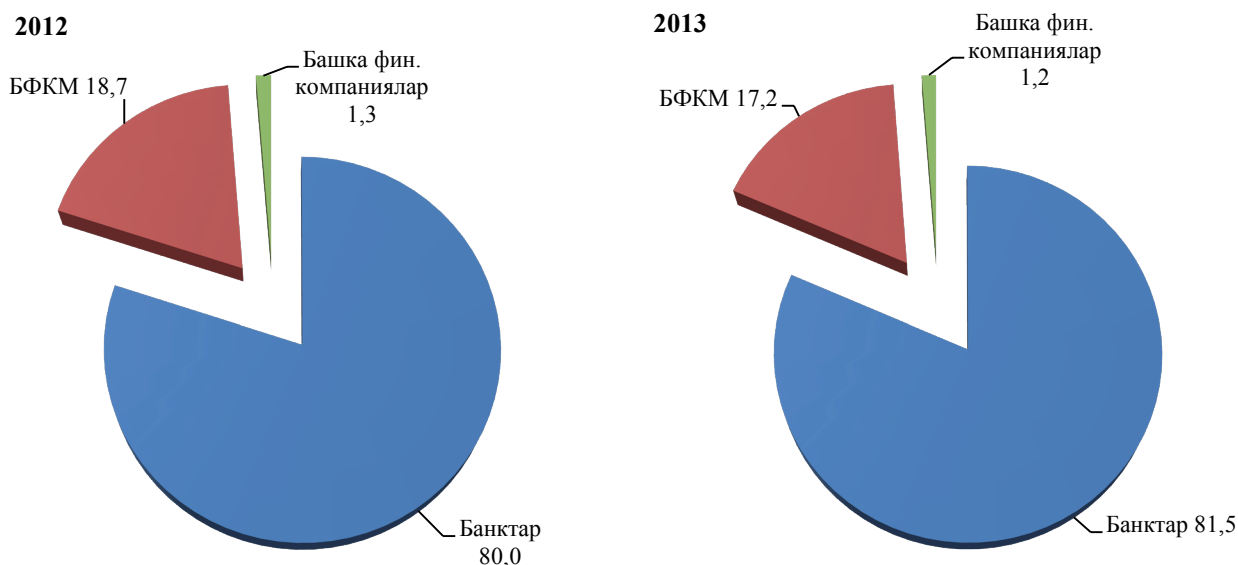
Финансы институттары	2009	2010	2011	2012	2013
Коммерциялык банктар	22	22	22	23	24
Башка финансылык компаниялар, анын ичинде:	1234	936	958	837	794
<i>Банктык эмес финансы-кредит мекемелери (БФКМ), анын ичинде:</i>	1203	906	931	810	765
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:	359	397	454	320	277
микрокредиттик компаниялар	226	266	340	242	208
микрокредиттик агенттиктер	129	127	110	74	65
микрофинансылык компаниялар	4	4	4	4	4
БРАФ ЖЧКсы	1	1	-	-	-
Өнүктүрүү фонду ЖАК	1	-	-	-	-
«ФК КС ФК» ААКсы	1	1	1	1	1
Кредиттик союздар	238	217	197	183	153
Алмашуу бюролору	372	290	279	306	334
Камсыздандыруу компаниялары	19	19	16	16	18
Инвестициялык фонддор	6	6	8	8	8
Фондулук биржалар	3	2	1	1	1
Пенсиялык фонддор	3	3	2	2	2

Булагы: Улуттук банк, УСК

2013-жылдын акырына финансы секторунун активдери 2012-жылга караганда 23,3 млрд. сомго көбөйүп, 133,0 млрд. сомду же ИДӨгө карата 38,0 пайызды түзгөн.

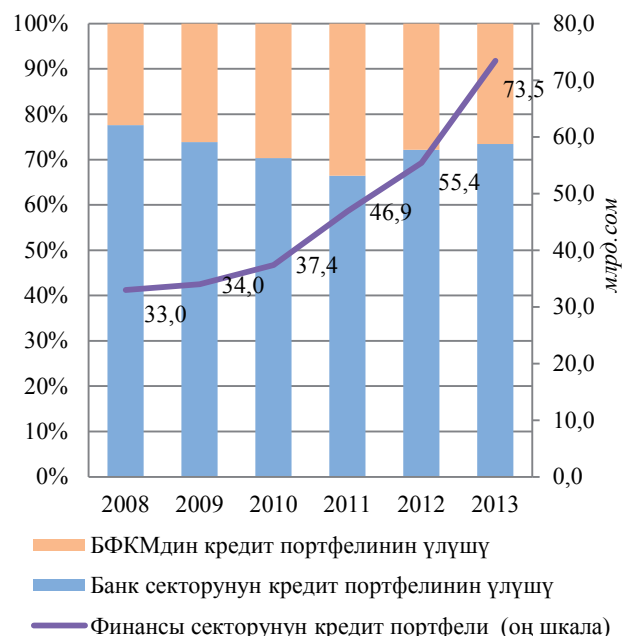
Финансы секторунун чогуу алгандагы активдеринде банк секторунун үлүшү 81,5 пайыз чегинде катталган. Ал эми БФКМдердин жана башка финансылык компаниялардын үлүшүнө, тиешелүүлүгүнө жараша 17,2 пайыз жана 1,2 пайыз туура келген (1.2.1-график).

1.2.1-график. Кыргызстандын финансы секторунун активдеринин институционалдык түзүмү пайыздар

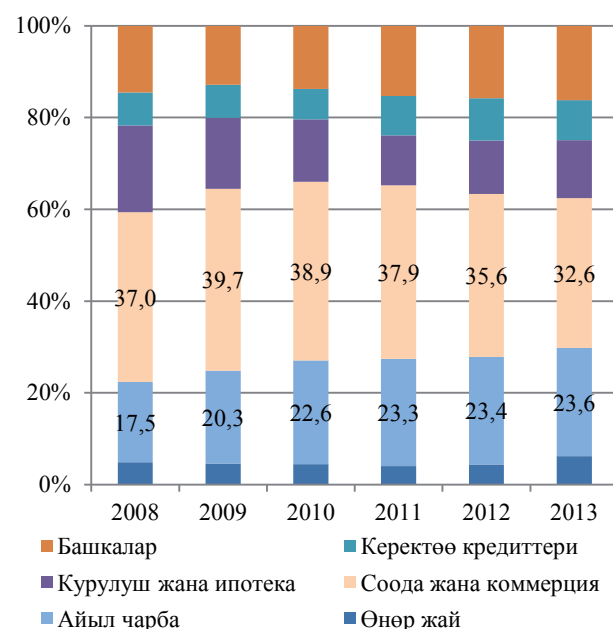
Банктардын жана БФКМдердин чогуу алгандагы кредит портфели 2013-жыл ичинде 2012-жылга салыштырганда 32,6 пайызга көбөйүү менен 73,5 млрд. сом же ИДӨгө карата 21,0 пайыз чегинде түптөлгөн. Банктардын финансы секторунун кредит портфелиндеги кредиттеринин үлүшү бир аз гана өзгөрүп, 2013-жылдын акырына 73,5 пайызды түзгөн (1.2.2-график).

1.2.2-график. Кредит портфелинин түзүмү

Булагы: Улуттук банк

1.2.3-график. Кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булагы: Улуттук банк

Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соода тармагына (банктар) жана айыл чарбага (БФКМдер) концентрациялануу белгиленген. 2013-жылдын акырына экономиканын жогоруда белгиленген тармактарындагы финансы секторунун кредит портфелинин чогуу алгандагы үлүшү, сунушталган кредиттердин жалпы көлөмүнөн 56,2 пайызды (1.2.3-график) же 41,3 млрд. сомду түзгөн.

1.3. Финансылык рыноктордун абалы

Ички валюта рынокторундагы жагдай салыштырмалуу туруктуу бойдон калган. Валюта рынокторундагы интервенциялар рыноктук өбөлгөлөргө жараша түптөлгөн жалпы трендге таасирин тийгизбестен, алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүнө жол бербөө максатында ишке ашырылган.

Коммерциялык банктардын үстөк камдарынын орточо күндүк көрсөткүч көлөмүнүн өсүшүнүн алкагында, банктар аралык карыз алышуулар рыногунда жигердүүлүктүн төмөндөгөндүгү белгиленген. Банктар аралык карыз алышуулар рыногунун волатилдүүлүгүнө карабастан, 2013-жылдын баш жагынан бери банктар аралык рынокто ресурстар наркынын туруктуу төмөндөө тенденциясы байкалган. Бүтүндөй алганда, банктар аралык рынок туруктуу иштеп, ал ликвиддүү каражаттардын коммерциялык банктар ортосунда бөлүштүрүлүшүн камсыз кылган.

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан эмитирленген мамлекеттик казына векселдери жана облигациялары түрүндөгү баалуу кагаздар рыногу ар тараптуу өзгөргөн.

1.3.1. Валюта жана акча рынокторунун абалы

Валюта рыногу

Валюта рыногунда суроо-талаптын жогорулоосу белгиленген, бул сомдун алмашуу курсунун динамикасын түптөгөн, ал эми Улуттук банк тарабынан жүргүзүлгөн интервенциялар тышкы жана ички факторлордун таасиринин алкагында алмашуу курсунун волатилдүүлүгүн текшилөөгө багытталган. Бүтүндөй алганда, 2013-жыл ичинде Кыргыз Республикасынын ички валюта рыногундагы жагдай туруктуу сакталган. АКШ долларынын расмий курсу 2013-жыл ичинде 3,9 пайызга, 49,2470 сом/АКШ долларына чейин жогорулаган.

Чет өлкө валютасынын негизги агылып кирүү булагынан болуп мурдагыдай эле, экспорттук операциялар жана өлкөгө келип түшкөн акча которуулар саналган. Чет өлкө валютасына суроо-талапка колдоо көрсөткөн кошумча фактор катары керектөө жигердүүлүгүнүн жана импортко суроо-талаптын жогорулашы эсептелген. Ушуга байланыштуу алмашуу курсу тобокелдиги экономикалык субъекттердин операцияларында маанилүү фактордон болгон. Соода жүргүзүүдө негизги валюта катары АКШ доллары колдонулган. Валюта рыногунда жагдай туруктуу болгондуктан, Улуттук банк 2013-жыл ичинде банктар аралык валюта рыногунда аз катышкан. Алсак, апрель айында 14,7 млн. АКШ доллары суммасына чет өлкө валютасын сатуу боюнча бир гана интервенцияны ишке ашырган (2012-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн -65,9 пайыз).

Банктардын ички валюта рыногунда ишке ашырган чет өлкө валютасын сатып алуу-сатуу операцияларынын көлөмү 2012-жылдагы көрсөткүчкө салыштырмалуу 34,6 пайызга көбөйүү менен 379,8 млрд. сом эквивалентин түзгөн.

Ички рынокто сыяктуу эле, банк-резидент эместер менен ишке ашырылган своп-операциялардын жалпы көлөмү 2012-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 2 эсеге жогорулоо менен 4,1 млрд. сом эквивалентин түзгөн.

Акча рыногу

Коммерциялык банктардын консервативдүү саясаты финансы секторунда ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлин шарттаган. 2013-жылы кредиттердин бардык түрлөрү боюнча чендердин орточо жылдык деңгээли төмөндөтүлүп, банктар аралык карыз алышуу рыногунун сом түрүндөгү

сегментинде өсүш тенденциясы сакталып турган. Мында, ички рынокто олуттуу жигердүүлүк отчеттук жылдын экинчи жана төртүнчү чейректеринде байкалган, бул банк тутумунда үстөк камдардын бирдей эмес бөлүштүрүлүшү менен түшүндүрүлөт.

Банктар аралык карыз алышуу рыногундагы жагдайды 2012-жылдагыга салыштырмалуу жигердүүлүгү төмөн катары мүнөздөөгө болот, бул коммерциялык банктардын үстөк камдарынын орточо күндүк көрсөткүч көлөмүнүн 2,4 млрд. сомго чейин жогорулашынан улам жүргөн. Акча рыногунун ири катышуучулары эсептерде ликвиддүү каражаттардын жогорку деңгээлин сактоо менен консервативдүү стратегияны колдоого алууну улантышкан. Негизинен ликвиддүүлүккө суроо-талап, банк секторундагы үстөк камдардын басымдуу банктар менен рыноктун калган катышуучулары ортосунда бирдей эмес бөлүштүрүлүшү менен шартталган. Бүтүндөй алганда, рынок туруктуу иштеп, банктар аралык операцияларды ишке ашыруунун эсебинен коммерциялык банктар ортосунда ликвиддүү каражаттардын бөлүштүрүлүшүн камсыз кылган.

2013-жылы ичинде банктар аралык кредит рыногунда ишке ашырылган операциялардын жалпы көлөмү өткөн жылдагы ушул эле көрсөткүчтөн 36,8 пайызга төмөндөө менен 10,5 млрд. сомду түзгөн. Ишке ашырылган операциялардын негизги бөлүгү репо бүтүмдөрүнө туура келген. Мындан тышкары стандарттуу кредиттик шарттарда улуттук валютада келишилген бүтүмдөрдүн көлөмү да көбөйгөн (1,8 млрд. сомго чейин). Ошону менен бирге эле, кароого алынган мезгилдин жыйынтыгы боюнча мындай операциялардын үлүшү 0,2 пайыздык пунктка, 17,5 пайызга чейин төмөндөгөн.

Банктардын улуттук валютадагы кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүктү колдоо үчүн Улуттук банктан алган “овернайт” кредиттеринин кыйла өскөндүгү белгиленген, алардын көлөмү 2012-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырмалуу 64,8 пайызга, 8,1 млрд. сомго чейин өскөн.

2013-жылы ичинде берилген улуттук валютадагы банктар аралык кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 7,2 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн (2012-жылы – 7,7 пайыз). Эсептик чендин өзгөрүү динамикасынан улам, “овернайт” кредиттеринин орточо айлык наркы 2013-жыл ичинде 8,5 пайыздан 4,1 пайызга чейин төмөндөгөн.

Айрым бир банктар ички рынокто банктар аралык кредиттерди сунуштоодон тышкары банк-резидент эместер менен операцияларды да жүзөгө ашырышкан. Банк-резидент эместер менен 2013-жыл ичинде келишилген бүтүмдөрдүн жалпы көлөмү 52,1 пайызга, 13,5 млрд. сом эквивалентине чейин кыскарган.

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

Финансы министрлиги тарабынан эмитирленген мамлекеттик казына векселдеринен жана облигацияларынан турган баалуу кагаздар рыногу ар багытта калыптанган. Бюджет тартыштыгын каржылоо максаттары үчүн чыгарылган МКВ көлөмү кеңейтилген. МКВларды сатуу көлөмү 5,7 млрд. сомго чейин көбөйгөн (20,7 пайызга өсүш), ал эми МКВларду сатуу, тескерисинче, 2,4 млрд. сомго чейин төмөндөгөн (төмөндөө 10,1 пайызды түзгөн).

Улуттук банк акча-кредит саясатынын максаттуу багыттарына жетишүү үчүн ачык рынокто операцияларды жигердүү ишке ашырган. Арылтуу операциялар көлөмү 44,6 млрд. сомду түзгөн, бул 2012-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 56,1 пайызга жогору.

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан эмитирленген казына векселдеринин сунуш көлөмү жогорулап, ал эми алардын кирешелүүлүгү төмөндөп кеткен. Алсак, мамлекеттик казына векселдеринин баа индикаторлору 1,4 пайыздык пунктка төмөндөп, 8,5 пайызды түзгөн, ошондой эле мамлекеттик казына облигацияларынын кирешелүүлүгү 0,1 пайыздык пунктка төмөндөп, 14,8 пайызды, ал эми Улуттук банктын ноталарынын кирешелүүлүгү 3,5 пайызды (-2,8 пайыздык пункт) түзгөн.

2-жылдык казына облигацияларына суроо-талап, негизинен, ири коммерциялык банктардын атынан иш алып барган басымдуу эки инвестордун жана бир институционалдык

инвестордун жигердүү иш алып барышынын эсебинен (жүгүртүүдөгү бардык МКОлордун 90 пайызынан көбү) колдоого алынган. Инвесторлордун башка категориялары кыйла кыскараак төлөө мөөнөтү белгиленген баалуу кагаздарды сатып алуу менен гана чектелип, МБКлар рыногунун бул сегментинде төмөн жигердүүлүгүн көрсөтүшкөн.

2013-жыл ичинде МКВлардын жарыяланган эмиссиясынын жалпы көлөмү 5,9 млрд. сомду (өсүш 21,2 пайыз), МКО – 1,9 млрд. сомду (29,4 пайызга төмөндөө), Улуттук банктын ноталары - 50,6 млрд. сомду (өсүш 62,2 пайыз) түзгөн.

1.4. Кыймылсыз мүлк рыногу

Кыймылсыз мүлк рыногунда баа индексинин өсүшү байкалган, ал Бишкек жана Ош шаарларында кыймылсыз мүлккө жогорку суроо-талаптын сакталышы, ошондой эле жаңы турак-жайлардын жетишсиз санда курулуп жатышы менен шартталган.

Кыймылсыз мүлккө баанын жогорулоосу, өз кезегинде, турак-жай менен камсыз болуу индексине таасирин тийгизип, калктын турак жай менен камсыз болушу жагдайынын начарлашын мүнөздөгөн.

Кыймылсыз мүлк рыногунун финансы секторуна карата тобокелдиги бир калыпта экендиги белгиленген, бул ипотекалык кредиттөөнүн өнүкпөгөндүгү менен шартталган⁵. Курулушка жана ипотекага классификацияланган кредиттердин салыштырма салмагы жана алардын көлөмү төмөндөгөн.

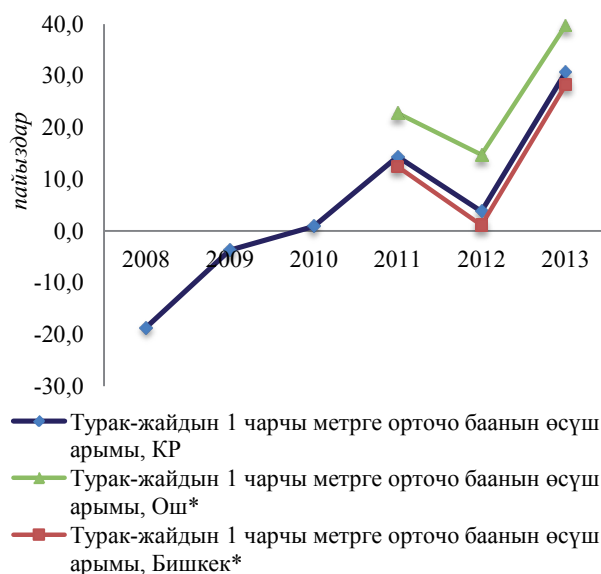
2013-жыл жыйынтыгы боюнча кыймылсыз мүлккө баа индексинин⁶ (29,3 пайыз) 2012-жылга салыштырмалуу өскөндүгү байкалган (1.4.1-график).

1.4.1-график. Кыргызстандын кыймылсыз мүлк рыногунда баалардын индекси

Булагы: КР МКК

1.4.2-график. Кыймылсыз мүлккө баалардын өзгөрүү динамикасы (батирлер)

Булагы: УСК жана МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
* Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-жылга чейин маалыматтар жок

2013-жыл жыйынтыгы боюнча Бишкек жана Ош шаарларында турак үйдүн 1 чарчы метринин орточо баасы 2012-жылга караганда, тиешелүүлүгүнө жараша 28,3 жана 39,7 пайызга өскөн (1.4.2-график).

⁵ Кыргызстанда түптөлгөн шарттарга ылайык, азыркы учурда ипотекалык кредит дегенден улам кыймылсыз мүлккө менчик укугун күрөөгө коюу менен сунушталган узак мөөнөттүү кредитти түшүнүүгө болот.

⁶ Кыймылсыз мүлккө карата баа индексин түзүүдө Ласпейрес индексинин ыкмасы колдонулган. Негизинен Ласпейрестин индекси төмөнкүчө аныкталат:

$$L = \left(\frac{\sum_{i=1}^K QoiPti}{\sum_{i=1}^K QoiPoi} \right) * 100,$$

мында K = кыймылсыз мүлк түрлөрүнүн саны;

Qoi = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги саны;

Poi = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин базистик мезгил ичиндеги баасы;

Pti = i түрүндөгү кыймылсыз мүлк объектисинин өтүп жаткан мезгил ичиндеги баасы.

Кыймылсыз мүлк менен ишке ашырылган операциялардын олуттуу көлөмү Бишкек жана Ош шаарларына туура келген (Кыргызстан боюнча кыймылсыз мүлк сатып алуу-сатуу бүтүмдөрүнүн жалпы көлөмүнүн 66,1 пайызы).

1.4.3-график. Турак-жайды эксплуатациялоого киргизүү менен курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин динамикасы

2013-жыл жыйынтыгы боюнча турак-жай фондусун пайдаланууга берүүнүн чогуу алгандагы көрсөткүчүнүн көбөйүүсү 2012-жылга салыштырганда 6,6 пайызды түзгөн (1.4.3-график). Мында белгилеп кетүүчү нерсе, турак - жайды эксплуатациялоого берүү негизинен чарба ишинин коммерциялык субъекттери тарабынан ишке ашырылган (жалпы турак жай аянтынан 96,9 пайыз)

Эксплуатациялоого берилген турак-жайдын негизги үлүшү Бишкек шаарына, Чүй областына, ошондой эле Ош шаарына жана Ош областына туура келген (1.4.1-таблица).

Булагы: МКК, УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

1.4.1-таблица. Эксплуатациялоого берилген турак-жай аянтынын географиялык түзүмү

	2012		2013	
	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %	Берилүүчү жалпы аянттар, миң чарчы метр	Жалпы аянтынан салыштырма салмагы, %
Бишкек шаары жана Чүй областы	329,3	38,7	316,1	34,9
Ош шаары жана Ош областы	330,7	38,9	198,3	21,9
КРнын башка областары	190,5	22,4	392,3	43,3
Бардыгы болуп	850,5	100	906,7	100

Булагы: УСК

2013-жылы берилген ипотекалык кредиттердин жана курулушту каржылоого кредиттердин көлөмү тиешелүүлүгүнө жараша 77,8 жана 54,0 пайызга өсүп, 5,6 млрд. сом чегинде калыптанган (1.4.4-график).

Отчеттук мезгил ичинде ипотекага жана курулушка сунушталган кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 2012-жылга караганда 38,4 пайызга өсүү менен 8,7 млрд. сомду же коммерциялык банктардын чогуу алгандагы кредит портфелинен 16,0 пайызын түзгөн (1.4.5-график).

1.4.4-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

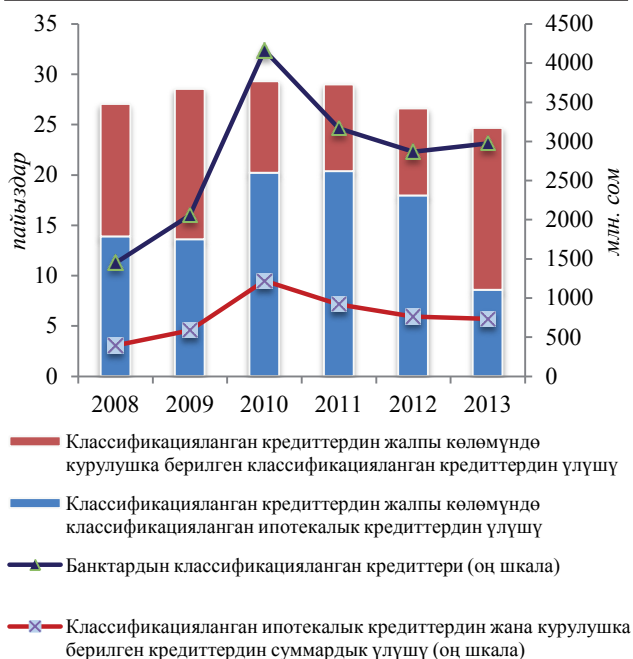
1.4.5-график. Коммерциялык банктардын кредит портфелинде курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин чогуу алгандагы үлүшү

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: бир мезгил ичиндеги маалыматтар

1.4.6-график. Ипотекага жана курулушту каржылоого классификацияланган кредиттердин динамикасы

Булагы: Улуттук банк

2013-жылдын акырына карата абал боюнча проблемалуу ипотечалык кредиттердин жана курулушка кредиттердин чогуу алгандагы көлөмүнүн үлүшү 2012-жылга салыштырмалуу классификацияланган кредиттердин жалпы көлөмүнөн 2,0 пайыздык пунктка төмөндөп, 24,7 пайызды же 733,5 млн. сомду түзгөн (2012-жылга караганда 30,0 млн. сомго төмөндөө) (1.4.6-график).

2-кыстырма. Турак-жай жеткиликтүүлүгү индекси

2013-жылы Кыргыз Республикасында турак-жай жеткиликтүүлүгү 2012-жылга салыштырганда бир аз начарлаган⁷ (индекс мааниси 5,1ден жогору). Бул кыймылсыз мүлккө баанын өсүш арымынын орточо эмгек акынын өсүш арымынан артышы менен шартталган (1.4.7-график).

1.4.7-график. Минималуу керектүү бюджеттин эске албаганда, турак-жайдын (батирдин) жеткиликтүүлүк индекси

Булагы: УСК, МКК, АРКС, ГКС РФ, Улуттук банктын эсептөөлөрү

* РФ жана Казакстан боюнча индексти түзүүдө турак-жайдын экинчилик рыногунда орточо баалар колдонулган

**катталбаган кирешелерди эске алуу менен

1.4.8-график. Минималдуу керектүү бюджеттин эске алганда, турак-жайдын (батирлердин) жеткиликтүүлүк индекси

Булагы: УСК, МКК, АРКС, ГКС РФ, Улуттук банктын эсептөөлөрү

* РФ жана Казакстан боюнча индексти түзүүдө турак-жайдын экинчилик рыногунда орточо баалар колдонулган

** катталбаган кирешелерди эске алуу менен

2013-жылдын акырына карата абал боюнча Кыргызстанда 54 чарчы метр аянттагы турак-жай сатып алуу үчүн 8 жыл 3 ай бою эмгек акыны топтоо зарыл (катталбаган кирешени эске алганда⁸ – 6,2 жыл).

Кароого алынган өлкөлөр арасында турак-жайга жеткиликтүүлүк жагында жогорку көрсөткүч Казакстанда белгиленген – 3,1 жыл ичинде, ал эми Россияда бул көрсөткүч 4,2 жылды түзгөн.

2013-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргызстанда 13 797,6 сом минималдуу керектөө бюджетине ээ үй-бүлө (үй-бүлөлүк чогуу алгандагы кирешенин 60,4 пайызы) турак-жай сатып алуу үчүн 21,0 жыл эмгектенүүсү зарыл (ал эми катталбаган кирешени эске алганда – 11,2 жыл), ошол эле учурда Казакстанда (2013-жылга карата абал боюнча катталбаган кирешени эске албаганда) – 4,0 жыл, ал эми Россияда (2013-жылга карата абал боюнча катталбаган кирешени эске албаганда) – 6,8 жыл талап кылынат (1.4.8-график).

⁷ Турак-жай жеткиликтүүлүгү индексин эсептөө методологиясы менен Улуттук банктын “2013-жылдын 1-жарым жылдыгы үчүн Кыргыз Республикасынын финансылык секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасында таанышууга болот.

⁸ Кыргыз Республикасында көмүскө экономиканы изилдөө боюнча жумушчу топтун корутундусуна ылайык, калктын көмүскө кирешелеринин деңгээли эмгек акы фондусунда 35 пайызга жакынды түзгөн. Бул изилдөө “Инвестициялык Тегерек стол” КФ тарабынан жүргүзүлгөн, Бишкек, 2012-жылдын декабры.

II. БАНК СЕКТОРУ

Банктарда финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталган, ал банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымынын экономикалык өсүш арымынан озуп кетиши менен тастыкталган.

Бүтүндөй алганда банк секторунун өнүгүшү, кредит портфелин диверсификациялоонун алкагында кредиттөө көлөмүнүн көбөйүшү менен мүнөздөлгөн. Банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн: активдердин, кредит портфелинин, ресурстук базанын жана таза пайданын өсүшү байкалган.

Стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы банк секторунун системалуу тобокелдиктеринин орточо деңгээлде экендигин тастыктаган. Банк сектору жетиштүү финансылык туруктуулукка ээ.

2.1. Негизги тенденциялар

2013-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча⁹ Кыргыз Республикасынын аймагында 24 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) жана алардын 287 филиалы, анын ичинде 50 пайыздан жогору өлчөмдөгү чет өлкөнүн катышуусу менен 10 банкты кошо алганда, капиталында чет өлкөнүн катышуусу менен 16 банк иш алып барган. Республиканын бардык банктык мекемелери өз ишкердиги боюнча универсалдуу болуп саналат.

Төмөнкү үч банк «Манас Банк» ЖАК, «КыргызКредит Банк» ААКсы, ИБ Ысык-Көл ААКсы өз ишкердигин консервация режиминде жүзөгө ашырган.

Активдер

Бүтүндөй алганда, отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банк секторундагы активдердин бардык түрлөрүнүн көлөмүнүн өсүшү белгиленген. 2013-жылдын акырына банк секторунун активдери 2012-жылга салыштырганда 27,0 пайызга көбөйүү менен 111,1 млрд. сом чегинде калыптанган (2.1.1-график).

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы

2013-жылы активдердин өсүшү негизинен:

- кредит портфелинин 34,7 пайызга же 13,9 млрд. сомго;
- корреспонденттик эсептердин жана нак акчанын 25,2 пайызга же 6,5 млрд. сомго көбөйүшүнүн эсебинен камсыздалган.

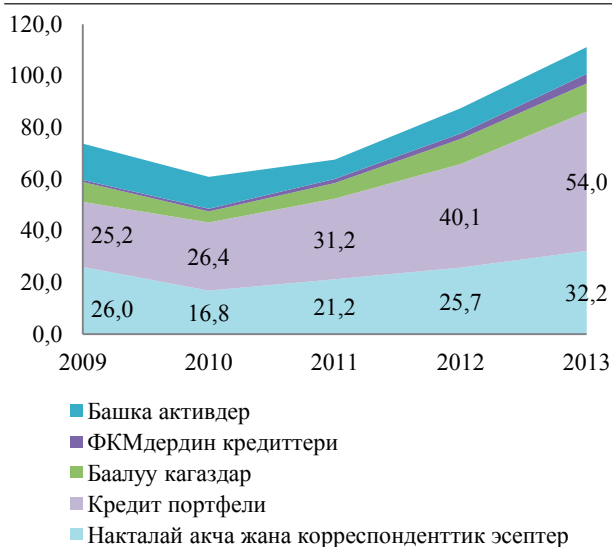
Активдер түзүмүндөгү кредит портфелинин салыштырма салмагы 2012-жылга караганда 2,7 пайыздык пунктка көбөйүү менен 48,6 пайызды түзгөн.

2013-жыл жыйынтыгы боюнча банк секторундагы активдер түзүмүндө экономика секторлору боюнча олуттуу өзгөрүүлөр катталган эмес (2.1.3-график).

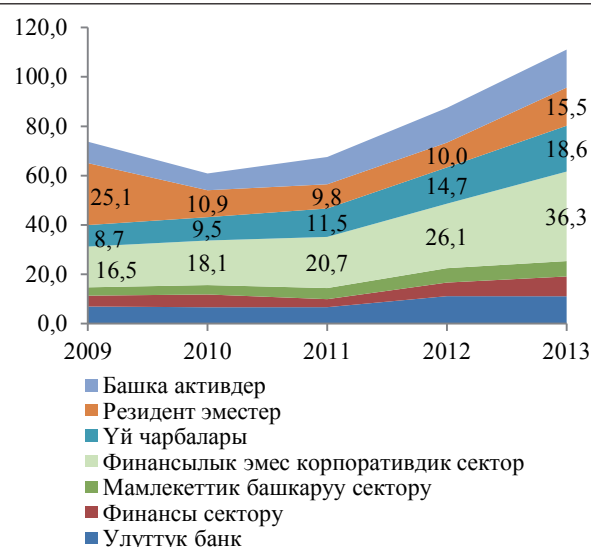
⁹ Маалыматтар, коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна ылайык келтирилген.

Банктардын ликвиддүү активдеринин чогуу алгандагы үлүшү (нак акча, корреспонденттик эсептер жана баалуу кагаздар) 2013-жылдын акырында 2012-жылдагы тиешелүү мезгилге салыштырганда 1,8 пайыздык пунктка төмөндөө менен жалпы активдер көлөмүнүн 38,8 пайызын же 43,1 млрд. сомду түзгөн.

2.1.2-график. Банк секторунун активдер түзүмүнүн өзгөрүүсү
млрд. сом

2.1.3-график. Банк секторунун активдеринин институционалдык түзүмү
млрд. сом

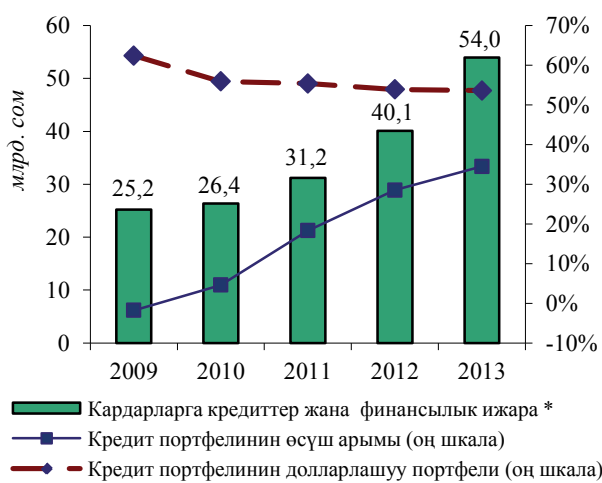
* Кардарларга кредиттер жана финансылык ижара

Кредит портфели

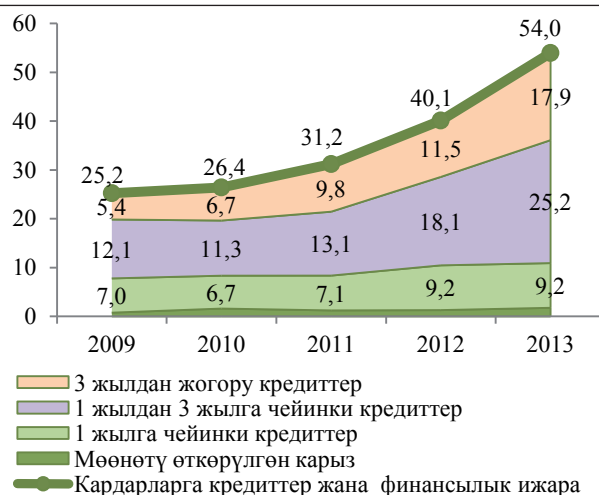
2013-жыл ичинде банктардын кредит портфелинин көбөйүүсү, негизинен, айыл чарба жана соода тармактарын кредиттөө көлөмүн көбөйтүүгө байланыштуу жүргөн. Жыл ичинде айыл чарба жана соода тармактарынын кредит портфели 32,2 пайызга же 7,1 млрд. сомго көбөйгөн.

2013-жыл жыйынтыгы боюнча банк секторунун кредит портфелин долларлаштыруу деңгээли өзгөрүүсүз калып, 53,6 пайыз чегинде түптөлгөн (төмөндөө 0,3 пайыздык пунктту түзгөн) (2.1.4-график).

2.1.4-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы

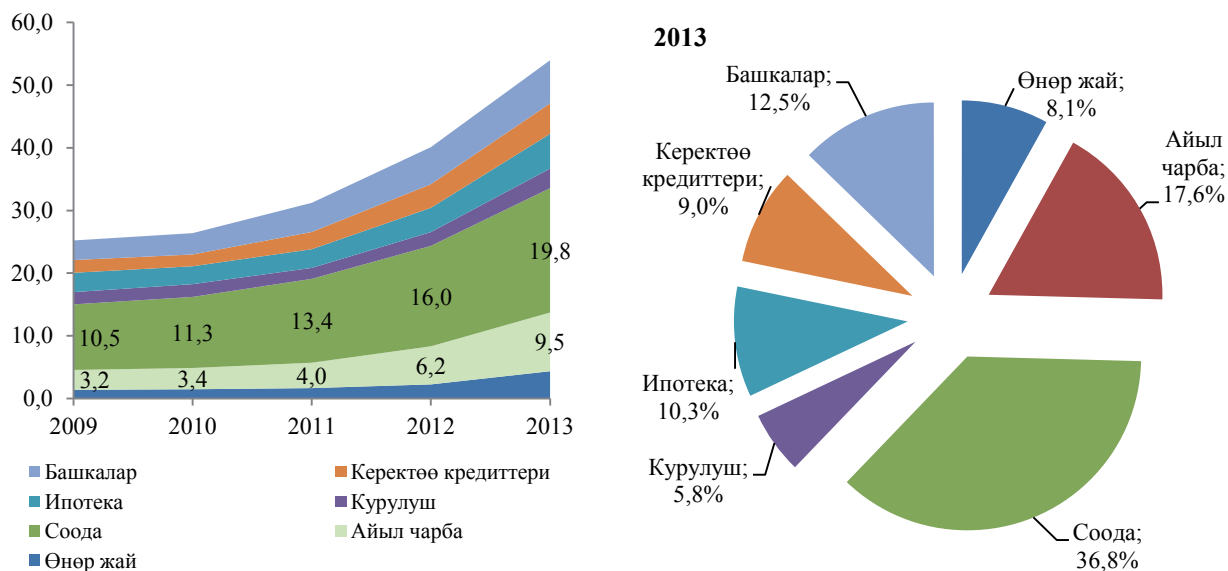
2.1.5-график. Кредит портфелинин мөөнөттүүлүк боюнча түзүмү
млрд. сом

* ФКМге берилген кредиттерди жана атайы РППУну эске албаганда

Банктардын мөөнөттүүлүк боюнча кредит портфелинин түзүмүндө негизги үлүш 1 жылдан 3 жылга чейинки кыска мөөнөттүү кредиттерге туура келип, 2013-жыл акырына ал 46,7 пайызды түзгөн (2.1.5-график).

2.1.6-график. Банктардын кредит портфелинин тармактык түзүмү
млрд. сом

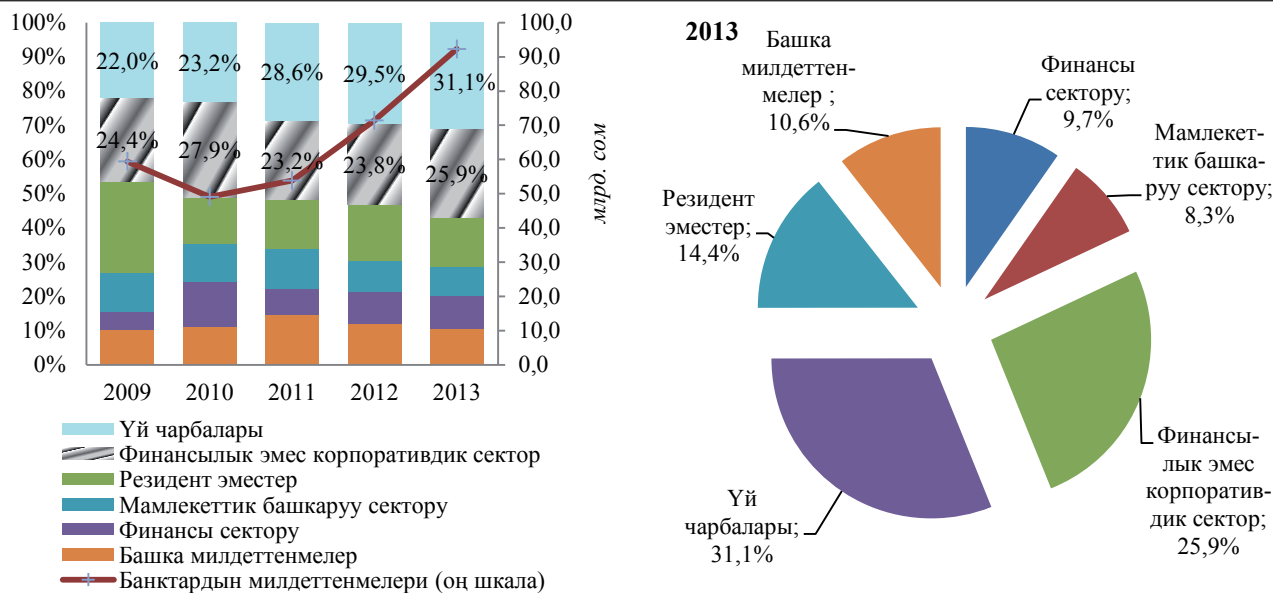
Айыл чарба тармагын кредиттөө көлөмүнүн көбөйүшүнүн алкагында, кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соода кредиттеринин концентрациялануу деңгээлинин төмөндөшү белгиленген (2.1.6-график). 2013-жылы ичинде кредит портфелиндеги соода кредиттеринин салыштырма салмагы 40,0 пайыздан 36,8 пайызга төмөндөп, ал эми айыл чарбага кредиттердин үлүшү 15,4 пайыздан 17,6 пайызга чейин өскөн. Айыл чарба тармагын кредиттөө көлөмү кароого алынган жыл акырына 2012-жылга караганда 1,5 эсеге көбөйүү менен 9,5 млрд. сомду түзгөн.

Милдеттенмелер. Коммерциялык банктардын тышкы карызынын абалы

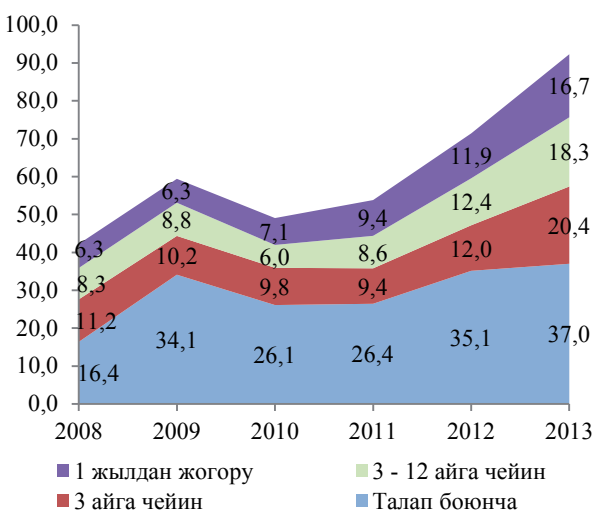
2013-жылдын акырына банк секторунун милдеттенмелери өткөн жылдагы тиешелүү мезгилге салыштырганда 29,3 пайызга көбөйүү менен 92,3 млрд. сомду түзгөн.

Милдеттенмелердин институционалдык түзүмүндө үй чарбаларын жана финансылык эмес ишканалардын каражаттарынын салыштырма салмагынын көбөйүү динамикасы сакталып турган (2.1.7-график). Үй чарбадан түшкөн каражаттар мурдагыдай эле, банктардын тартуу ресурстарынын негизги булагынан болгон.

2.1.7-график. Милдеттенмелердин институционалдык түзүмү

2.1.8-график. Банк секторунун мөөнөттүүлүк боюнча милдеттенмелеринин түзүмү

2013-жылдын акырына карата абал боюнча талап боюнча төлөнүүчү милдеттенмелердин салыштырма салмагы 49,2 пайыздан (2012-жылдын акырына карата абал боюнча) 40,1 пайызга чейин төмөндөгөн (2.1.8-график).

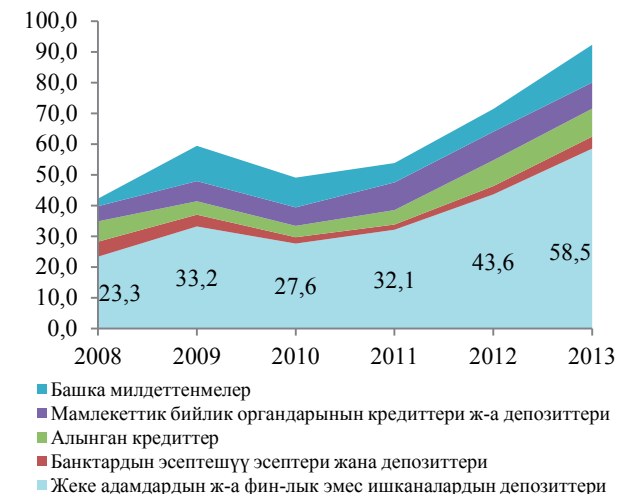
2013-жыл ичинде 1 жылдан ашкан мөөнөтү менен милдеттенмелер өткөн жылга салыштырмалуу 40,3 пайызга же банктардын милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнөн 18,0 пайызга көбөйүп, 16,7 млрд. сом чегинде катталган.

Тартылган каражаттардын жалпы көлөмүндөгү чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү бир аз гана өзгөрүп, 2013-жылдын акырына 52,5 пайызды же 48,5 млрд. сомду түзгөн (2.1.9-график).

2.1.9-график. Банктардын чет өлкө валютасындагы милдеттенмелери

2.1.10-график. Ресурстардын булактары боюнча банктардын милдеттенмелеринин түзүмү

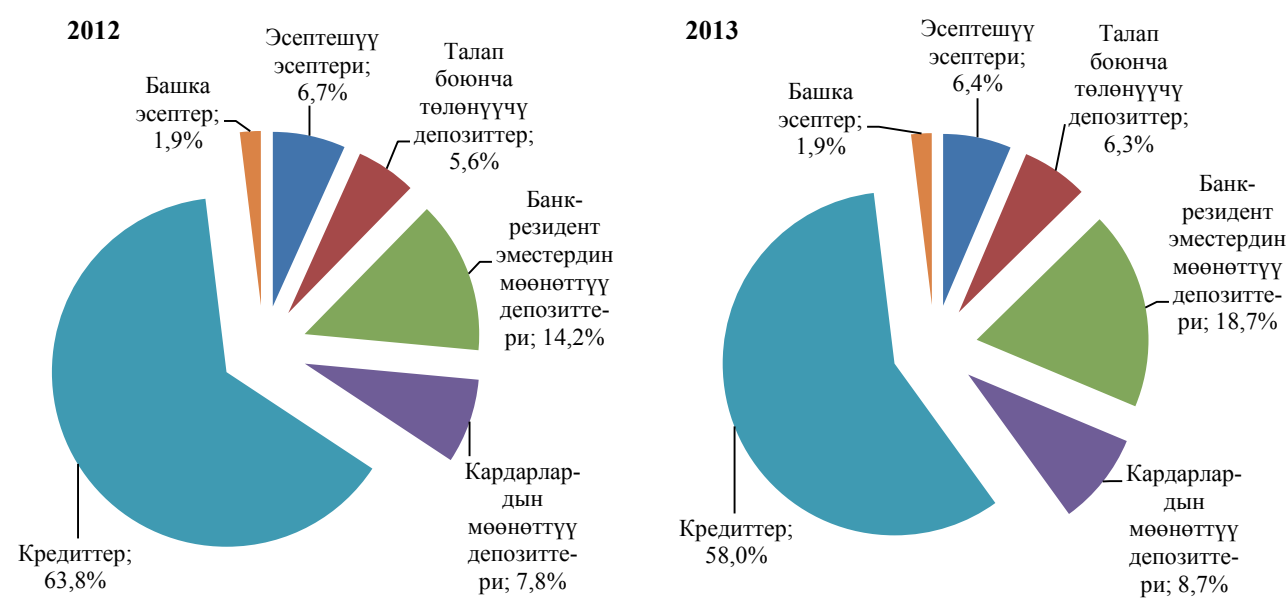

2013-жылы ичинде жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 34,2 пайызга көбөйүп, 58,5 млрд. сом чегинде түптөлгөн (2.1.10-график). Ал эми банктардын милдеттенмелериндеги жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин салыштырма салмагы 2,3 пайыздык пунктка өсүп, 2013-жылдын акырына 63,4 пайызды түзгөн.

Банктардын тышкы карызынын абалы

2013-жылы ичинде банктардын резидент эместер алдында милдеттенмелери өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 17,5 пайызга өсүп, 13,3 млрд. сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 14,4 пайызын ээлеген. Резидент эместер алдында милдеттенмелердин өсүшү, негизинен, банк-резиденттерден мөөнөттүү депозиттерди тартуу менен шартталган.

2.1.11-график. Банктардын резидент эместер алдында милдеттенмелеринин түзүмү

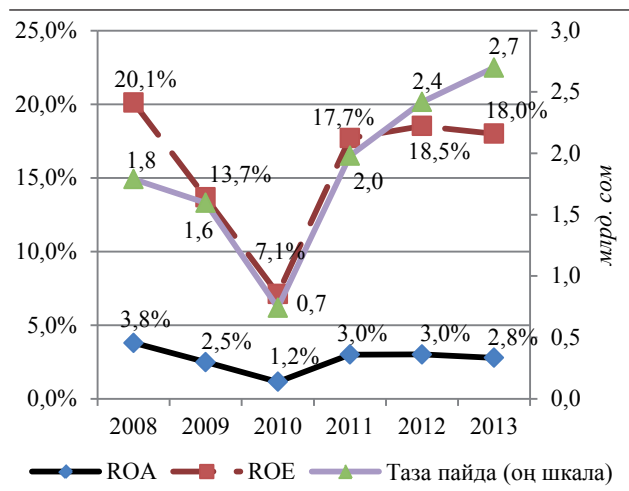

Банктар боюнча алып караганда, алардын резидент эместер алдындагы милдеттенмелеринин негизги үлүшү эки банкка туура келип, 2013-жылдын акырына резидент эместер алдындагы милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 50,7 пайызын же 6,8 млрд. сомду түзгөн.

Мында бул банктарга чет өлкөлүк кредиттер, алардын акционерлеринен болгон эл аралык финансылык институттар тарабынан сунушталган. Кредиторлордун көз карашы боюнча, резидент эместерден алынган кредиттердин калган бөлүгү жетишерлик диверсификацияланган катары эсептелет.

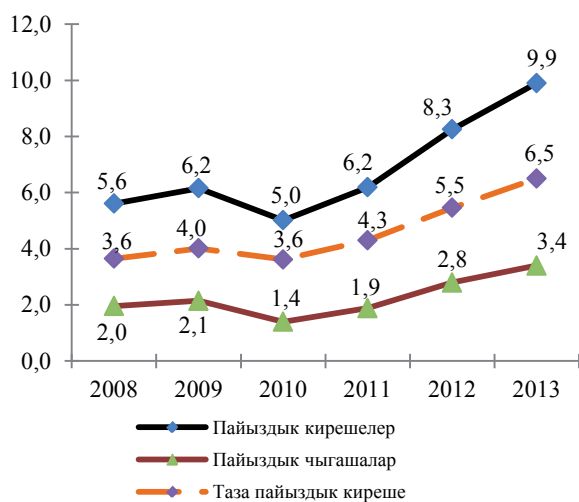
Финансылык натыйжалар¹⁰

2.1.12-график. Банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү, бир мезгилге карата абал боюнча

2013-жыл ичинде таза пайыздык киреше 2012-жылдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда 18,2 пайызга көбөйүү менен 6,5 млрд. сомго чейин жеткен, бул банк секторунун пайыздык кирешелеринин өсүш арымынын пайыздык чыгашалардын өсүш арымынан алда канча артышы менен шартталган (2.1.13-график).

2.1.13-график. Банк секторунун кирешелүүлүгү, бир мезгилге карата абал боюнча
млрд. сом

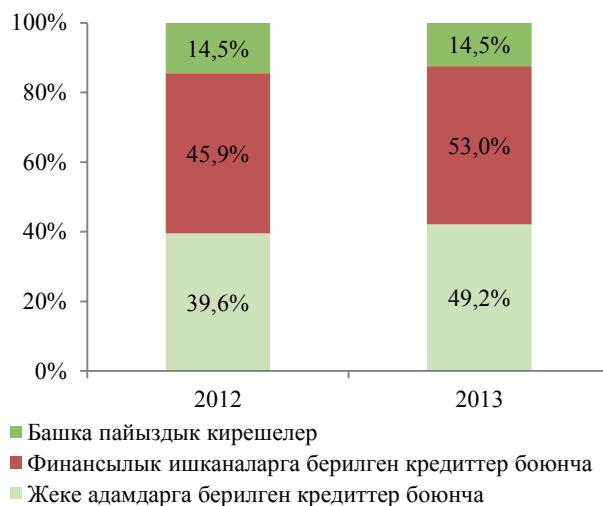

Бүтүндөй алганда, 2013-жыл жыйынтыгы боюнча өткөн жылдагыга салыштырмалуу рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүндө бир аз төмөндөө белгиленген (2.1.12-график):

- ROA 3,0 пайыздан 2,8 пайызга чейин;
- ROE 18,5 пайыздан 18,0 пайызга чейин төмөндөгөн.

Мында банк секторунун таза пайдасы 2012-жылы алынган пайдага салыштырмалуу 11,6 пайызга көбөйүү менен 2,7 млрд. сом чегинде калыптанган. Банктардын жалпы таза пайдасынын өсүшүнүн алкагында рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн төмөндөөсү, баланстык көрсөткүчтөрдүн өсүш арымынын (активдердин, капиталдын) таза пайданын өсүш арымынан артышы менен шартталган.

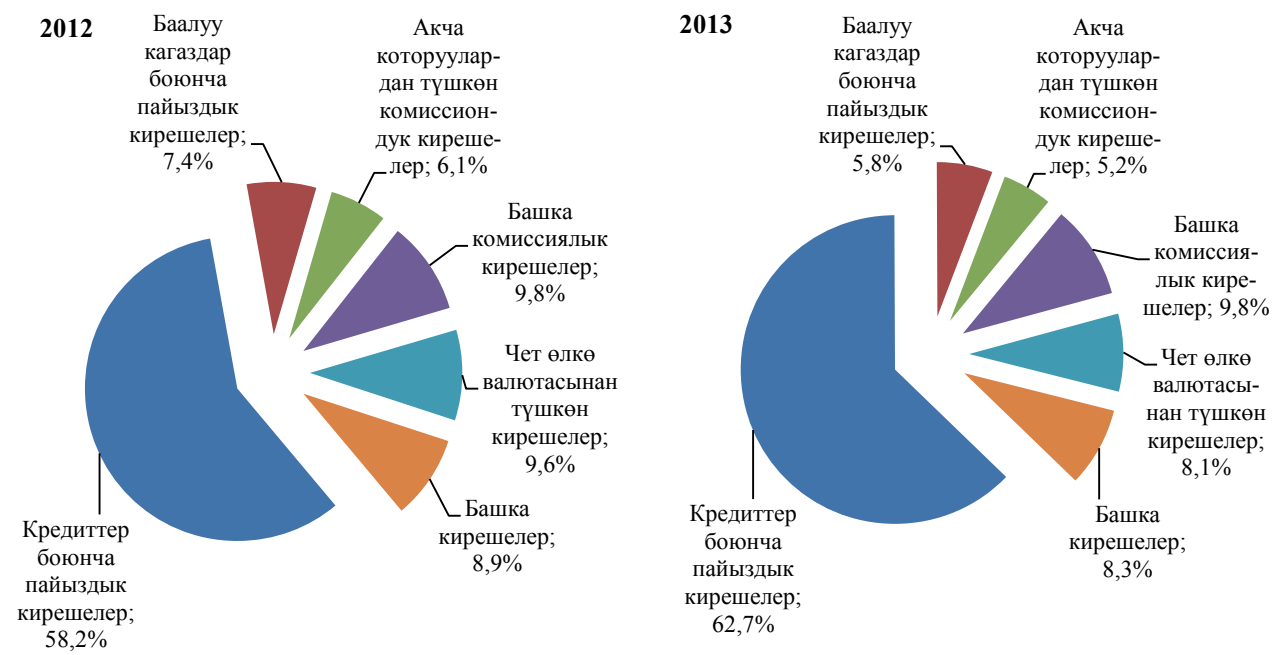
2.1.14-график. Банктардын пайыздык кирешелеринин институционалдык түзүмү

2013-жыл ичинде банк секторунун кирешелеринин жалпы көлөмүндө кредиттер боюнча пайыздык кирешелердин үлүшү 58,2 пайыздан (2012-жылы) 62,7 пайызга чейин көбөйгөн (2.1.15-график).

¹⁰ Бул басылманын максаттары үчүн банк ишинин кирешелүүлүгүнүн негизги көрсөткүчү катары – алынган пайданын активдердин орточо деңгээлине карата катышы катары аныкталган, активдердин кирешелүүлүк коэффициенти (ROA), ошондой эле алынган пайданын 1-деңгээлдеги регулятивдик капиталдын орточо өлчөмүнө карата катышы катары аныкталган, салынган капиталдын кирешелүүлүк көрсөткүчү (ROE) саналат.

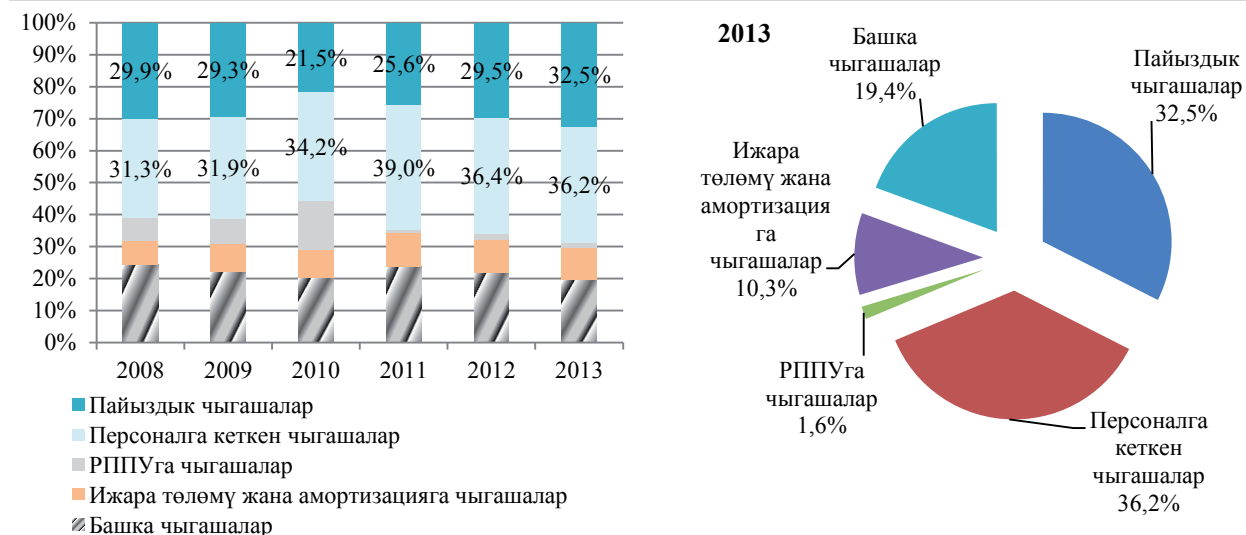
2.1.15-график. Банк секторунун кирешелер түзүмү

Отчеттук мезгил ичинде банктардын чыгашасы 2012-жылдагы чыгашага салыштырмалуу 10,3 пайызга көбөйүп, 10,5 млрд. сом чегинде катталган.

Банктардын пайыздык чыгашалары өткөн жылдагы ушул эле көрсөткүчкө караганда 21,5 пайызга көбөйүү менен 3,4 млрд. сомду же банк секторунун жалпы чыгашаларынын 32,5 пайызын түзгөн, бул банктардын пайыздык милдеттенмелеринин өсүшү менен шартталган.

2.1.16-график. Банк секторунун чыгашалар түзүмү

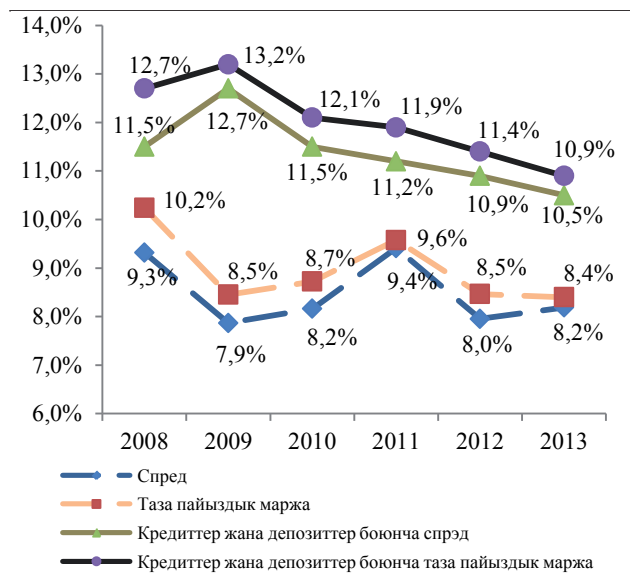
Банктардын пайыздык эмес чыгашалары 2012-жылдагы ушул сыяктуу чыгашаларына салыштырмалуу 5,6 пайызга көбөйүү менен кароого алынган мезгил аралыгында 7,1 млрд. сом чегинде түптөлгөн. Чыгашалар түзүмүндө негизги үлүштү персоналды күтүүгө кеткен чыгашалар ээлеген (2.1.16-график).

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча спред жана таза пайыздык маржа¹¹ (банктардын пайыздык активдер жана милдеттенмелерди натыйжалуу тескөөгө алуусун чагылдырат)

¹¹ Көрсөткүчтөрдү эсептөө боюнча формулалар Улуттук банктын 2013-жылдын 1-жарым жылдыгы үчүн “Кыргыз Республикасынын финансылык секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасында берилген.

көрсөткүчтөрүндө олуттуу өзгөрүүлөр катталган эмес (2.1.17-график), алар 2013-жыл жыйынтыгы боюнча, тиешелүүлүгүнө жараша, 8,2 пайызды жана 8,4 пайызды түзгөн.

2.1.17-график. Спред жана таза пайыздык маржа

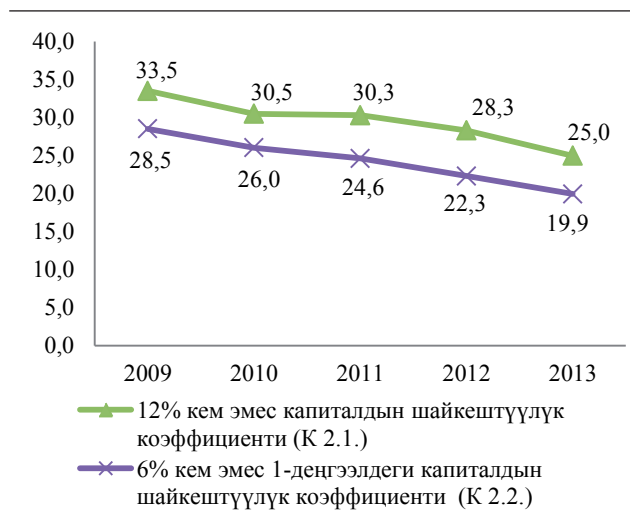
2.1.18-график. Кредиттин өздүк наркы жана орточо кирешелүүлүгү

Кароого алынган жыл ичинде банктардын кредиттеринин өздүк наркы¹² 11,4 пайыз чегинде катталган. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча кредиттин орточо кирешелүүлүгү¹³ 2012-жылдагы көрсөткүчкө салыштырганда 17,7 пайыздан 16,5 пайызга чейин төмөндөгөн (2.1.18-график).

Капитал шайкештиги

2.1.19-график. Капиталдын шайкештүүлүк коэффициентинин динамикасы пайыздар

Капиталдын шайкештик ченеминин минималдуу маанисин 12 пайыз деңгээлинде белгилөөдө мындай көрсөткүч 2012-жыл акырындагы көрсөткүчкө салыштырганда 3,3 пайыздык пунктка төмөндөө менен 2013-жылдын акырына 25,0 пайыз (2.1.19-график) деңгээлинде түптөлгөн.

Капитал шайкештигинин төмөндөөсү, тобокелдик жана баланстан тышкаркы милдеттенмелер (+33,7 пайыз) боюнча салмактанып алынган активдердин өсүш арымынын таза суммардык капиталдын (+18,0 пайыз) өсүш арымынан артышынан улам келип чыккан.

Мында, 2013-жылдын акырына түптөлгөн капитал шайкештигинин айкын деңгээли тобокелдүү жана кирешелүү активдер

¹² Көрсөткүчтөрдү эсептөө боюнча формулалар Улуттук банктын 2013-жылдын 1-жарым жылдыгы үчүн “Кыргыз Республикасынын финансылык секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасында берилген.

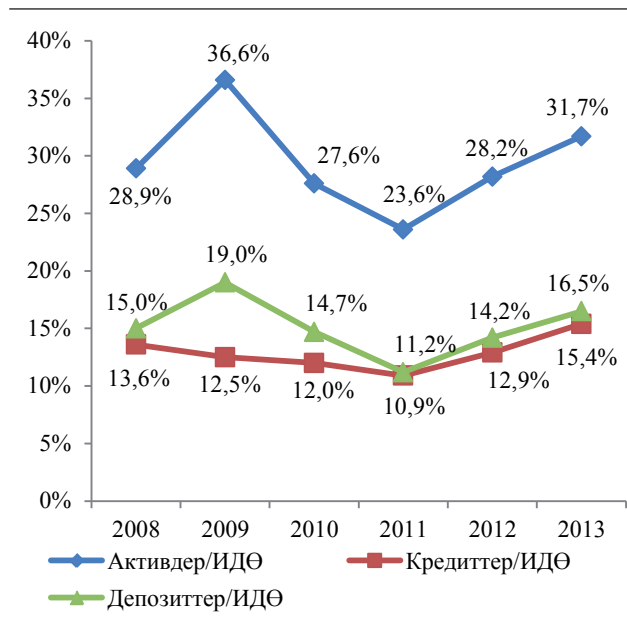
¹³ Көрсөткүчтөрдү эсептөө боюнча формулалар Улуттук банктын 2013-жылдын 1-жарым жылдыгы үчүн “Кыргыз Республикасынын финансылык секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасында берилген.

көлөмүн, бүтүндөй банк секторунун ишинде тобокелдиктин жол берилген нормативдик деңгээлинен ашпоосуз, 2 эсеге кошумча көбөйтүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда белгиленгендер банк секторунун терс таасирлерге туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин, ошондой эле келечекте финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатуу жана банк секторунун натыйжалуу иштеши үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

Банк секторундагы финансылык ортомчулук

2.1.20-график. Финансылык ортомчулук индикаторлору

Банк секторунун төлөөгө жөндөмдүү карыз алуучулар менен экономика тармактары ортосунда топтолгон финансылык ресурстарды андан ары бөлүштүрүү ишин жүзөгө ашырган финансылык ортомчулук сыяктуу ролу банктардын өнүгүү жана натыйжалуу иш деңгээлинен көз каранды.

2013-жыл жыйынтыгы боюнча финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталган (2.1.20-график). Мында, банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымы экономикалык өсүш арымынан жогору болгон. Карыз алуучулар менен аманатчылардын санынын ыргактуу өсүшү менен шартталган банк секторунун финансылык жактан кеңири жайылтышы байкалган.

2013-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргызстандын банк секторунун финансылык

ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн 2012-жылдагы көрсөткүчкө салыштырмалуу өсүшү төмөнкүнү түзгөн:

- ИДӨгө карата активдер – 28,2 пайыздан 31,7 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата кредиттер – 12,9 пайыздан 15,4 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата депозиттер – 14,2 пайыздан 16,5 пайызга чейин.

2.2. Банк секторунда орун алган тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдик¹⁴

Кредиттик тобокелдик банк ишинде орун алуучу негизги тобокелдиктердин бири. Бул бөлүктө өзүндө кредиттик тобокелдикти камтыган банктык операциялар кароого алынат.

2013-жыл жыйынтыгы боюнча кредит портфелинин сапаты жакшыргандыгына карабастан, банк секторунда кредиттик тобокелдиктин бир аз өсүшү байкалган.

Кредиттик тобокелдиктин өсүшү, экономиканы кредиттөө көлөмүн көбөйтүүдөн улам тобокелдик боюнча салмактанып алынган активдердин көбөйүүсү менен шартталган (2.2.1-график).

2.2.1-график. Тобокелдик боюнча салмактанып алынган активдер түзүмү

млн. сом

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

Коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапатына баа берүү үчүн кредиттерди классификациялоо системасы¹⁵ пайдаланылат, ал кайтарылбай калган кредиттерден улам келип чыгышы ыктымал болгон потенциалдуу чыгымдар деңгээлин аныктоого жана өз убагында тиешелүү камдарды түзүү аркылуу компенсациялоого мүмкүнчүлүк берет.

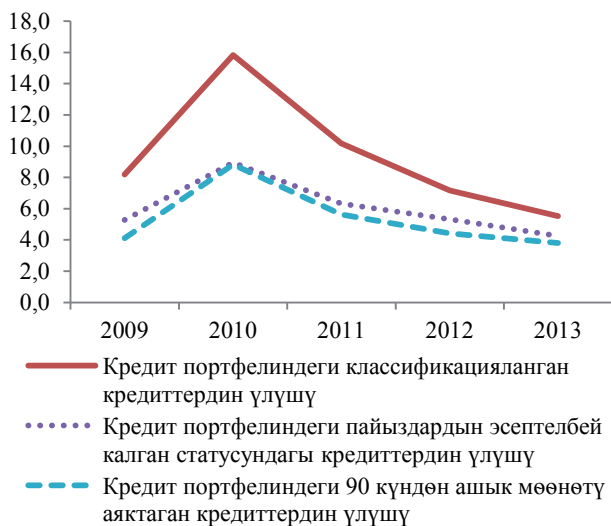
Кредит портфелинин сапатына талдап-иликтөө жүргүзүү учурунда, анын сапатынын начарлоосунун алгачкы белгилерин чагылдырган классификацияланган жана мөөнөтүнөн өткөрүлүп жиберилген кредиттерге өзгөчө көңүл буруу талап кылынат. 2013-жыл жыйынтыгы боюнча классификацияланган жана мөөнөтүнөн өткөрүлүп жиберилген кредиттердин, ошондой эле пайыздар чегерилбей турган статустагы кредиттер үлүшүнүн төмөндөө тенденциясы сакталган (2.2.2 -график).

¹⁴ Анын ичинде кыйыр валюта тобокелдигине баа берүү.

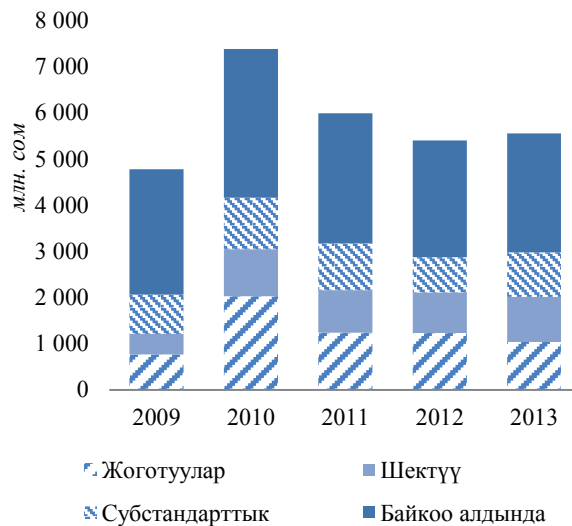
¹⁵ Кредит портфелинин сапатына баа берүү максатында, кардардын банк алдында өз милдеттенмелерин аткаруу мүмкүнчүлүгүнө жараша бардык кредиттерди алты категорияга бөлүү каралган (классификациялардын начарлоосу боюнча): нормалдуу, канааттандыраарлык, байкоого алынган, субстандарттык, шектүү жана жоготуулар. Сунушталган каражаттардын кайтарылып берилиши көз карашынан кыйла алгылыксыз мүнөздөмөгө ээ акыркы үч категориядагы кредиттерди “иштебеген” же “классификацияланган” кредиттерге кошуу кабыл алынган. Көрсөтүлгөн ар бир алты категориянын ичинен, банк бул категорияга ылайык келген, берилген кредиттердин суммасынан пайыз катары аныкталган кам түзүүгө милдеттүү.

Кароого алынган жыл жыйынтыгы боюнча активдердин кайтарылбай калышы тобокелдиги көрсөткүчү (атайы РППУ менен кредит портфелинин катышы) 3,3 пайыз деңгээлинде катталган.

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчтөрү пайыздар

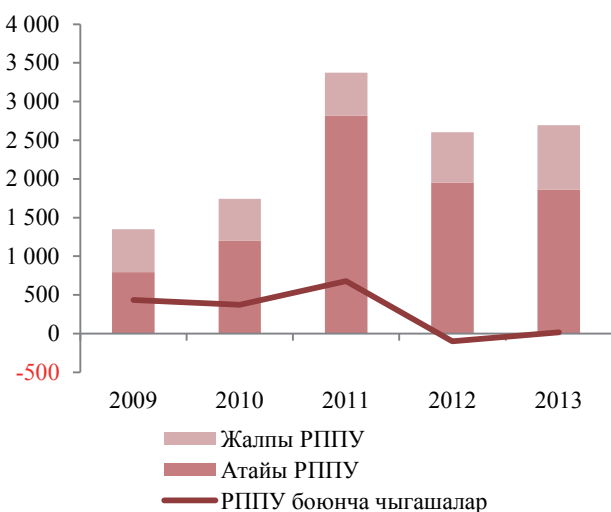
2.2.4-график. Банк секторунун кредит портфелинин классификациясынын өзгөрүүсү млн. сом

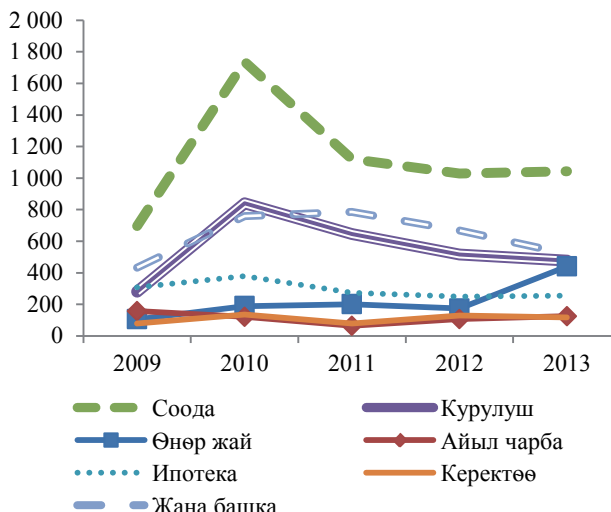
Келечекте кредит портфелинин сапатынын жогорулоосуна жана төмөндөөсүнө таасирин тийгизиши мүмкүн болгон факторлордун бири катары “байкоого алынган” кредит катары классификацияланган кредиттер көлөмүнүн өзгөрүүсү саналат (2.2.4-график). Мындай кредиттердин салыштырма салмагы 2013-жылы кредит портфелинин жалпы көлөмүнөн 1,5 пайыздык пунктка төмөндөп, 4,8 пайызды түзгөн.

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 5,3 пайызын ээлеген (2012-жылдын акырына бул көрсөткүч 6,7 пайыз чегинде катталган). Мында 2013-жылдын акырына атайы РППУ үлүшү камдардын жалпы көлөмүнүн 61,8 пайызын түзгөн (2.2.5-график).

2.2.5-график. Жалпы жана атайы камдар млн. сом

2.2.6-график. Экономиканын тармактары боюнча классификацияланган кредиттер көлөмү млн. сом

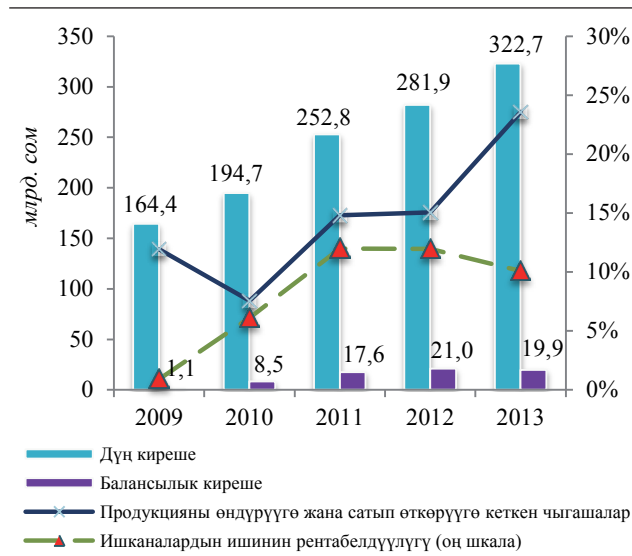

2013-жыл жыйынтыгы боюнча өнөр жай тармагында классификацияланган кредиттердин 266,3 млн. сомго өсүшүн эске албаганда (бир банкта классификацияланган кредиттердин өсүшүнүн эсебинен), экономика тармактары боюнча классификацияланган кредиттер көлөмүндө олуттуу өзгөрүүлөр катталган эмес (2.2.6-график).

2013-жыл акырына банктардын кредиттик тобокелдигинин салыштырмалуу кыйла жогору концентрациялануусу, мурдагыдай эле, экономиканын соода жана курулуш тармактарында байкалган.

Корпоративдик сектордун финансылык абалы¹⁶

2.2.7-график. Ишканалардын финансылык-чарбалык ишинин натыйжалары

Отчеттук мезгилдин акырына, негизинен, корпоративдик сектордун карызынын өсүш тенденциясынын сакталып турушунун алкагында, ишканалардын баланстык пайдасынын жана рентабелдүүлүгүнүн бир аз төмөндөгөндүгү белгиленген.

2013-жыл жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектор ишканаларынын иш алып баруусунун жыйынтыгында төмөнкү финансылык натыйжалар катталган (2.2.7-график):

- дүң киреше 14,5 пайызга өсүп, 322,7 млрд. сомду түзгөн;
- продукция өндүрүүгө жана аны сатып өткөрүүгө чыгашалар 56,7 пайызга жогорулап, 275,1 млрд. сом көлөмүндө түптөлгөн;
- баланстык пайда 5,2 пайызга төмөндөп, 19,9 млрд. сом өлчөмүндө калыптанган;
- иш рентабелдүүлүк 10,1 пайыз деңгээлине чейин төмөндөгөн.

2013-жыл ичинде корпоративдик сектордун дүң карызы¹⁷ 18,1 пайызга өсүп, 127,9 млрд. сом же ИДӨгө карата 36,6 пайыз чегинде катталган.

¹⁶ Улуттук статистика комитетинин корпоративдик сектор боюнча расмий статистикалык маалыматтарына ылайык.

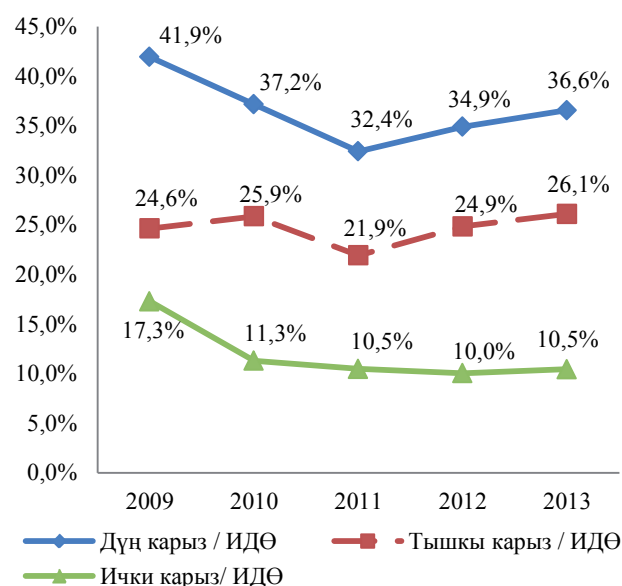
¹⁷ Улуттук статистика комитетинин маалыматы боюнча. Дүң карызда Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн гарантиясы астында алынган ишканалардын кредиттери камтылбайт.

2.2.8-график. Корпоративдик сектордун тышкы жана ички карызынын динамикасы

Булагы: УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.9-график. Корпоративдик сектордун карыздык туруктуулугунун көрсөткүчтөрү

2013-жыл жыйынтыгы боюнча корпоративдик сектордун тышкы карызы 2012-жылга салыштырмалуу 18,5 пайызга өсүп, 91,4 млрд. сом же ИДӨгө карата 26,1 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн (2.2.8-график).

2013-жыл ичинде корпоративдик сектордун ички карызы 17,3 пайызга өсүп, 36,6 млрд. сомду же ИДӨгө карата 10,5 пайызды түзгөн, ал эми ушул эле жылдын акырына карата абал боюнча корпоративдик сектордун ички карызы төмөнкүнү түзгөн:

- банк сектору алдында - 33,6 млрд. сом;
- БФКМдер системасы алдында - 1,0 млрд. сом;
- башка кредиттер жана насыялар боюнча топтолгон карыз – 2,0 млрд. сом.

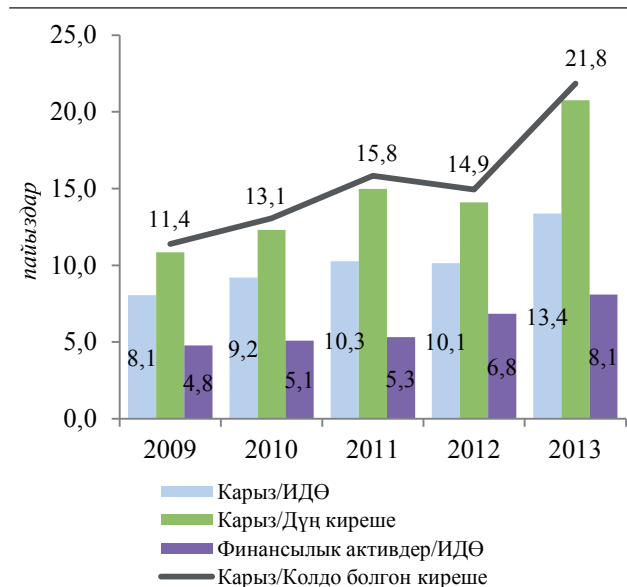
Үй чарбаларынын финансылык абалы¹⁸

Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугунун бир аз начарлоосу байкалган, бул калктын финансы сектору алдындагы карызынын өсүш арымынын алардын кирешелеринин өсүш арымынан алда канча артышы менен шартталган.

Карыз туруктуулугу көрсөткүчтөрүнүн өсүшү, калкка банктар жана БФКМдер тарабынан берилген кредиттердин өсүшү менен шартталган (2.2.10-график). 2013-жылдын акырына үй чарбалардын карызынын дүң жана колдо болгон кирешелерге катышы 2012-жылдагы ушул эле катыштарга салыштырганда, тиешелүүлүгүнө жараша 14,1 пайыздан 20,8 пайызга чейин жана 14,9 пайыздан 21,8 пайызга чейин өскөн.

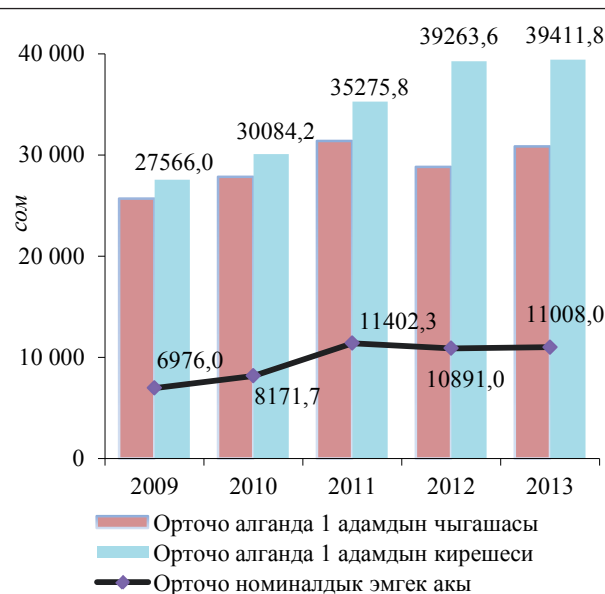
¹⁸ Улуттук статистика комитетинин үй чарбаларына изилдөөнүн негизинде алынган расмий статистикалык маалыматтарына ылайык.

2.2.10-график. Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугунун көрсөткүчтөрү

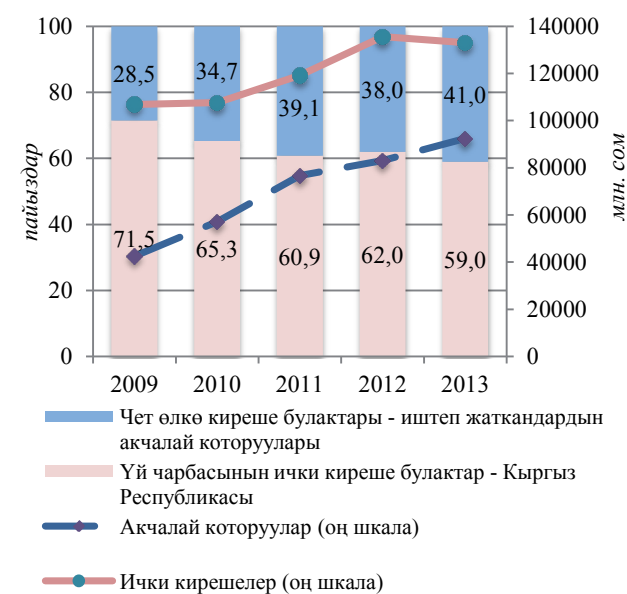
Булагы: УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.11-график. Калктын теңдеминин (балансынын) финансылык туруктуулугунун факторлору

Булагы: УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.12-график. Үй чарбаларынын кирешелеринин булактары боюнча түзүмү

Булагы: УСК, Улуттук банк

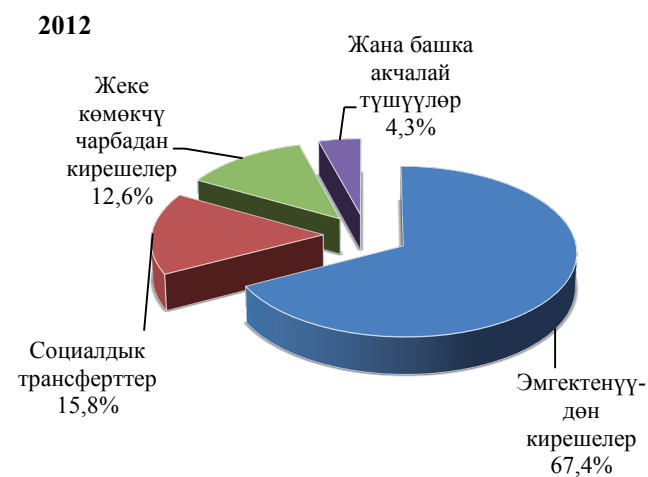
Кароого алынган мезгил ичинде үй чарба кирешелеринин түзүмүндө негизги үлүш эмгектенүү ишкердигине туура келген, алар калктын колдо болгон кирешесинин 68,6 пайызын ээлеген.

Эмгекмигранттарынын акча которуулары үй чарба кирешелеринин маанилүү булагы бойдон калып, ал 2013-жыл ичинде калктын дүң кирешесинин 41,0 пайызын түзгөн.

Үй чарба чыгашаларынын түзүмүндө негизги үлүштү керектөө ээлеген, бул жыйымдардын жана инвестициялык максаттарга чыгашалардын өсүшүн чектеген.

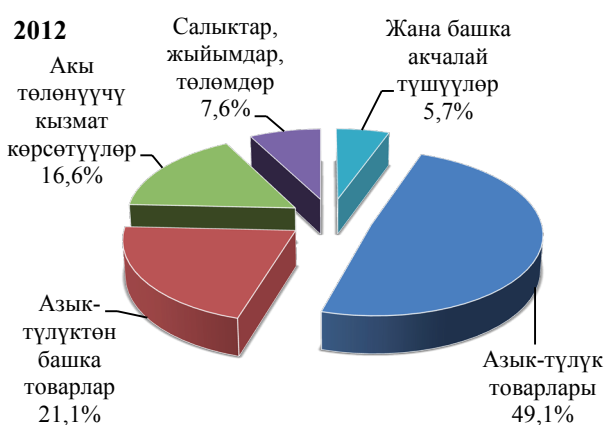
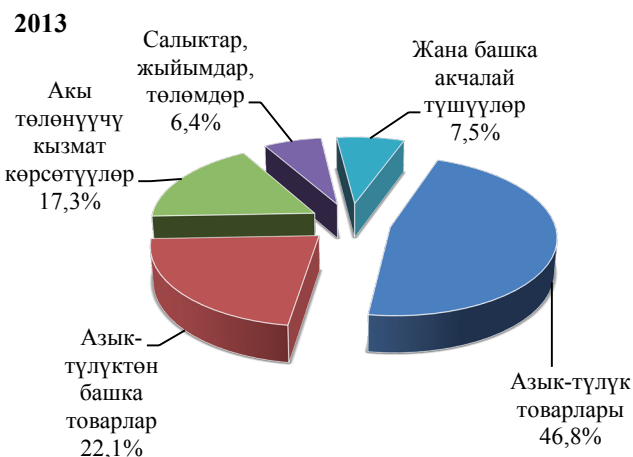
2013-жыл ичинде чогуу алгандагы чыгашалардын 86,1 пайызын түзгөн керектөө чыгашаларынын жогорку үлүшү, финансылык түшүүлөр кыскарган учурда үй чарбаларынын өз милдеттенмелерин аткаруу жөндөмдүүлүгүнө таасирин тийгизиши мүмкүн.

2.2.13-график. Калктын кирешелеринин түзүмү

Булагы: УСК

2.2.14-график. Калктын чыгашаларынын түзүмү

Булагы: УСК

3-кыстырма. Кредиттик тобокелдиктин валюта тобокелдиги таасири аркылуу карыз алуучулардын карыздык милдетине таасири (кыйыр валюта тобокелдиги)

2013-жылдын акырына карата абал боюнча кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 42,5 пайызын чет өлкө валютасында орду жабылган кредиттер түзгөн, ал эми карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада алынган (2.2.15-график). Мындай кредиттер, валюта тобокелдиги (кыйыр валюта тобокелдиги) орун алган шартта кредиттик тобокелдикке потенциалдуу дуушар болушат (кыйыр валюта тобокелдиги).

Валюта тобокелдигинин кредиттик тобокелдикке кыйыр таасири 2.2.16-графикте келтирилген, анда төмөнкү кредиттердин топтору боюнча классификацияланган кредиттердин үлүшү чагылдырылган.

- 1-топ – 6,9 пайыз, карыз алуучунун негизги кирешеси улуттук валютада түшөт, ал эми кредиттердин ордун жабуу чет өлкө валютасында ишке ашырылат;
- 2-топ – 3,4 пайыз, карыз алуучу тарабынан орду бир валютада жабылууга тийиш болгон негизги кирешелер жана кредиттер.

1-топко кирген кредиттердин сапаты 2-топто катталган кредиттерге караганда эки эсе төмөн. Ошентип, 1-топ (карыз алуучунун негизги кирешеси улуттук валютада түшөт, ал эми кредиттердин орду чет өлкө валютасында жабылат) кыйыр валюта тобокелдигине дуушарланышы ыктымал.

2.2.15-график. Кредиттер тобу боюнча кредит портфели*

2.2.16-график. Классификацияланган кредиттердин кредиттер тобу боюнча үлүшү*

* бул графикте “Карыз алуучунун негизги кирешелери чет өлкө валютасында генерирленет, ал эми улуттук валютада төлөнөт” деген 3-топ камтылган эмес, анткени бул топтун кредит портфелинин үлүшү бир аз гана болгон (2013-жылдын биринчи жарым жылдыгына карата жалпы кредит портфелинде 0,7 пайыз).

4-кыстырма. Коммерциялык банктардын кардарларына жүргүзүлгөн иликтөөлөрдүн жыйынтыктары¹⁹

Бүтүндөй алганда, карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүк (DTI²⁰) жана кредит портфелинин күрөөлүк мүлк менен камсыздалышы (LTV²¹) жетишерлик деңгээлде белгиленген, бул банк секторунун кредит тобокелдигинин орточо деңгээлде экендигин кошумча тастыктайт.

20 ири карыз алуучуларга берилген кредиттердин олуттуу бөлүгү (68,0%) экономиканын өндүрүш секторунда пайдаланылат, бул аркылуу өлкөнүн ИДӨ көлөмүнө салым кошулат.

Карыз алуучулардын ишкердигинин тармактык багыттары²²

2013-жыл жыйынтыгы боюнча кредиттердин олуттуу бөлүгү экономиканын өндүрүш секторуна багытталган²³ (карыз алуучулардын кредиттеринин чогуу алгандагы көлөмүнүн 68,0 пайызы). Импортту каржылоого багытталган кредиттердин салыштырма салмагы 30,0 пайызды түзгөн (2.2.17-график) жана (2.2.18-график).

¹⁹ Коммерциялык банктарды сурамжылоонун натыйжасында алынган маалыматтарга ылайык, 20 ири карыз алуучуларга берилген кредиттердин көлөмү банктардын кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 24,3 пайызын түзөт.

²⁰ DTI (debt-to-income) – бул, карыз алуучунун отчеттук мезгил ичинде кредиттери боюнча төлөм суммаларынын кредит берүү учуруна жарыяланган (анонстолгон же декларацияланган) негизги жылдык кирешесине карата катышы. Маалыматтар, банктардын 20 ири карыз алуучунун карызы боюнча маалыматты камтыйт.

²¹ LTV (loan-to-value ratio) – бул, берилген кредиттердин көлөмүнүн күрөөлүк камсыздоонун наркына карата катышы. Маалыматтар карыз алуучулардын насыялары (насыялары) жана күрөөлүк камсыздоо боюнча маалыматты камтыйт. Банктардын LTVнын төмөн деңгээли банктар тарабынан берилген кредиттерди күрөөлүк камсыздоо менен ордун жабуунун жогорку деңгээлин түшүндүрөт. Тескерисинче, LTVнын жогорку деңгээли банктар тарабынан берилген кредиттерди күрөөлүк камсыздоо менен ордун жабуунун төмөн деңгээлин түшүндүрөт.

²² Банктардын кардарларын талдап-иликтөө ар бир банктын 20 ири карыз алуучу боюнча маалыматтарына негизденген.

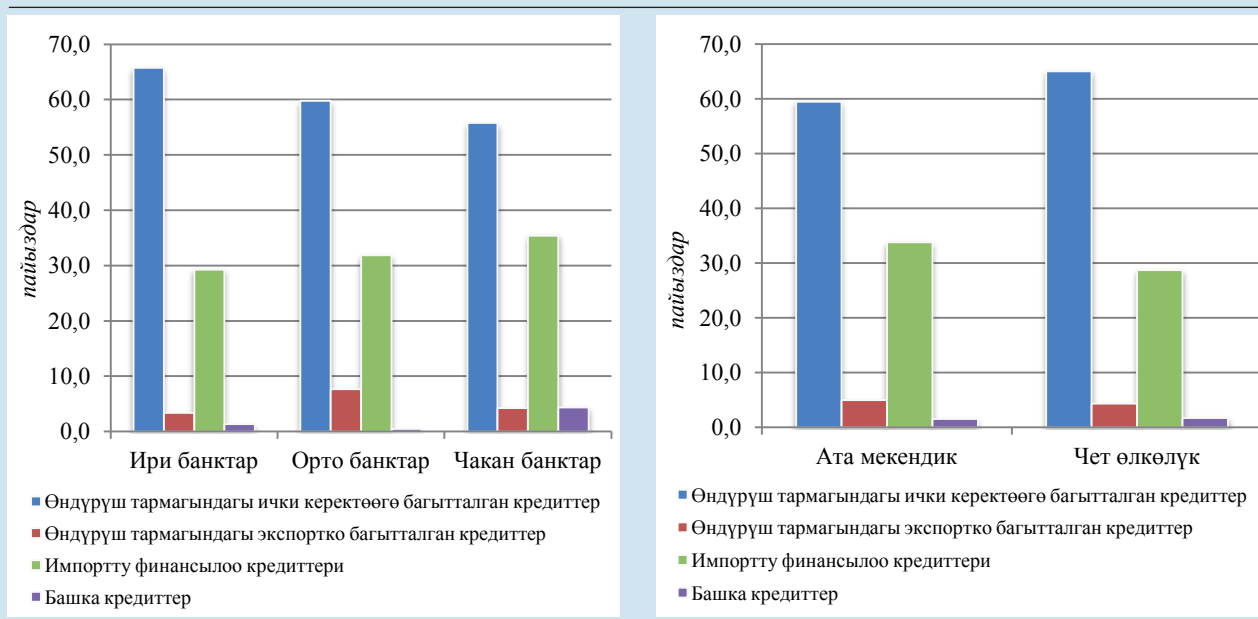
²³ Өндүрүштүк сектор дегенден улам, товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүүгө байланыштуу, банктардын кардарларынын ишкердигин түшүндүрөт.

2.2.17-график. 2013-жылдын 31-декабрына карата кредиттөөнүн багыттары боюнча 20 ири карыз алуучунун кредиттеринин түзүмү

Булак: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.18-график. 2013-жылдын акырына карата абал боюнча банктар тобу боюнча кредиттөөнүн багыттарынын банктардын ири карыз алуучуларынын кредиттеринин түзүмү

Карыз алуучулардын төлөөгө жөндөмдүүлүгү

Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча ДТІ көрсөткүчү менен эсептелген банктардын ири кардарларынын карыздык милдеттеринин деңгээли 42,6 пайызды түзгөн. Банктардын топтору боюнча алганда, көбүрөөк карыздык милдет **орто банктардын** ири карыз алуучуларында экендиги байкалган (карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесинин 60,1 пайызы) (2.2.1-таблица). Ошол эле учурда азыраак карыздык милдет деңгээли **ири банктардын** ири карыз алуучуларында экендиги белгиленген (карыз алуучулардын чогуу алгандагы кирешесинин 32,6 пайызы).

2.2.1-таблица. 2013-жылдын жыйынтыгы боюнча банктардын кардарларынын карыздык милдеттенмеси*

	Банктык сектор	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
Кредит боюнча карыздардын калдыгы, <i>млрд. сом</i>	13 070,8	7 545,4	3 472,8	2 052,6
20 ири карыз алуучу кредиттеринин салыштырма салмагы банк секторунун кредиттик портфелинин жалпы көлөмүндө	24,3	14,0	6,5	3,8
Кредит боюнча карыздарды тейлөө чыгашалардын карызгерлердин жалпы кирешесине болгон катышы, <i>пайыздарда</i>	42,6	32,6	60,1	48,3

Булак: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

* Ар бир коммерциялык банктардын 20 ири карызгерлеринен маалыматтар

Чет өлкө банктарындагы карыздык милдет деңгээли жергиликтүү банктарга караганда төмөн (2.2.2-таблица)

2.2.2-таблица. 2013-жыл жыйынтыгы боюнча жергиликтүү жана чет өлкө банктарынын кардарларынын карыздык милдети*

	Ата мекендик банктар	Чет өлкөлүк банктар
Кредит боюнча карыздардын калдыгы, <i>млрд. сом</i>	4 787,5	8 282,8
20 ири карыз алуучу кредиттеринин салыштырма салмагы банк секторунун кредиттик портфелинин жалпы көлөмүндө, <i>пайыздарда</i>	8,9	15,4
Кредит боюнча карыздарды тейлөө чыгашалардын карызгерлердин жалпы кирешесине болгон катышы, <i>пайыздарда</i>	82,5	69,0

Булак: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

* Ар бир коммерциялык банктардын 20 ири карызгерлеринен маалыматтар

Карыз алуучулардын кредиттеринин камсыздалышы

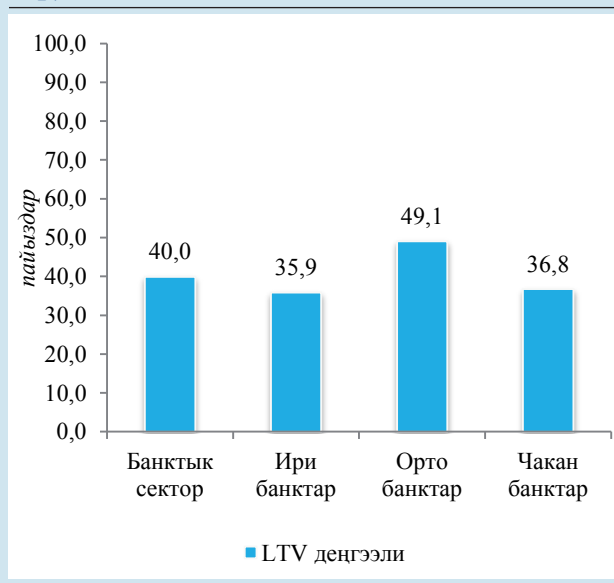
2.2.3-таблица. LTV лимитинин мисалдары, пайыздарда

Өлкө	LTV лимитинин деңгээли
Канада	85
Финляндия	90
Венгрия	75
Индия	80
Израиль	60
Малайзия	70
Норвегия	90
Швеция	85

Булагы: Crowe et al. (2011), ЭВФ (2011)

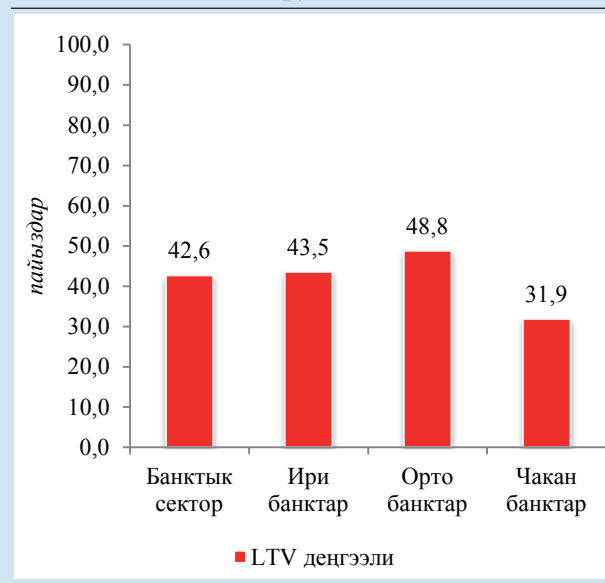
2013-жыл жыйынтыгында Кыргызстандын банк сектору боюнча LTV айкын деңгээли 40 пайызды түзгөн (2.2.19-а-график), бул айрым бир өлкөлөрдүн LTV көрсөткүчүнө карата белгилеген лимиттеринен төмөн (2.2.3-таблица). Ошол эле учурда, ири жана кичи банктардагы LTV мааниси орто банктарга жана бүтүндөй банк секторуна салыштырмалуу төмөн экендиги катталган (2.2.19-а-график).

2.2.19-а-график. 2013-жылдын акырына карата банк сектору боюнча LTV деңгээли (бардык карыз алуучулар боюнча маалыматтар)

Булак: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.19-б-график. 2013-жылдын акырына карата банк сектору боюнча LTV деңгээли (ар бир банктын 20 ири карыз алуучулары боюнча маалыматтар)

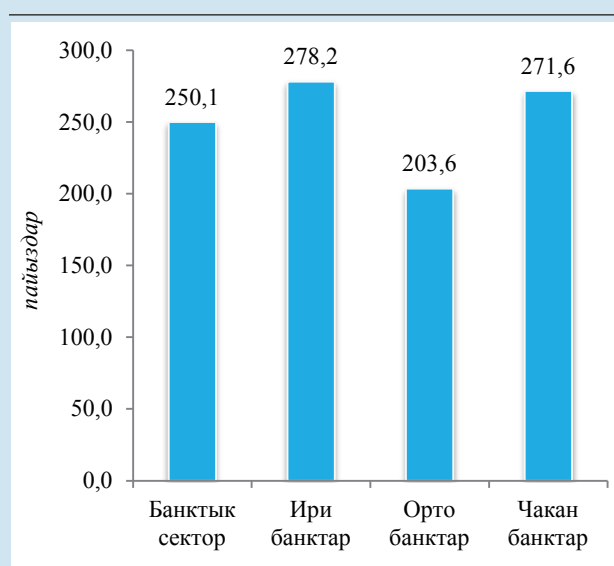

Булак: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Банктардын 20 ири карыз алуучулары боюнча сунушталган маалыматтардын негизинде эсептелген LTV мааниси, банк секторунун бардык катышуучуларына караганда жогору деңгээлде экендигин көрсөткөн (2.2.19-б-график).

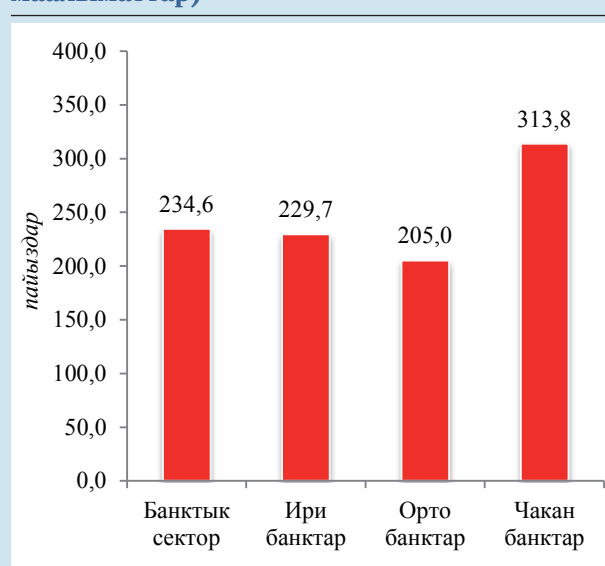
Күрөөлүк мүлктүн рыноктук наркы берилген кредиттин көлөмүн канчалык деңгээлде жаба тургандыгын аныктоо максатында, кайтарым LTV көрсөткүчү, б.а. күрөөлүк мүлктүн берилген кредиттин көлөмүнө карата катышы эсептелген (2.2.20-а жана б-графиктери).

2.2.20-а-график. Күрөөлүк камсыздоонун 2013-жылдын акырына карата кредит портфелинин көлөмүнө карата катышы (бардык карыз алуучулар боюнча маалыматтар)

Булак: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

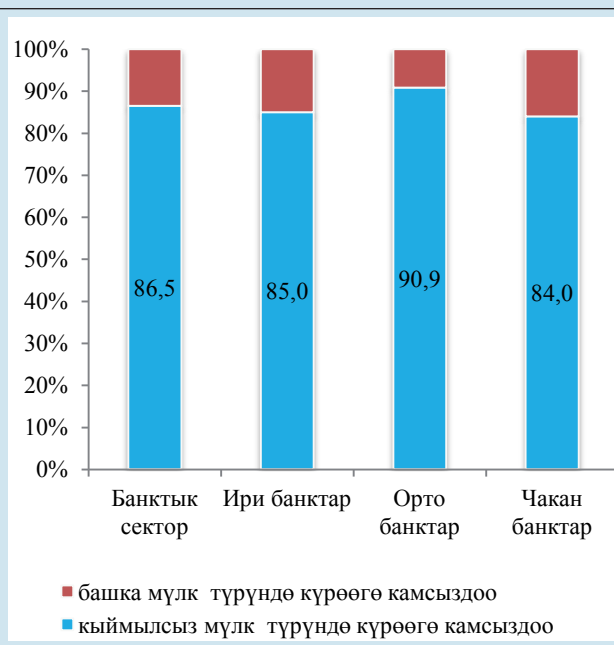
2.2.20-б-график. Күрөөлүк камсыздоонун 2013-жылдын акырына карата кредит портфелинин көлөмүнө карата катышы (ар бир банктын 20 ири карыз алуучулары боюнча маалыматтар)

Булак: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

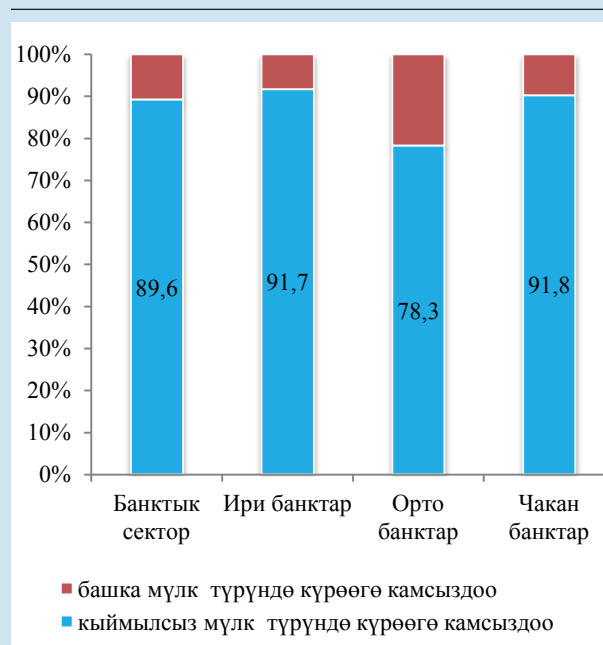
Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча банктардын күрөөлүк мүлк түзүмүндөгү кыймылсыз мүлк түрүндө күрөөлүк камсыздоосунун салыштырма салмагы 86,5 пайыз чегинде катталган (2.2.21-а-график). Ар бир банктын 20 ири карыз алуучулары боюнча алынган маалыматтарга ылайык, банктардын күрөөлүк мүлк түзүмүндөгү кыймылсыз мүлк түрүндө күрөөлүк камсыздоосунун үлүшү 89,6 пайыз деңгээлинде түптөлгөн (2.2.21-б-график).

2.2.21-а-график. 2013-жылдын акырына карата банк секторунун күрөөгө коюлган мүлктүн түзүмү (бардык карыз алуучулар боюнча маалыматтар)

Булак: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.21-б-график. 2013-жылдын акырына карата банк секторунун күрөөгө коюлган мүлктүн түзүмү (ар бир банктын 20 ири карыз алуучулары боюнча маалымат)

Булак: Коммерциялык банктардын маалыматтары, Улуттук банктын эсептөөлөрү

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

Калктын банк секторуна ишеними, банктардын милдеттенмелерди өз убагында аткаруусуна жараша болот, бул алардын жетиштүү деңгээлдеги ликвиддүүлүккө ээ экендигин түшүндүрөт. Жөнгө салуу максатында ликвиддүүлүк тобокелдигине күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин жардамы менен баа берилет²⁴.

²⁴ Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеми – банк тарабынан милдеттүү аткарылууга тийиш болгон, Улуттук банк тарабынан белгиленген ченемдердин бири, ага ылайык ликвиддүү активдер (бул көрсөткүчтү эсептөө үчүн өзүнө банктардын кассалардагы жана корреспонденттик эсептериндеги каражаттарын камтыган) кыска мөөнөттүү милдеттенмелерден 30 пайыздан кем болбогон деңгээлде болууга тийиш.

2.2.22-график. Ликвиддүүлүк көрсөткүчү

2013-жыл жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүктүн 80,0 пайыздан 70,0 пайызга чейин төмөндөшү белгиленген (2.2.22-график). Ликвиддүүлүк деңгээлинин төмөндөөсү, экономиканы кредиттөө көлөмүн көбөйтүүдөн улам, ликвиддүү активдер үлүшүнүн азайышы жана кредит портфелинин салыштырма салмагынын көбөйүшү менен шартталган.

Мында, банк сектору тарабынан колдоого алынган ликвиддүүлүктүн айкын көлөмү Улуттук банк тарабынан белгиленген экономикалык ченемден 2 эсе ашып, жетишерлик жогорку деңгээлде катталган.

2.2.4-таблицада 2013-жылдын акырына карата абал боюнча банктардын финансылык активдеринин жана милдеттенмелеринин ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча маалымат

келтирилген. Бүтүндөй алганда, 1 жылга чейин ордун жабуу мөөнөтү менен терс ажырым белгиленген (финансылык милдеттенмелердин финансылык активдерден артышы). Активдер менен милдеттенмелер ортосунда түптөлгөн ажырымдын сакталып турушунан улам, банктар активдер түзүмүндө бир кыйла төмөн кирешелүү жогору ликвиддүү активдерди колдоого алган.

2.2.4-таблица. Финансылык активдердин жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөттөрү боюнча кумулятивдик ажырым²⁵

млн. сом

Бардыгы болуп	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	35 619	40 625	59 358	98 168	98 168
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	43 783	50 950	65 663	78 102	78 102
Ажырым (интервал ГЭП)	-8 164	-10 325	-6 304	20 067	20 067
Активдерден % ажырым	-8,3%	-10,5%	-6,4%	20,4%	20,4%
ТСКдан % ажырым	-50,6%	-64,1%	-39,1%	124,5%	124,5%
Чет өлкө валютасында					
Бардыгы болуп финансылык активдер	19 918	22 215	28 104	46 168	46 168
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	23 652	27 404	35 320	42 095	42 095
Ажырым (интервал ГЭП)	-3 735	-5 189	-7 216	4 073	4 073
Чет өлкө валютасындагы активдерден ажырым %	-8,1%	-11,2%	-15,6%	8,8%	8,8%
ТСКдан % ажырым	-23,2%	-32,2%	-44,8%	25,3%	25,3%
Улуттук валютада					
Бардыгы болуп финансылык активдер	15 702	18 410	31 254	52 000	52 000
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	20 131	23 546	30 343	36 006	36 006
Ажырым (интервал ГЭП)	-4 429	-5 136	912	15 994	15 994
Улуттук валютадагы активдерден % ажырым	-8,5%	-9,9%	1,8%	30,8%	30,8%
ТСКдан % ажырым	-27,5%	-31,9%	5,7%	99,2%	99,2%

²⁵ Кумулятивдик ажырым – мөөнөттүүлүктүн ар бир диапозону үчүн бааланган, төлөөгө жөндөмдүүлүктү колдоого багытталышы ыктымал болгон сарптоолордун суммасы.

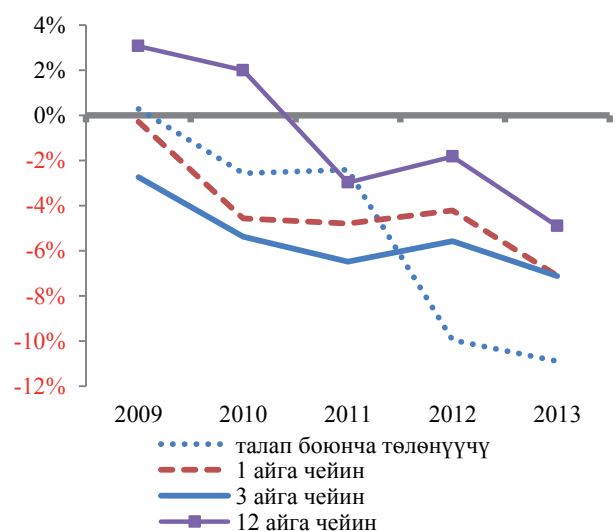
2.2.5-таблица. Финансылык активдерди жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөтү

млн. сом

Аталышы	Төлөө мөөнөтү				бардыгы болуп
	1-3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан жогору	
Бардыгы болуп финансылык активдер	5 005	6 341	12 393	38 810	98 168
анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	2 327	4 104	7 600	30 633	46 880
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	7 166	7 086	7 627	12 439	78 102
анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	4 088	5 051	4 479	3 565	30 873
Ажырым	-2 161	-746	4 766	26 371	20 067
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-1 761	-948	3 121	27 068	16 007

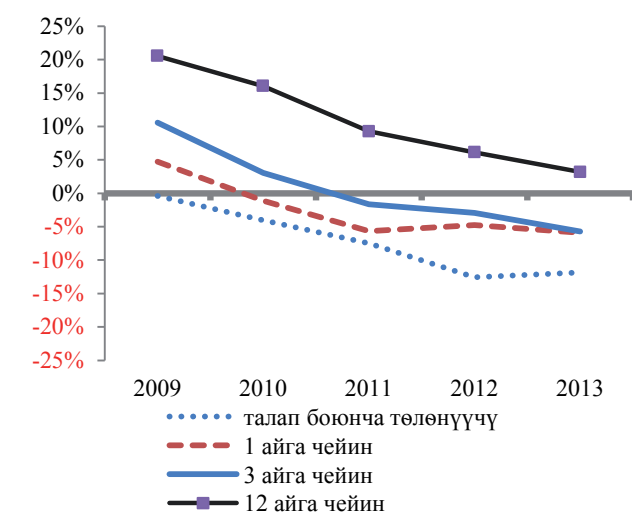
Отчеттук мезгил ичинде терс кумулятивдик ажырымдын өсүшү бардык мөөнөттүүлүк категорияларында байкалган.

2.2.23-график. Кумулятивдик ажырым активдердин жалпы көлөмүндөгү пайыздарда

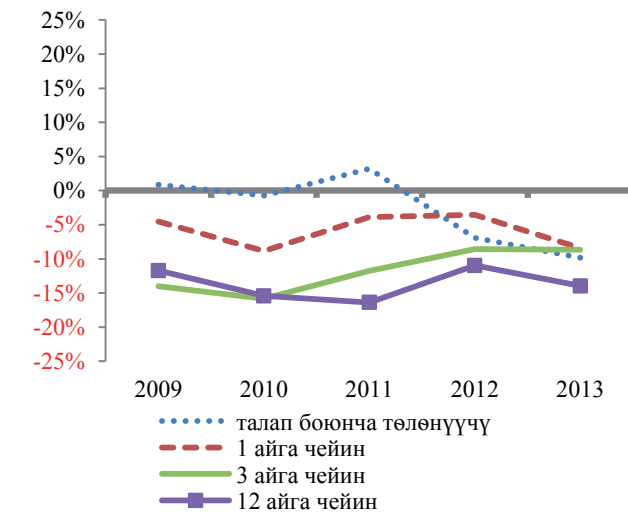

Улуттук жана чет өлкө валютасындагы терс кумулятивдик ажырымдын көбөйүшү, банктардын кыска мөөнөттүү пассивдерди орто мөөнөттүү жана узак мөөнөттүү активдерге жайгаштыруу көлөмүнүн өсүшү менен шартталган.

2.2.24-график. Улуттук валютада кумулятивдик ажырым активдердин жалпы көлөмүндөгү пайыздарда

2.2.25-график. Чет өлкө валютасында кумулятивдик ажырым активдердин жалпы көлөмүндөгү пайыздарда

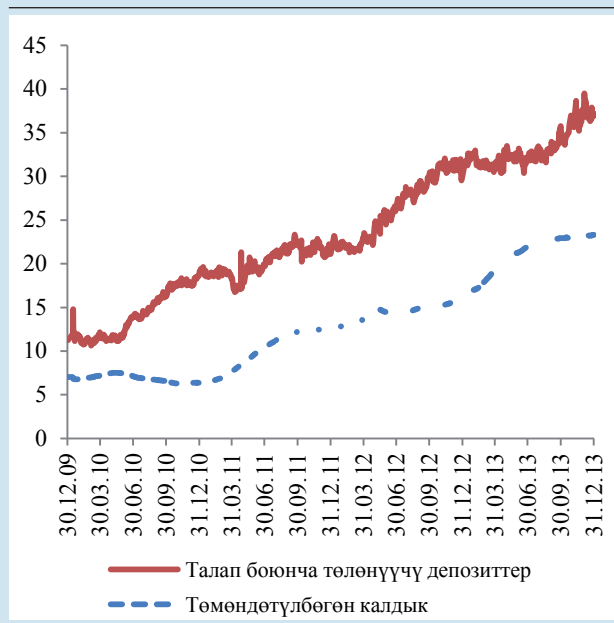

5-кыстырма. 2009–2013-жылдар үчүн талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” (туруктуу) деңгээлине баа берүү²⁶ (депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктары)

Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” деңгээлин эсептөө максатынан болуп, банктардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттер көлөмүн аныктоо саналат, алар туруктуу негизде банктардын карамагында турат жана “үстөк ликвиддүүлүккө” баа берүүдө колдонулат.

2013-жылы ичинде коммерциялык банктардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттери жетишээрлик төмөн волатилдүү катары мүнөздөлгөн. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин деңгээли “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарга²⁷ баа берүү көрсөткүчтөрүнөн төмөн болгон эмес (99 пайыз ыктымалдыгы менен²⁸).

2.2.26-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын көлөмү млрд. сом

2013-жылдын акырына талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин минималдуу туруктуу деңгээли 23,3 млрд. сомду түзгөн (2.2.26-график). Мында 2009-2013-жылдар аралыгында талап боюнча төлөнүүчү депозиттер деңгээли менен “төмөндөтүлбөгөн” калдык деңгээли ортосунда айырма орточо алганда 10,4 млрд. сом чегинде катталган.

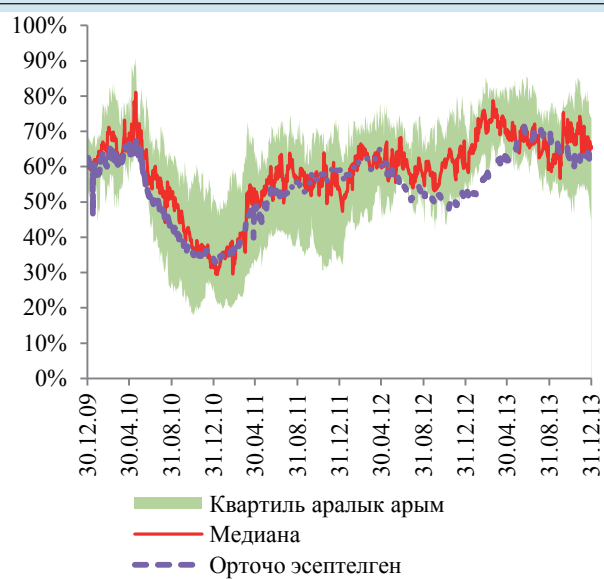
2013-жыл акырына карата талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмүндөгү депозиттердин минималдуу “туруктуу” көлөмүнүн үлүшү он беш банкта 63,2 пайызды, ал эми туруксуз бөлүгү 36,8 пайызды түзгөн. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин минималдуу “туруктуу” деңгээлинин квантилдер аралык арымы 45,5 пайыздан 73,5 пайызга чейинки аралыкта өзгөрүлүп турган (2.2.27-график).

²⁶ Көйгөйлүү банктардын депозиттерин эске алуусуз.

²⁷ Коммерциялык банктардын “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын көлөмү 2009-жылдан тартып орточо арифметикалык менен 2.33 стандарттык чектөөлөрдүн ортосундагы айырма катары талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин күндөлүк калдыктарынын негизинде эсептелген.

²⁸ Ишенимдүүлүк үчүн 99 пайыз ишеним деңгээли тандалып алынган.

2.2.27-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын үлүшү

Жыйынтыгында, талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарын эске алганда, банктардын финансылык активдер менен милдеттенмелер ортосундагы төлөө мөөнөттөрү боюнча ажырым терс мааниден оң мааниге өзгөрөт.

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Бүтүндөй алганда, 2013-жылдын акырына карата абал боюнча концентрациялануу тобокелдигинин 2012-жылдын акырындагы концентрациялануу тобокелдигине салыштырганда бир аз көбөйгөндүгү белгиленген.

Депозиттердин концентрациялануусу

Стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы боюнча, үч банкта (бир орто жана эки кичи банк) беш ири аманатчынын биринин ликвиддүүлүгүнүн агылып чыгышына байланыштуу тышкы таасирге туруштук берүүсү төмөн экендиги белгиленген (ликвиддүүлүк деңгээли 30 пайыздык деңгээлден төмөн болот).

Кредиттердин концентрациялануусу

Беш банктагы беш ири карыз алуучулардын²⁹ потенциалдуу дефолтко дуушарлануусу регулятивдик капиталды Улуттук банктын экономикалык ченеминен да төмөндөшү мүмкүн.

Стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы 2 ири банк, 2 орто банк жана 1 кичи банк 1ден 5ке чейинки ири карыз алуучулардын дефолтко учурашына байланыштуу терс таасирлерге туруштук бере албай тургандыгын тастыктаган. Бул банктардын капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12 пайыздык чектүү деңгээлден төмөн болгон.

2.2.6-таблица. Беш банктын кредиттеринин концентрациялануу тобокелдиги

Ири карыз алуучулардын саны, мында дефолт КДКны 12% азайтышы мүмкүн

Ири банктар:	
1-Банк	4
2-Банк	3
Орто банктар:	
1-Банк	4
2-Банк	1
Чакан банк:	
1-Банк	4

²⁹ Мында, банктын беш ири карыз алуучусунун жалпы карызын түшүнөбүз.

2.2.28-график. Кредит портфелинин тармактык концентрацияланышы

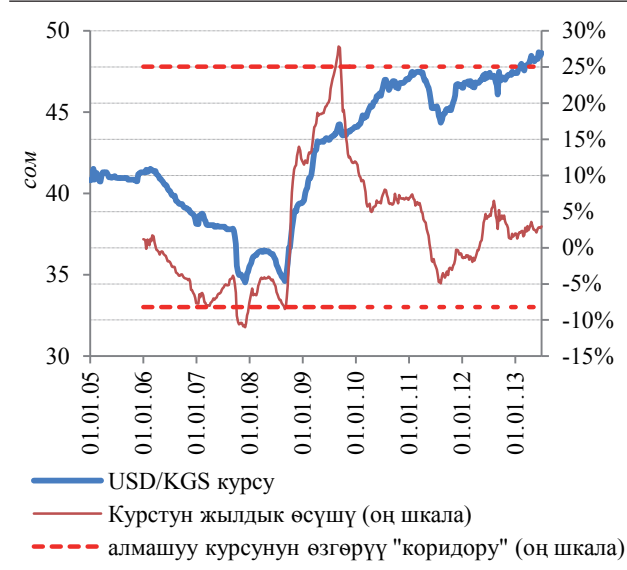

Айыл чарба тармагын кредиттөө көлөмүн көбөйтүүнүн алкагында, кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соодага кредиттердин концентрациялануу деңгээлинин төмөндөөсү байкалган. 2013-жыл жыйынтыгы боюнча соодага кредиттердин үлүшү 40,0 пайыздан 36,8 пайызга чейин төмөндөгөн (2.2.8-график).

2.2.4. Валюта тобокелдиги

2013-жылы катталган көрсөткүчтөр, тике валюта тобокелдиги орточо деңгээлде орун алгандыгын тастыктайт.

2.2.29-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

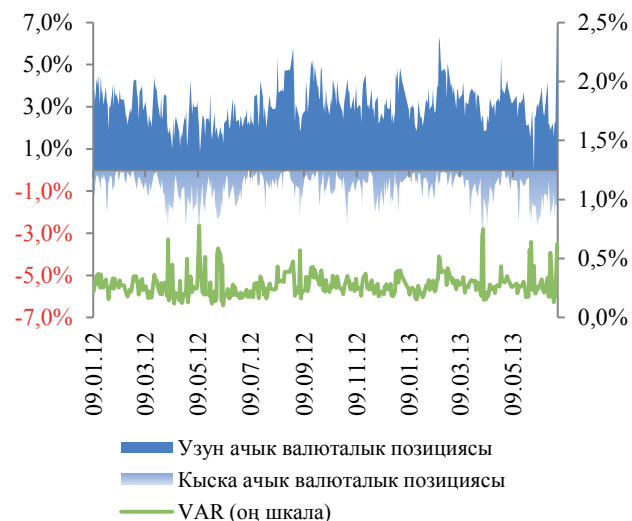

Бүтүндөй алганда, банктар активдердин жана милдеттенмелердин ачык валюта позицияларын Улуттук банк белгилеген экономикалык ченемдердин чегинде сактап турушкан.

Тобокелдик банк секторунун валюта позициясына баа берүүдөн минималдуу деңгээлде катталган (VAR: таза суммардык капиталдан 0,1–0,5 пайыз) (2.2.30-график).

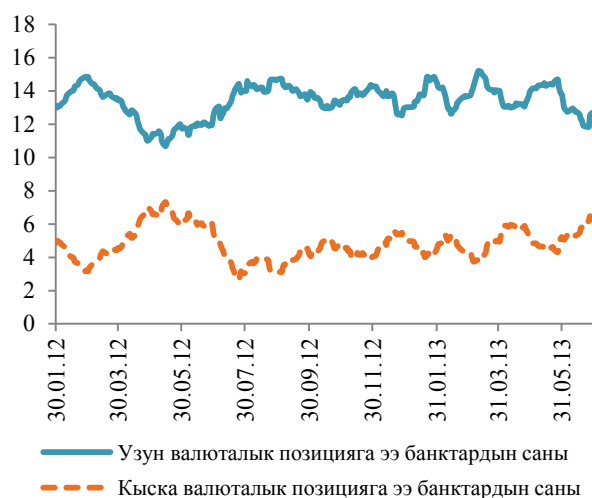
2013-жылы орточо алганда он эки банк АКШ долларындагы узак мөөнөттүү валюта позициясына, ал эми сегиз банк кыска мөөнөттүү позицияга ээ болушкан (2.2.31-график).

2.2.30-график. Ачык валюта позициясынын (ОВП) жана кайра баалоо тобокелдигинин динамикасы (VAR)*
ТСКдан пайыздарда

* проблемалуу банктарды эске албаганда

2.2.31-график. Банктардын валюталык позициясы*
бирдиктерде

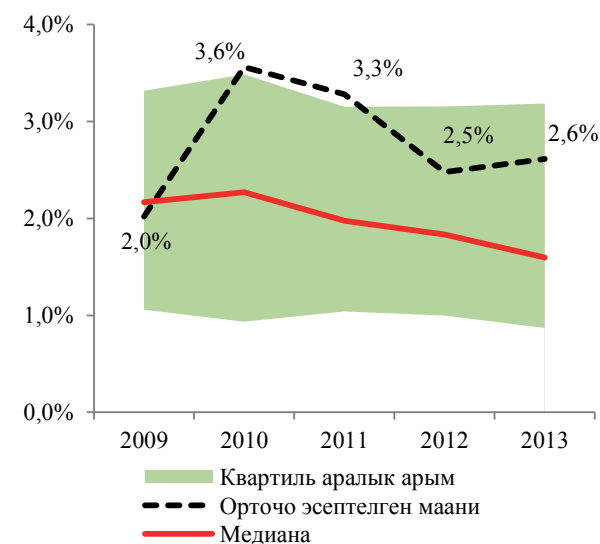

* проблемалуу банктарды эске албаганда

2.2.5. Пайыздык тобокелдик

Пайыздык тобокелдик 2013-жыл ичинде бир калыпта сакталган.

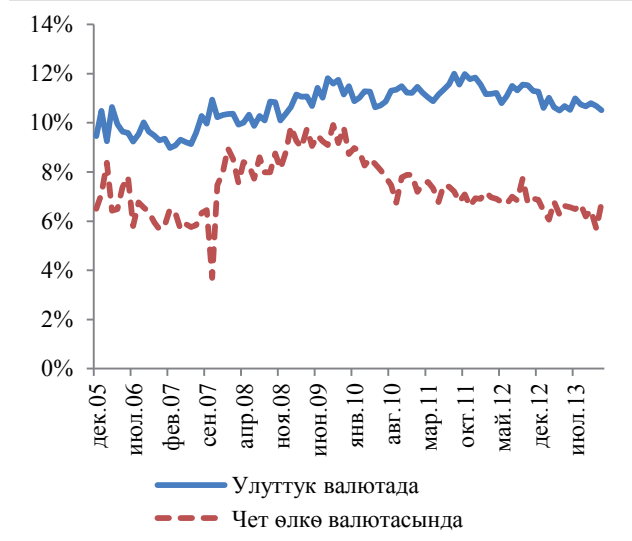
2.2.32-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR)
ТСКдан пайыздарда

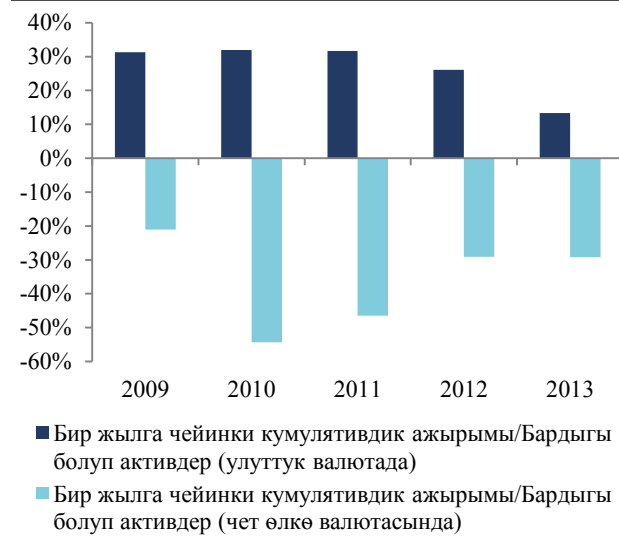
Пайыздык тобокелдиктин (VAR) таза суммардык капиталдан 2,5 пайыздан 2,6 пайызга чейин көбөйүүсү (же таза пайдадан 16,3 пайыздан 17,8 пайызга чейин), пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө ийкемдүү келген финансылык активдер менен милдеттенмелер ортосунда ордун жабуу мөөнөттөрү боюнча ажырымдын өсүшү менен шартталган.

2008-2013-жылдар аралыгында пайыздык тобокелдиктин орточо көлөмү жол берилген чекте орун алган (таза суммардык капиталдан 2-4 пайыз).

2.2.33-график. Жеке адамдардын мөөнөттүү депозиттеринин орточо салмактанып алынган пайыздык чендеринин динамикасы пайыздар

2.2.34-график. Пайыздык тобокелдикке дуушар болгон активдердин жана милдеттенмелердин кумулятивдик ажырымы

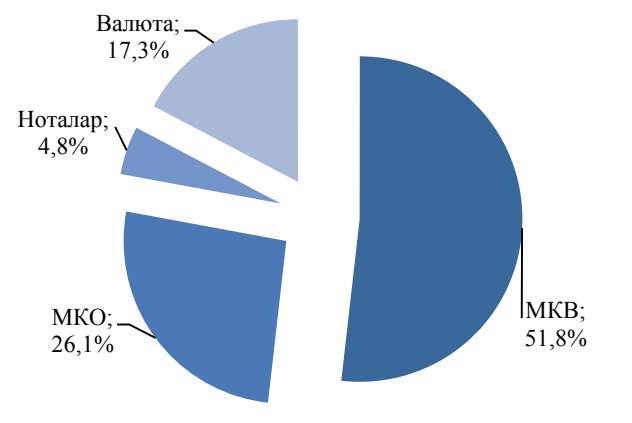

2.2.6. «Дуушарлануу» тобокелдиги

Мындай талдап-иликтөөнүн максаты болуп банктар аралык кредиттөөдө орун алышы ыктымал болгон “дуушарлануу” тобокелдигине баа берүү, ал бир же бир нече банкта ликвиддүүлүккө тиешелүү проблемалар келип чыккан шартта, бири-бирине терс таасир тийгизүүгө алып келиши мүмкүн.

Кыргызстандын банк секторунда банктар аралык рынокто кредиттердин орду жогорку ликвиддүү мамлекеттик баалуу кагаздар же чет өлкө валютасы түрүндөгү күрөөлүк камсыздоо менен жабылат (2.2.35-график). Кыргызстан банктары күрөөлүк камсыздоосуз банктар аралык кредиттерди сунуштаган эмес.

2.2.35-график. 2013-жылдын ичинде резидент-банклардын ортосунда банктар аралык кредиттөө учурунда күрөөлүк камсыздоонун түзүмү

2013-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча, бир банк банктар аралык кредит рыногунда карыз алуучу катары иш алып барган, анын бүтүмдөрү своп-операциялар түрүндө ишке ашырылган. Кыргызстандын калган коммерциялык банктары өз ара карыз алышкан эмес.

Бүтүндөй алганда, Кыргызстандын банктар аралык кредит рыногундагы “дуушарлануу” тобокелдигинин деңгээли бир азды гана түзгөн.

2.2.7. Өлкөлүк тобокелдик

2013-жылдын акырына карата абал боюнча Кыргызстандын банк сектору чектелүү иш алып барып, дүйнөлүк финансы рынокторуна аз катышкан.

Резидент эместерге жайгаштырылган активдердин көлөмү 15,9 млрд сомду же банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүнүн 14,1 пайызын түзгөн. Банктардын жайгаштырууларынын кыйла жогорку концентрациялануусу Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген өлкөлөрдүн аймагында байкалган – алар активдердин жалпы көлөмүнүн 8,8 пайызын түзгөн (2.2.36-график).

2.2.36-график. 2013-жылдын акырына карата абал боюнча, активдерди жайгаштыруунун географиялык түзүмү

Чет өлкөлөрдө жайгаштырылган активдердин негизги үлүшү, корреспонденттик жана депозиттик эсептерде – 15,3 млрд. сом же резидент эместерде жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 96,2 пайыз өлчөмүндө топтолгон.

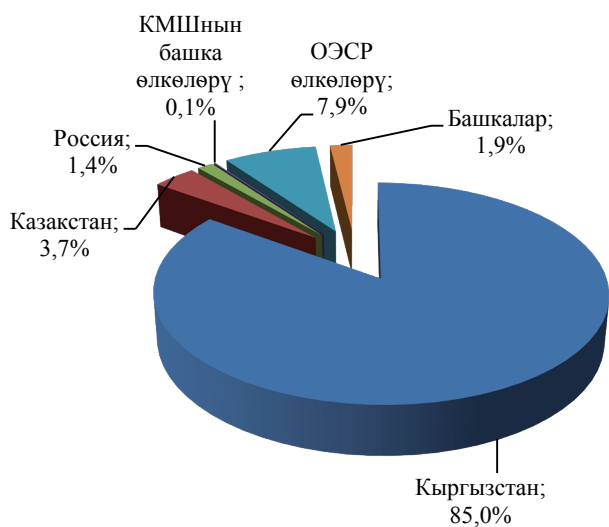
Ошондой эле, чет өлкөлөрдө жайгаштырылган активдердин жалпы көлөмүнүн 60,7 пайызы 5 банкка туура келген.

2013-жыл жыйынтыгы боюнча Кыргызстан банктарынын резидент эместер алдындагы милдеттенмелери 13,3 млрд. сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 14,4 пайызын түзгөн. Ресурстардын негизги көлөмү резидент эмес банктардан кредиттер жана депозиттер түрүндө тартылган, алар 10,1 млрд. сомду же резидент эместер алдында милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 74,7 пайызын түзгөн.

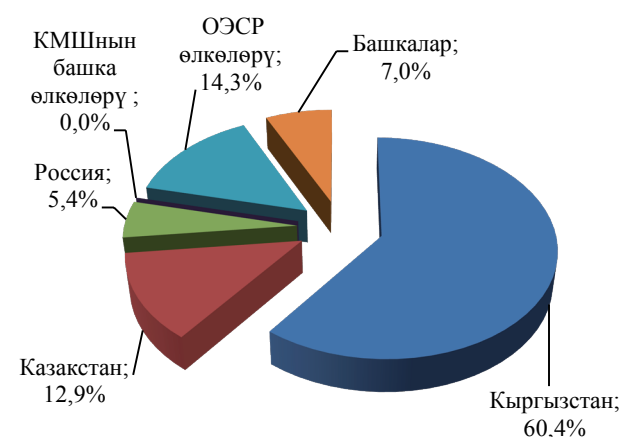
Резидент эместер алдында мөөнөттүү милдеттенмелер боюнча алып караганда, негизги үлүш кыска мөөнөттүү кредиттерге туура келген.

2013-жылдын акырына карата резидент эместерден тартылган милдеттенмелердин жалпы көлөмүнүн 72,9 пайызы 5 банкка туура келген.

2.2.37-график. 2013-жылдын акырына карата абал боюнча милдеттенмелердин географиялык түзүмү

2.2.38-график. 2013-жылдын акырына карата абал боюнча, өлкөлүк белгиси боюнча уставдык капитал

2013-жыл жыйынтыгы боюнча чет өлкө капиталы 4,4 млрд. сом же банк секторунун уставдык капиталынын жалпы көлөмүнүн 32,4 пайыз чегинде катталган. Чет өлкө капиталынын негизги үлүшү төмөнкүлөргө туура келген (2.2.38-график):

- Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюмуна кирген резиденттерден – 14,3 пайыз;
- Казакстан резиденттеринен – 12,9 пайыз;
- Россия резиденттеринен – 5,4 пайыз.

Чет өлкө капиталы Кыргызстандын он алты банкында катталган. Мында 10 коммерциялык банкагы акциялардын контролдук топтому³⁰ резидент эместерге таандык болгон.

³⁰ Акциялардын 50 пайыздан ашык.

2.3. “Кайтарым” стресс-тестирлөө

2.3.1. Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөө³¹

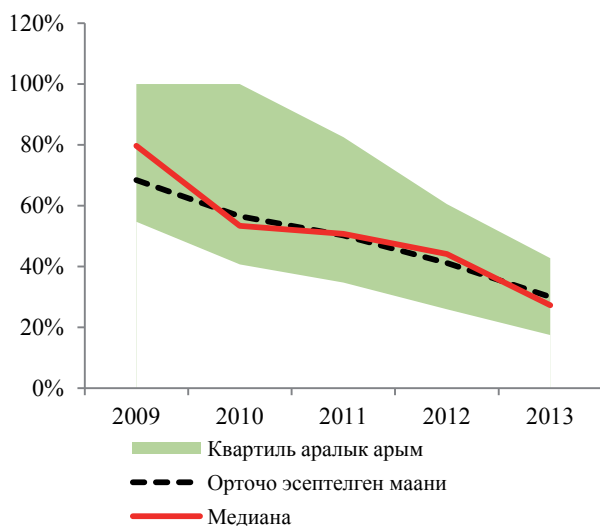
Бул ыкма, “классификацияланбаган” (колдонуудагы кредиттер) кредиттердин проблемалуу кредиттер категориясына трансформацияланышына байланыштуу, банктардын РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрүнүн ордун жаба алган буфердик капиталынын запасын (таза суммардык капитал) аныктоого мүмкүндүк берет³².

Мындан тышкары, мындай ыкма классификацияланган (проблемалуу) кредиттердин өсүш арымын эсептөө мүмкүнчүлүгүн сунуштайт, мында капитал шайкештиги (К2.1) 12 пайыздык чектүү деңгээлге чейин төмөндөйт.

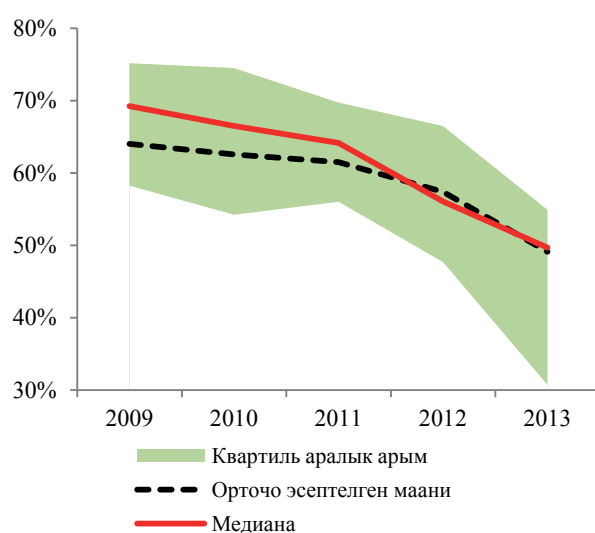
“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгында, 2013-жылдын акырына карата абал боюнча проблемалуу болушу мүмкүн жана анда капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөшү ыктымал болгон “классификацияланбаган” (колдонуудагы кредиттер) кредиттердин үлүшү орточо алганда 30,0 пайызды түзгөн (2.3.1-график).

Ошентип банк сектору, кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна потенциалдуу негизде туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн орточо алганда таза суммардык капиталдын 49,1 пайызга чейинки кошумча РППУну түзүү талап кылынышы мүмкүн (2.3.2-график).

2.3.1-график. Проблемалуу кредит³³ болуп калышы ыктымал болгон “иштеп жаткан”³⁴ кредиттердин мүмкүн болуучу максималдуу үлүшү классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

2.3.2-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КДК 12 пайызга чейин төмөндөөсү мүмкүн ТСКдан пайыздарда

Банктар арасында кредиттик тобокелдикке дуушарланышы мүмкүн болгон эки банк иш алып барат, алардын кредиттеринин тиешелүүлүгүнө жараша 5,0 жана 9,8 пайыздык “классификацияланган кредиттер” категориясына өтүшү, капиталдын жетиштүүлүк коэффициенти 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү ыктымал.

³¹ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

³² Мында, “иштеп жаткан” кредиттердин “классификацияланган” категориясына өтүшү үч категория (“субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар”) боюнча бирдей жүрөт.

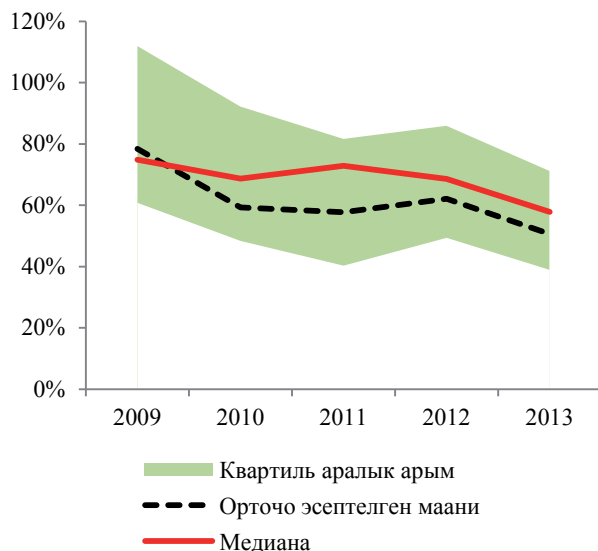
³³ Мында, капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициенти 12 пайыздык деңгээлге чейин төмөндөөсү мүмкүн.

³⁴ “Нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

2.3.2. Ликвиддүүлүк тобокелдигин «кайтарым» стресс-тестирлөө

2.3.3-график. Депозиттердин потенциалдуу агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ 30 пайызга чейин төмөндөөсү мүмкүн

кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүндө пайыздарда

Банк секторунун ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн ликвиддүү активдер запасы эсептелген, ал Улуттук банктын күндөлүк ликвиддүүлүк боюнча экономикалык ченемин бузууга жол бербестен, калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуу көлөмүнүн ордун потенциалдуу негизде жабууга жөндөмдүү.

Таасир – бул жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү, ал ликвиддүүлүк ченемин 30 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары, 2013-жылдын акырына карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү агылып чыгышы ыктымал болгон калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин жалпы

көлөмүнүн орточо алганда 50,6 пайызынын ордун жабууга жөндөмдүү экендигин көрсөткөн (2.3.1-таблица).

2.3.3. Рыноктук тобокелдикти «кайтарым» стресс-тестирлөө

Бүтүндөй алганда, рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары, 2013-жылдын акырына банк сектору тике пайыздык жана валюта тобокелдигине карата бир аз гана ийкемдүү экендигин көрсөткөн.

Пайыздык тобокелдик

1-таасир – бул кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин төмөндөйт (12 пайыз).

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары банк секторунун тике пайыздык тобокелдикке бир аз гана ийкемдүү экендигин тастыктоодо. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 17,7 пайыздык пунктка төмөндөшү капиталдын шайкештик деңгээлин 12 пайыз деңгээлине чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.1-таблица).

2-таасир – бул кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөшү, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары, кредиттер боюнча пайыздык чендер 6,5 пайыздык пунктка төмөндөтүлгөн шартта, коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт (2.3.1-таблица).

Бүтүндөй алганда, “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары боюнча банк сектору пайыздык тобокелдиктин төмөн деңгээлине ээ деген тыянак чыгарууга болот.

Валюта тобокелдиги (кайра баа берүү тобокелдиги)

Банк секторундагы валюта тобокелдигине баа берүү үчүн АКШ долларынын курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы эсептелген, ал капитал шайкештигин жана таза пайдага да таасирин тийгизет.

1-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында капитал шайкештиги деңгээли (К2.1) чектүү деңгээлге чейин төмөндөйт (12 пайыз).

“Кайтарым” стресс-тестирлөөнү эсептөөлөр, банк секторунда активдерди жана милдеттенмелерди кайра баалоо тобокелдигинин төмөн экендигин көрсөтүү менен тике валюта тобокелдигине карата төмөн деңгээлдеги ийкемдүүлүккө ээ экендигин тастыктайт (2.3.1-таблица).

2-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш/төмөндөө арымы, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк мааниге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары, USD/KGS курсунун 590,8 пайызга өсүшү/төмөндөшү учурунда коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк мааниге чейин төмөндөйт (2.3.1-таблица).

2.3.1-таблица. “Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн жалпы жыйынтыктары: 2013-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча

		Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар	Чет өлкөлүк банктар	Ата мекендик банктар
Кредиттик тобокелдиктер							
1-таасир	«Классификацияланган кредиттер» болууга мүмкүнчүлүгү бар классификацияланбаган (иштеген кредиттер) кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	30,0	26,5	23,5	55,3	32,1	27,8
Пайыздык тобокелдик							
1-таасир	КДК 12%га чейин төмөндөгөн боюнча ортоөлчөнгөн пайыздык чендердин төмөндөөсү, <i>пайыздык пункттарда</i>	17,7	16,6	13,5	31,3	18,9	16,5
2-таасир	Таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөгөн, ортоөлчөнгөн кредиттер боюнча пайыздык чендердин төмөндөөсү, <i>пайыздык пункттарда</i>	6,5	9,3	3,7	5,0	8,3	4,6
Валюталык тобокелдик							
1-таасир	КДК 12%га чейин төмөндөгөн USD/ KGS (\pm) курсунун өсүш арымдары, <i>пайыздарда</i>	коммерциялык банктар түз валюталык тобокелдиктин таасирине туруштук бере алышат (валюталык курстун 100 пайыздан өйдө өзгөрүлүшү)					
2-таасир	Таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөгөн, USD/ KGS (\pm) курсунун өсүш арымы, <i>пайыздарда</i>						
Ликвиддүүлүк тобокелдиги							
1-таасир	Учурдагы ликвиддүүлүк коэффициенти 30%га чейин төмөндөшү мүмкүн, депозиттердин жалпы көлөмүнөн кардарлардын потенциалдуу депозиттеринин үлүшүнүн агып чыгып кетиши, <i>пайыздарда</i>	50,6	43,5	67,7	53,6	44,0	60,2

III. БАНКТЫК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ МЕКЕМЕЛЕРИ

Бүтүндөй алганда, БФКМдер системасынын абалы жетишээрлик туруктуу катары мүнөздөлгөн. Негизги көрсөткүчтөрдүн, өзгөчө активдердин, кредит портфелинин, ресурстук базанын жана таза пайданын өсүшү байкалган. Банктый эмес сектордогу проблемалуу кредиттердин үлүшү төмөн деңгээлде калган (кредит портфелинин жалпы көлөмүнөн 2,9%). Стресс-тесттердин жыйынтыктары БФКМдер системасынын кредиттик тобокелдиги орточо деңгээлде экендигин көрсөткөн.

Концентрациялануу тобокелдигинин жогорулоо тенденциясын көрсөтүү менен БФКМдердин активдеринин жогоруинституционалдык концентрациялануусу сакталып турууда (микрофинансылык рыноктун 63,8 пайызы үч ири БФКМдер үлүшүнө туура келет).

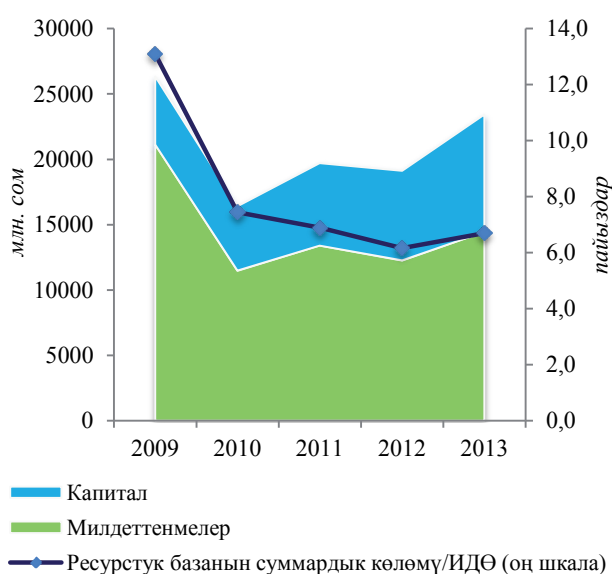
Кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин бара-бара төмөндөө тенденциясы (2012-жылга салыштырганда МФУ – 3,9 пайыздык пункт, кредиттик союз – 1,8 пайыздык пунктка) уланууда.

3.1. Негизги тенденциялар

2013-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында Улуттук банк тарабынан лицензияланууга жана иши Улуттук банк тарабынан жөнгө салынууга тийиш болгон банктый эмес финансы-кредит мекемелеринин курамында: адистештирилген финансы-кредит мекемеси – “КСФК” ААКсы; 153 кредиттик союз; 277 микрокаржылоо уюмдары (анын ичинде 4 микрокаржылоо компания, 208 микрокредиттик компания жана 65 микрокредиттик агенттик) жана 334 алмашуу бюросу камтылат.

Ресурстар

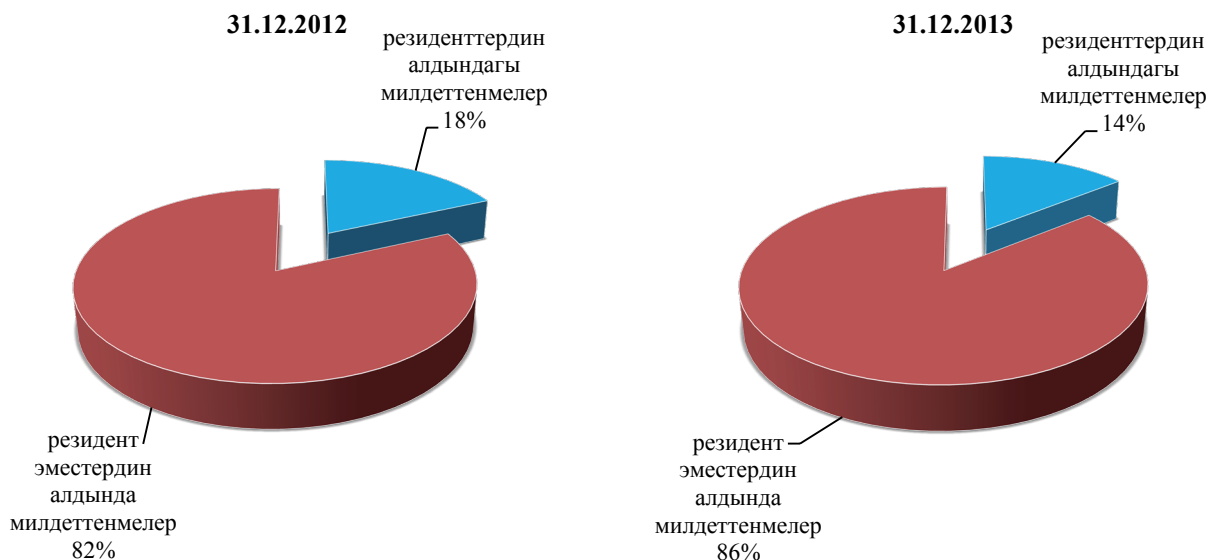
3.1.1-график. БФКМдин милдеттенмелеринин жана капиталынан динамикасы

2013-жыл ичинде БФКМдердин милдеттенмелери 17,8 пайызга көбөйүп, 14 452,9 млн. сом өлчөмүндө түптөлгөн. БФКМдердин капиталы отчеттук мезгил аралыгында 30,8 пайызга өсүп, 8 982,6 млн. сомду түзгөн (3.1.1-график). Ресурстук базанын өсүшү, негизинен, БФКМдердин уставдык капиталынын жана жалпы камдарынын өсүшү, ошондой эле банктый эмес финансы секторун сырттан каржылоо көлөмүнүн көбөйүшү менен шартталган.

Булак: Улуттук банк

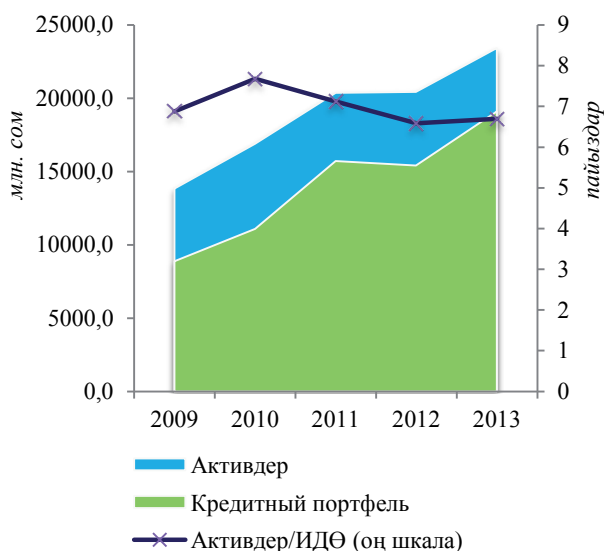
3.1.2-график. БФКМдин милдеттенмелеринин түзүмү

БФКМдердин ресурстук базасынын негизги көлөмү резидент эместерден алынган кредиттерге туура келет (3.1.2-график).

Активдер

3.1.3-график. БФКМдин активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

Булак: Улуттук банк

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчеттун маалыматтары боюнча отчеттук мезгил ичинде БФКМдердин чогуу алгандагы активдери 14,7 пайызга көбөйүү менен 23 435,5 млн. сом чегинде калыптанган. Мындай өсүш БФКМдердин кредит портфелинин өсүшүнүн эсебинен камсыздалган (3.1.3-график).

БФКМдердин негизги иш багытынан болуп кредиттөө саналат. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча БФКМдердин кредит портфелинин өсүшү 24,0 пайызды түзүү менен 19 106,9 млн. сом өлчөмүндө түптөлгөн (3.1.3-график).

2013-жылдын акырына карата абал боюнча карыз алуучулардын саны 2012-жылдагы ушул эле көрсөткүчө салыштырганда 4,1 пайызга төмөндөп, 441 783 түзгөн.

3.1.1-таблица. БФКМдин активдеринин түзүмү

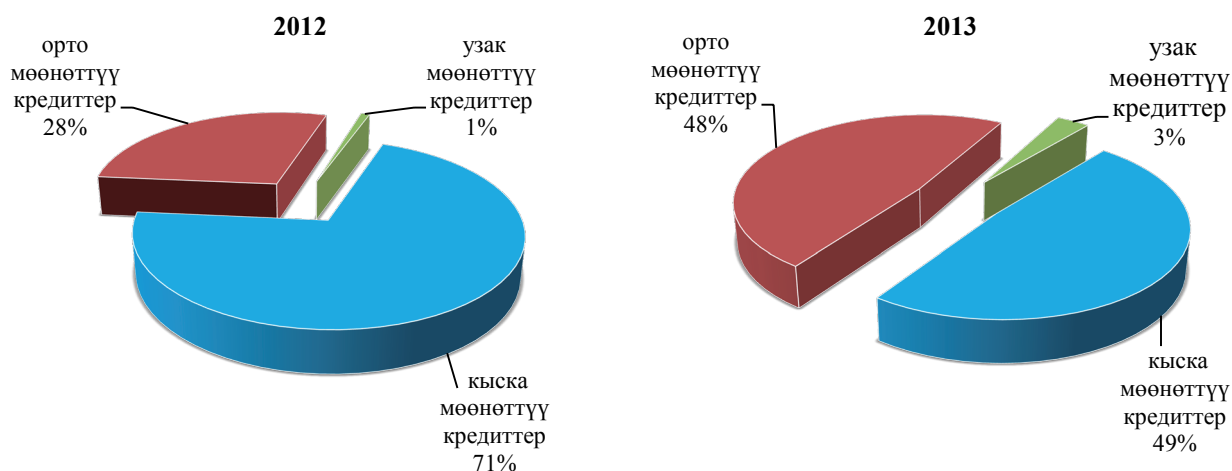
	2012		2013	
	млн. сом	үлүшү, %	млн. сом	үлүшү, %
Финансылык активдер, анын ичинде:	19 597,8	95,9	22 008,2	93,9
<i>кредиттер жана насыялар*</i>	15 405,5	75,4	18 678,3	79,7
<i>коммерциялык банктардагы корреспонденттик эсептер</i>	2 265,1	11,1	1 525,9	6,5
<i>коммерциялык банктардагы депозиттер</i>	1 131,1	5,5	815,9	3,5
<i>жана башка финансылык активдер</i>	796,1	3,9	988,1	4,2
Финансылык эмес активдер, анын ичинде:	842,6	4,1	1 427,3	6,1
<i>негизги каражаттар</i>	744,9	3,6	826,8	3,5
<i>жана башка финансылык активдер</i>	97,7	0,5	600,5	2,6
Бардыгы болуп активдер	20 440,4	100,0	23 435,5	100,0

Булагы: Улуттук банк

* РППУну эске алуусуз

БФКМдерге сунушталган төлөө мөөнөтү боюнча кредиттердин курамында белгилүү бир өзгөрүүлөр жүргөн. 2013-жыл жыйынтыгы боюнча орто мөөнөттүү кредиттик ресурстар үлүшүнүн көбөйүүсү³⁵ жана кыска мөөнөттүү кредиттер үлүшүнүн төмөндөөсү белгиленген (3.1.4-график).

3.1.4-график. БФКМдин кредит портфелинин төлөө мөөнөттөрү боюнча түзүмү

БФКМдердин кредит портфелинин олуттуу бөлүгү багытталган негизги региондор катары (чогуу алгандагы кредит портфелинин 63,7 пайызы) Ош, Жалал-Абад жана Чүй областтары, ошондой эле Бишкек шаары аныкталган (3.1.2-таблица).

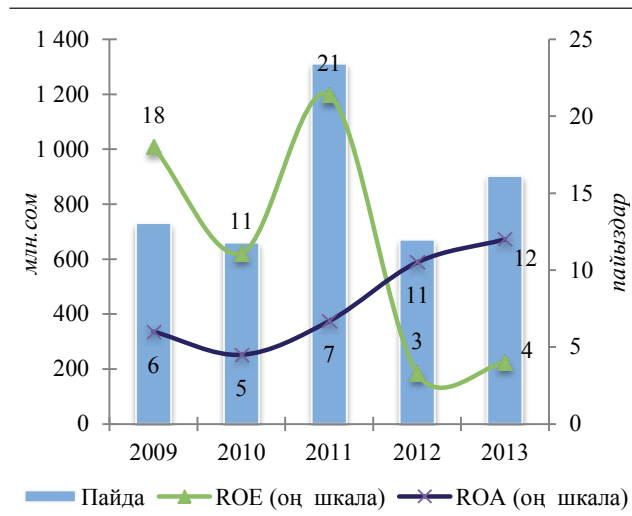
3.1.2-таблица. БФКМдин кредит портфелинин географиялык түзүмү

	2012		2013	
	млн. сом	үлүшү, %	млн. сом	үлүшү, %
Бишкек ш. жана Чүй областы	5639,0	36,6	6241,2	32,7
Жалал-Абад областы	2230,8	14,5	2903,6	15,2
Ош областы	2245,1	14,6	3020,5	15,8
Баткен областы	1460,2	9,5	1611,8	8,4
Ысык-Көл областы	1544,6	10,0	1643,7	8,6
Нарын областы	1076,8	7,0	1154,6	6,0
Талас областы	1064,3	6,9	964,7	5,0
Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары	144,6	0,9	1566,8	8,2
Бардыгы болуп	15405,4	100,0	19106,9	100,0

³⁵ Төлөө мөөнөтү – 1 жылдан 3 жылга чейин.

Кирешелүүлүк

3.1.5-график. БФКМдин кирешелүүлүк көрсөткүчтөрүнүн динамикасы*

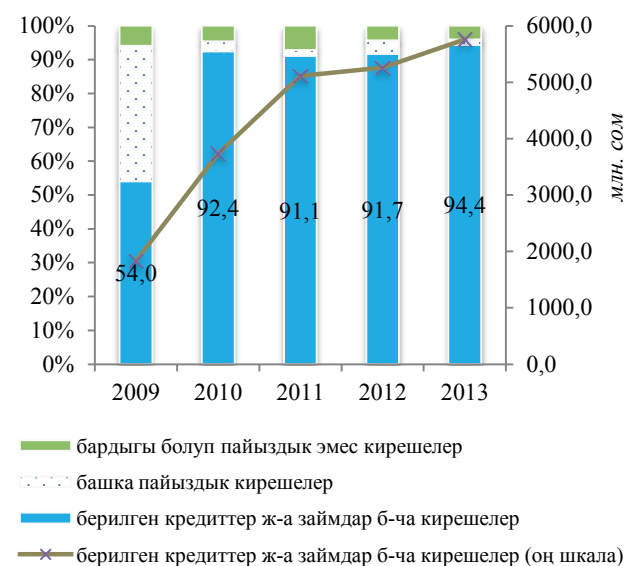
Булак: Улуттук банк
* КСФКны эске албаганда

2013-жыл жыйынтыгы боюнча БФКМдердин таза пайдасы 2012-жылы алынган пайдага салыштырмалуу 34,5 пайызга көбөйүп, 901,1 млн. сомду түзгөн. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча ROA жана ROE кирешелүүлүк көрсөткүчтөрү тиешелүүлүгүнө жараша 2 жана 1 пайыздык пунктка өсүп, 2012-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөргө салыштырганда 12,0 жана 4,0 пайызды түзгөн (3.1.5-график).

БФКМдердин кирешелеринин түзүлүшүнө олуттуу салым кошкон статьялардан болуп берилген кредиттер жана насыялардан кирешелер саналган, алар отчеттук мезгил ичинде 5 756,9 млн. сомду түзгөн (3.1.6-график).

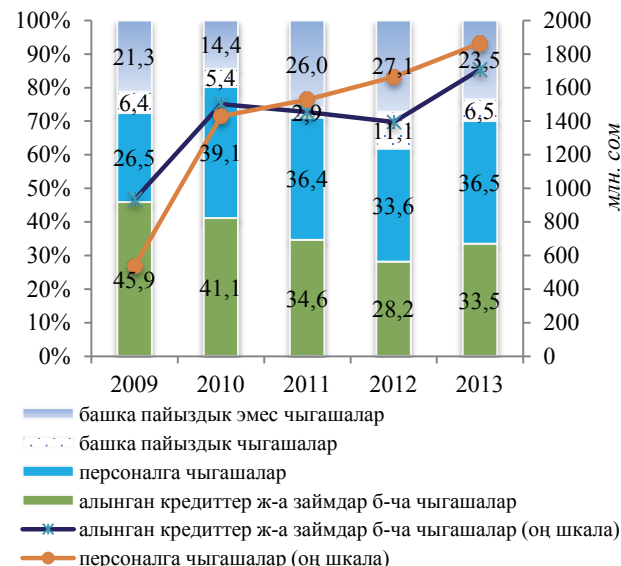
БФКМдердин чыгашалар түзүмүндө персоналга кеткен сарптоолордун жана алынган кредиттер жана насыялар боюнча чыгашалар үлүшүнүн көбөйүүсү байкалган (3.1.7-график).

3.1.6-график. БФКМдин киреше түзүмү

Булак: Улуттук банк

3.1.7-график. БФКМдин чыгаша түзүмү

Булак: Улуттук банк

3.2. Банктык эмес финансы-кредит мекемелериндеги тобокелдиктер

БФКМдердин жөнгө салынган ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлору катары кредит портфелинин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКМдердин тышкы карызынын абалы саналат.

БФКМдердин кредит портфелинин сапаты

Кароого алынган мезгил аралыгында кредит портфелинин көлөмүн көбөйтүүнүн жана проблемалуу кредиттердин номиналдык көлөмүнүн төмөндөшүнүн алкагында кредит портфелинин сапатынын бир аз жакшыргандыгы байкалган (2012-жылга караганда 52,7 млн. сомго же 8,8 пайызга төмөндөгөн) (3.2.1-график).

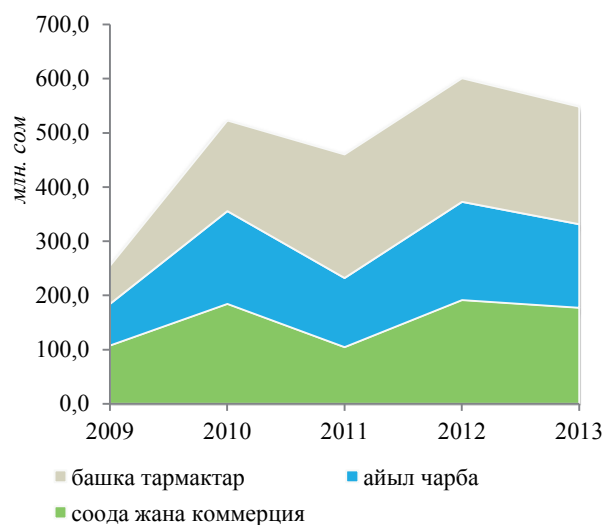
2013-жыл жыйынтыгы боюнча БФКМдердин классификацияланган кредиттеринин түзүмүндө тейлөөгө алынбаган айыл чарба кредиттеринин үлүшүнүн (2012-жылга салыштырмалуу 14,9 пайызга), ошондой эле классификацияланган кредиттердин жалпы көлөмүндө соодага кредиттер көлөмүнүн (7,4 пайыз) кыскарышы белгиленген (3.2.2-график).

3.2.1-график. БФКМдин кредит портфелинин сапаты

Булак: Улуттук банк

3.2.2-график. БФКМдин классификацияланган кредиттеринин экономиканын тармактары боюнча түзүмү

Булак: Улуттук банк

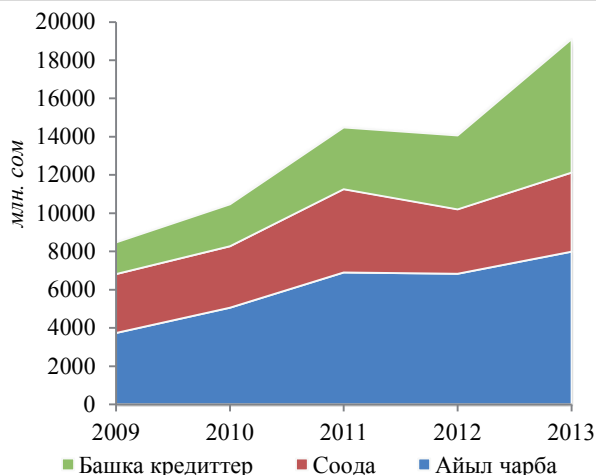
Тармактык концентрация

БФКМдердин кредит портфели айыл чарбада (БФКМдердин кредиттеринин жалпы көлөмүнүн 41,8 пайызы) жана соодада (кредит портфелинин жалпы көлөмүнүн 21,6 пайызы) топтоштурулган (3.2.3-график). Айыл чарбасын кредиттөө, жаратылыш-климаттык шарттарга жана республика региондорунда калктын салыштырмалуу анчалык жогору эмес кирешесине көз карандылыгынан улам, жогору тобокелдиктер менен байланыштуу болгон.

Институционалдык концентрация

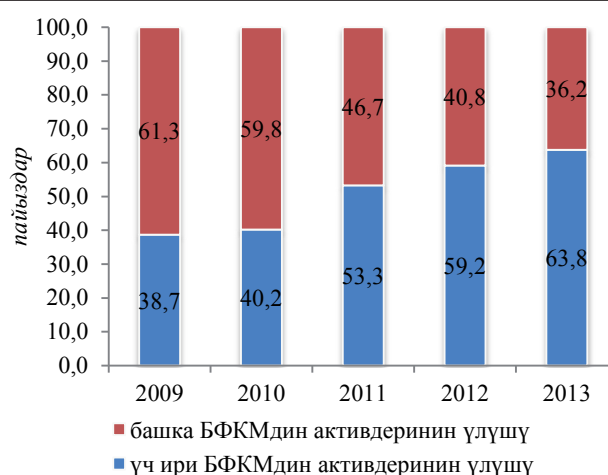
2013-жылы үч ири БФКМдердин активдеринин үлүшү 2012-жылдагы ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда 4,6 пайыздык пунктка өсүп, БФКМдер системасынын активдеринин жалпы көлөмүнүн 63,8 пайызын ээлеген (3.2.4-график).

3.2.3-график. БФКМдин кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булак: Улуттук банк

3.2.4-график. БФКМдин активдеринин институционалдык түзүмү

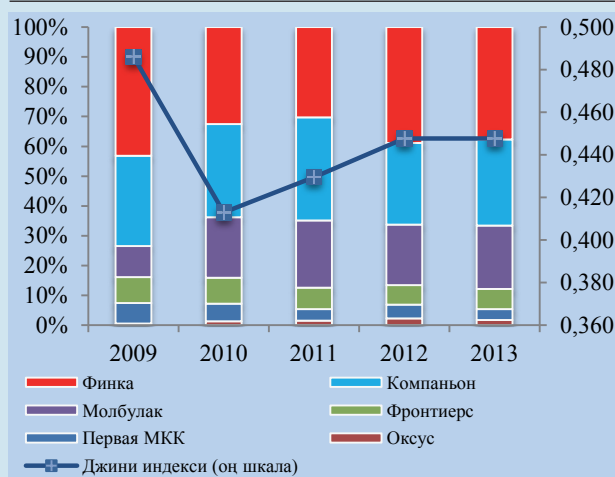
Булак: Улуттук банк

6-кыстырма. Концентрациялануу индексинин негизинде БФКМдер системасынын ишине баа берүү³⁶

— Херфиндаль-Хиршмандын индекси

БФКМдер системасында концентрациялануу тобокелдигине баа берүү максатында, Херфиндаль-Хиршмандын индекси³⁷ эсептелип чыккан. 2013-жылдын акырына карата абал боюнча БФКМдер системасы үчүн Херфиндаль-Хиршмандын индекси 2 774,4 пунктту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык³⁸ алынган маани, БФКМдердин активдеринин олуттуу көлөмдө концентрациялануусун же микроаржылоо рыногунун жогору концентрациялануусун тастыктайт. Ошентип, Кыргыз Республикасынын микроаржылоо рыногу олигополистикалык мүнөзгө ээ.

3.2.5-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКМдин активдеринин динамикасы

Булак: Улуттук банк

— Джини индекси

БФКМдердин активдеринин микроаржылоо уюмдары ортосунда бирдей бөлүштүрүлүшүнө баа берүү максатында Джини индекси эсептелип чыккан. 2013-жыл жыйынтыгы боюнча индекс мааниси 0,446 түзгөн, бул активдердин ири микрофинансылык институттар ортосунда бирдей бөлүштүрүлгөндүгүн тастыктоодо. Мында, концентрациялануу деңгээлинин өткөн жылга салыштырмалуу бир аз төмөндөгөндүгүн белгилеп кетүү зарыл (0,002 пунктка) (3.2.5-график).

³⁶ Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКМдердин маалыматтарынын негизинде эсептелген.

³⁷ $H = \sum_{i=1}^n (\text{үлүш}_i)^2$

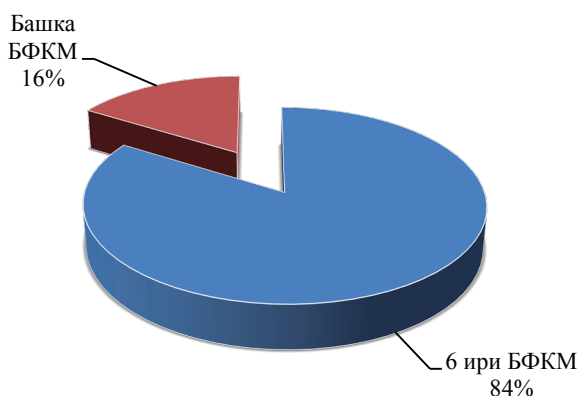
³⁸ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоо үчүн төмөнкүдөй эмпирикалык эрежелер колдонулган:

- индекс 0,1 (же 1.000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрацияланышы,
- индекс 0,1ден 0,18ге (же 1.000дөн 1.800гө) чейинки мааниге ээ – рыноктун орточо концентрацияланышы,
- индекс 0,18 (же 1.800) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку деңгээлде концентрацияланышы.

БФКМдердин тышкы карызынын абалы

2013-жылдын акырына карата абал боюнча БФКМдердин тышкы карызынын көлөмү 231,9 млн. АКШ долларын түзгөн. БФКМдердин тышкы карызынын институционалдык түзүмүндө олуттуу үлүш эл аралык финансылык институттар тарабынан түзүлгөн жана каржылоого алынган ири алты БФКМге туура келет (3.2.6-график). БФКМдердин тышкы карызынын жарымынан көбү (3.2.7-график) коммерциялык чет өлкө финансы-кредит мекемелеринен алынган кредиттерге (БФКМдердин тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 51,0 пайызы), калган бөлүгү – эл аралык финансылык институттардан алынган кредиттерге (БФКМдердин тышкы карызынын жалпы көлөмүнүн 49,0 пайызы) туура келет, алардын максаты болуп узак мөөнөт ичинде жеке секторду өнүктүрүү саналат.

3.2.6-график. БФКМдин тышкы карызынын институционалдык түзүмү

Булак: Улуттук банк

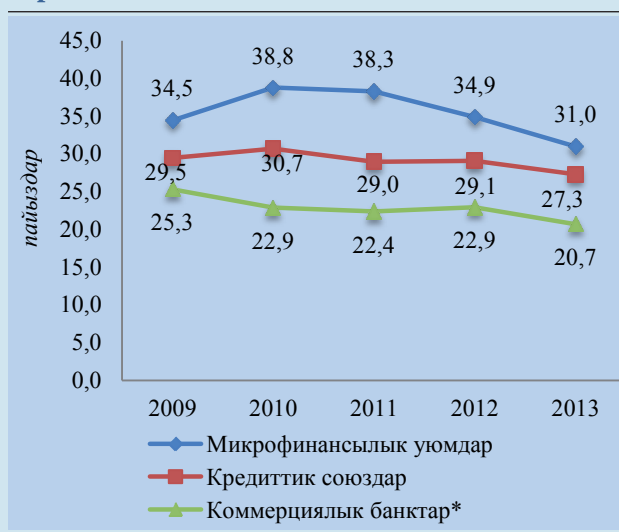
3.2.7-график. БФКМдин тышкы карызынын түзүмү

Булак: Улуттук банк

7-кыстырма. БФКМдердин кредиттеринин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баа берүү

3.2.8-график. БФКМдин кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин динамикасы

Булак: Улуттук банк

*КБнын пайыздык чендери улуттук валютада берилген

Отчеттук мезгил ичинде БФКМдердин кредиттери боюнча пайыздык чендердин төмөндөө тенденциясы байкалган. Иликтөөгө алынган мезгил ичинде микрокаржылоо уюмдарынын орточо салмактанып алынган пайыздык чендери 3,9 пайыздык пунктка, ал эми кредиттик союздардыкы – 1,8 пайыздык пунктка төмөндөгөн (3.2.8-график).

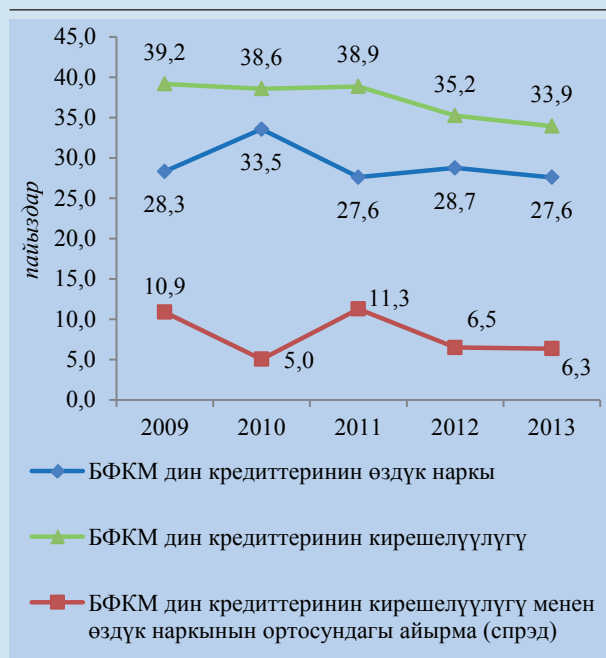
2013-жылы БФКМдердин кредиттик ресурстарынын өздүк наркы³⁹ 1,1 пайыздык пунктка төмөндөгөн, буга алты ири БФКМдердин кредиттеринин өздүк наркынын 1,6 пайыздык пунктка төмөндөшү өбөлгө түзгөн (3.2.9 жана 3.2.10-графиктер).

Мында ири БФКМдердин кредиттеринин өздүк наркы бүтүндөй БФКМдер системасынын кредиттеринин

³⁹ Кредиттердин өздүк наркы же чыгымга учурабагы чегин = (Дүң чыгашалар – Кредиттик эмес чыгашалар) / Орто жылдык кредит портфели.

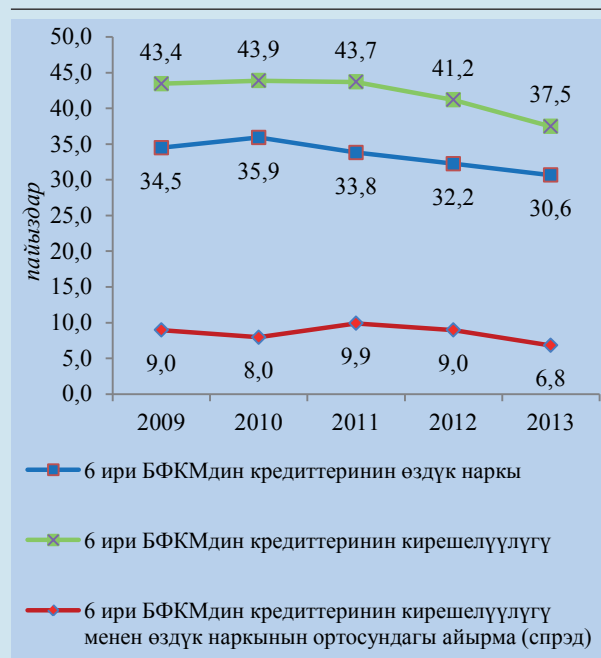
орточо өздүк наркынан жогору болгон. Алты ири БФКМдердин кредиттеринин өздүк наркынын төмөндөшүнүн негизги себеби катары – орточо жылдык кредит портфелинин өсүш арымынын дүң чыгашалардын өсүш арымынан жогорулашы болгон.

3.2.9-график. БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булак: Улуттук банк

3.2.10-график. 6 ири БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булак: Улуттук банк

Орточо жылдык кредит портфелинин өсүш арымынын пайыздык кирешелердин өсүш арымынан артышы, өз кезегинде, БФКМдердин кредиттеринин кирешелүүлүгүнүн азайышына⁴⁰ таасирин тийгизген.

3.3. БФКМдер системасын стресс-тестирлөө

Кароого алынган бардык стресс-тесттердин сценарийлерин жүзөгө ашырууда БФКМдердин кредиттик тобокелдик салыштырмалуу орто деңгээлде болгон.

БФКМдердин кредиттик тобокелдигин стресс-тестирлөө

Ийкемдүүлүккө талдап-иликтөө иши жүргүзүлүп, кредит портфелинин сапатынын начарлоосунун бүтүндөй БФКМдер системасына таасири эсептелген.

Стресс-тестирлөө жүргүзүүдө төмөнкү үч сценарий кароого алынган:

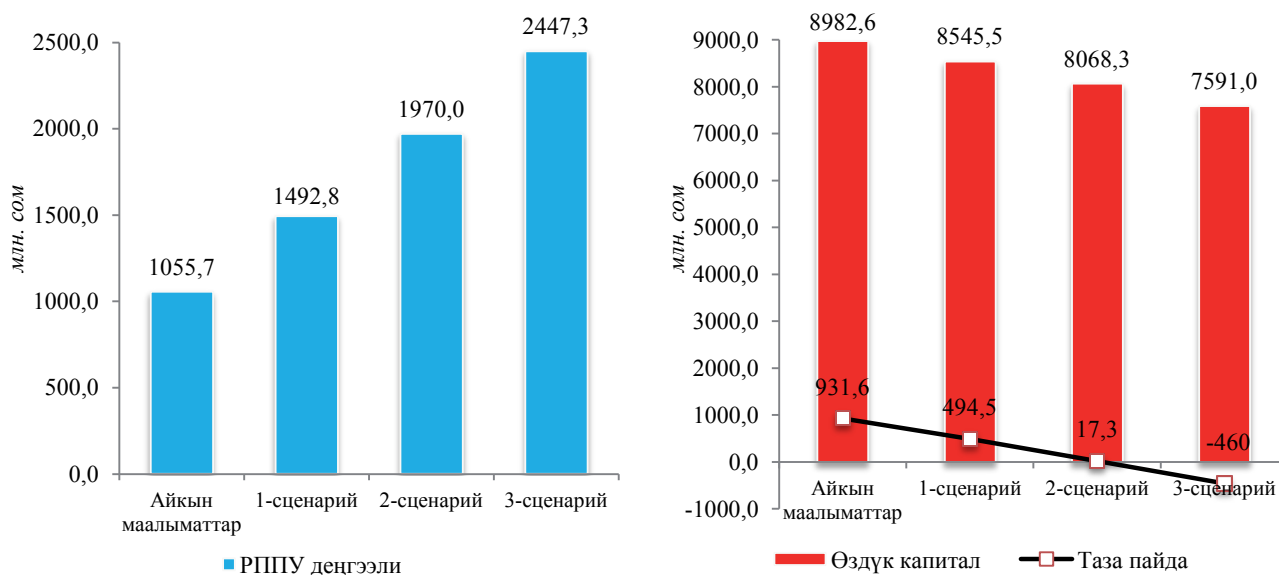
- 1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчисине өтүшү;
- 2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчисине өтүшү;
- 3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчисине өтүшү.

Мында кредиттердин бир категориядан экинчисине өтүшү төмөнкү категориялар боюнча бир калыпта жүрөт: “стандарттык”, “байкоого алынган”, “субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар”.

⁴⁰ Кредиттердин кирешелүүлүгү пайыздык кирешелердин орточо жылдык кредит портфелге карата катышы катары эсептелет.

Стресс-тестирлөөнү жүргүзүүдө БФКМдердин кредит портфелиндеги РППУ⁴¹ үлүшү тандалып алынган сценарийге жараша 41,0 пайыздан 132,0 пайызга чейин жогорулап турган (3.3.1-график).

3.3.1-график. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн 2013-жылдын 31-декабрына карата абалы боюнча жыйынтыктары

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Мында белгилей кетүүчү нерсе, кредит портфелинин сапатынын начарлоосу БФКМдин өздүк капиталынын жана таза пайдасынын бара-бара төмөндөшүнө алып келет. Биринчи сценарий ишке ашырылган учурда, БФКМдердин таза пайдасы 46,9 пайызга же 437,1 млн. сомго кыскарышы мүмкүн. Экинчи сценарийди ишке ашыруу, БФКМдин таза пайдасынын олуттуу төмөндөшүнө алып келет. Ал эми үчүнчү сценарийди ишке ашыруунун натыйжасында, БФКМдер сектору рентабелдүү эмес болуп, 460 млн. сом өлчөмүндө чыгым тарта баштайт (3.3.1-график).

3.3.1-таблица. Кредиттик тобокелдикти стресс-тестирлөөнүн жыйынтыктары, пайыздар

	БФКМдердин кредит портфелинде классификацияланган кредиттердин үлүшү
1-сценарий: кредиттердин 50% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	6,7
2-сценарий: кредиттердин 75% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	8,6
3-сценарий: кредиттердин 100% бир категориядан экинчи категорияга өтүшү	10,5

Булагы: Улуттук банк, Улуттук банктын эсептөөлөрү

⁴¹ Микрокаржылоо уюмдары активдин суммасынын пайыздык катышында көрсөтүлгөн чегерүүлөрдүн төмөнкү өлчөмдөрүн жүргүзүү менен классификациялоонун тиешелүү категориялары үчүн жалпы жана атайы РППУну түзүшөт:

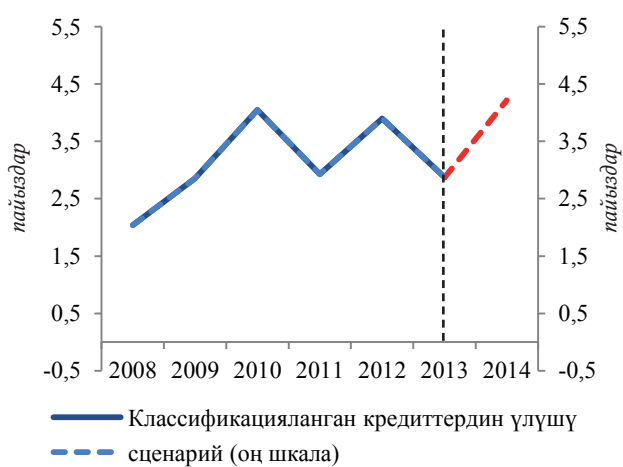
- Стандарттык - 0%дан 5%га чейин
- Байкоого алынган активдер – 10%
- Субстандарттык - 25%
- Шектүү - 50%
- Жоготуулар - 100%

Биринчи сценарийди ишке ашыруунун натыйжасы катары, БФКМдердин кредит портфелинде проблемалуу кредиттер үлүшүнүн 3,9 пайыздык пунктка, 6,7 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү саналат. Экинчи сценарийди жүзөгө ашырууда проблемалуу кредиттер 5,8 пайыздык пунктка, 8,6 пайыз деңгээлине чейин көбөйүшү, ал эми үчүнчү сценарийди жүзөгө ашырууда – 7,7 пайыздык пунктка, 10,5 пайызга жетиши ыктымал.

БФКМдердин кредиттик тобокелдигин эконометрикалык моделдин негизинде стресс-тестирлөө

Мындай стресс-тестирлөө эконометрикалык моделдин негизинде ишке ашырылат, ал БФКМдердин классификацияланган кредиттеринин макроэкономикалык факторлордон көз карандылыгын мүнөздөйт.

3.3.2-график. БФКМдин проблемалуу кредиттеринин төмөндөөсүнүн динамикасы

Булак: Улуттук банк

Макроэкономикалык таасирдин БФКМдердин классификацияланган кредиттер үлүшүнүн динамикасына таасирине баа берүү максатында төмөнкү сценарий кароого алынган:

– ИДӨ өсүш арымынын 10 пайызга кыскарышы.

Бул сценарийди ишке ашырууда кредит портфелиндеги проблемалуу кредиттер үлүшү 1,3 пайыздык пунктка, 4,2 пайыз деңгээлине чейин өсүшү мүмкүн.

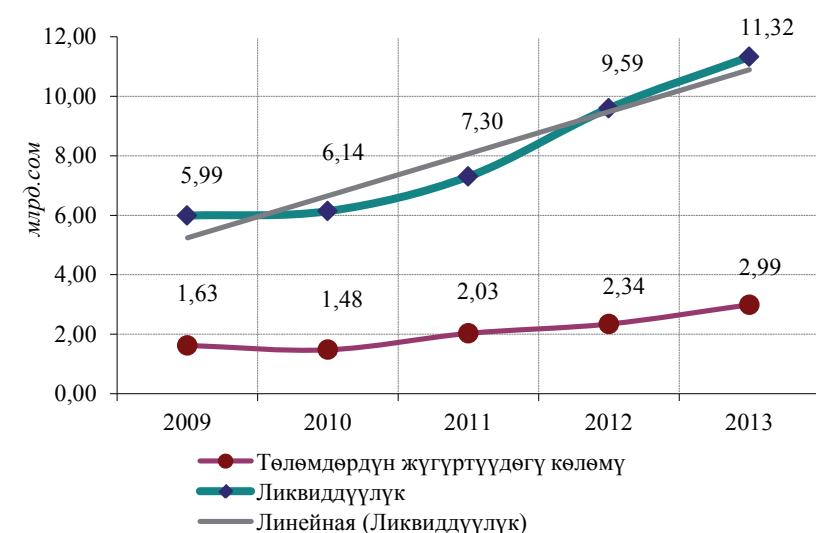
IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

Отчеттук мезгил ичинде кабыл алынган олуттуу мааниге ээ төлөм системаларында финансылык жана операциялык тобокелдиктерди минималдаштырууга, катышуучулардын системалардан пайдалануу мүмкүнчүлүгүнүн так регламенттин белгилөөгө, төлөм инфраструктурасынын ишине контролдук жүргүзүү аркылуу системанын иш үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылууга багытталган чаралар топтому орун алган тобокелдиктердин финансы секторунун туруктуулугуна тийгизген таасирин минималдаштырууга өбөлгө түзгөн.

Системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын финансылык тобокелдиктеринин кыйла төмөн деңгээлде сакталып турушу катышуучуларда ликвиддүүлүк деңгээлинин жеткиликтүүлүгүнө, ошондой эле операциялык тобокелдиктер деңгээлинин салыштырмалуу анчалык жогору эмес экендиги менен шартталган.

2013-жылдын акырына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасынын төмөнкү компоненттери иштеп турган:

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүктүн көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

1. Ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ).

2. Клирингдик төлөмдөр системасы – Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (СПК).

3. Төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы.

4. Акча которуулар системасы.

Бүтүндөй алганда 2013-жылы Эсептешүүлөрдүн grosстук системасы, Пакеттик клиринг системасы жана Элкарт штаттык режимде иш алып барышкан.

Эсептешүүлөрдүн grosстук системасындагы финансылык тобокелдиктер деңгээли системадагы жүгүртүүгө карата катыш боюнча ликвиддүү каражаттардын сакталып турган жогорку деңгээлинин эсебинен төмөн деңгээлде катталган (ликвиддүүлүк коэффициенти – 3,8, ал эми жүгүртүү коэффициенти – 0,3

түзгөн). 2013-жылы катышуучулардын орточо күндүк ликвиддүү каражаттарынын көлөмүнүн 17,8 пайызга өсүшү катталып, 11,3 млрд. сомду түзгөн.

Эсептешүүлөрдүн grosстук системасынын ишине талдап-иликтөөлөрдүн натыйжасында, операциялык күндүн узартылышын жана тобокелдик фактору катары техникалык кемчиликтерди эске алганда, кароого алынган жыл ичинде жеткиликтүүлүк көрсөткүчү⁴² 99,6 пайызды түзгөн, бул 2012-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 0,2 пайыздык пунктка төмөн, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли 3,1 пайызды түзгөн.

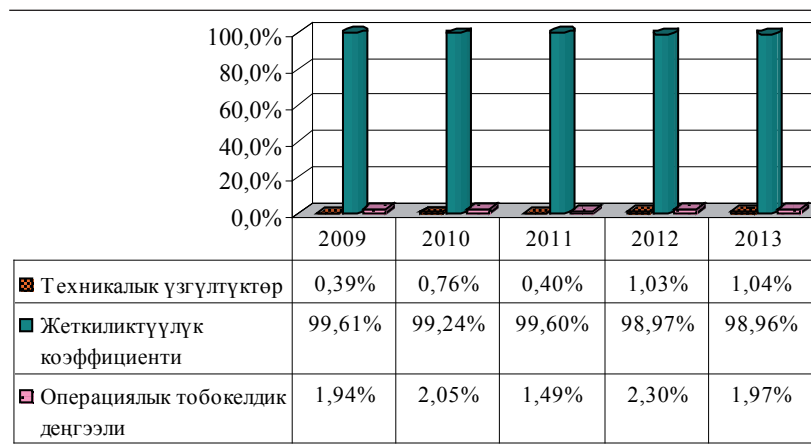
Мындан тышкары Эсептешүүлөрдүн grosстук системасында орун алышы ыктымал болгон финансылык тобокелдиктердин көрсөткүчү катары *төлөмдөрдүн кезектүүлүгү жана катышуучулардын каражаттары жетишсиз болгондугунан улам ишке ашырылбаган төлөмдөр*⁴³ саналат. 2013-жыл ичинде кезекте турган 210 төлөм катталган (4.1-таблица), бул 2012-жылдагыдан 2,3 пайызга төмөн. Эсептешүүлөрдүн grosстук системасы боюнча кезекте турган бир төлөм убактысынын орточо мааниси 50 минутага жакынды түзгөн.

4.1-таблица. ГСРРВ төлөмдөрү боюнча чогуу алгандагы маалыматтар

Аталышы	2009	2010	2011	2012	2013	Өсүш (%)	Өсүш арымы
Кезектеги төлөмдөр:							
- саны	46	40	204	215	210	-2,3	-5,0
- суммардык убакыт (минут)	1987	1312	6904	11469	10730	-6,4	-739,0
Ликвиддүүлүктүн жетишсиздиги боюнча аткарылбаган төлөмдөр:							
- саны	2	3	8	4	7	75,0	3,0
- көлөмү (млн. сом)	185,4	22,0	32,3	1,3	17,2	-	15,9

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

4.3-график. ПКSte жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Кезекте катталган төлөмдөр башка катышуучулар үчүн финансылык тобокелдиктерди жараткан эмес, анткени алар акча каражаттардын катышуучунун корреспонденттик эсебине келип түшүүсү менен төлөмдү системага жөнөтүү ортосундагы убакыт ажырымына байланыштуу болгон. Системада белгиленген эрежелерге ылайык, айрым бир катышуучуларда ликвиддүүлүк жетишсиз болсо, мындай төлөмдөр операциялык күндүн акырында система тарабынан дароо четке кагылат.

Отчеттук мезгил ичинде пакеттик клиринг системасында катышуучулар ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлин сактоо менен жыйынтыктап эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн талап кылынгандан да жогору каражаттарды резервге коюшкан. Катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган кам зарыл деңгээлден 2,6 эсеге жогору болгон. Кароого

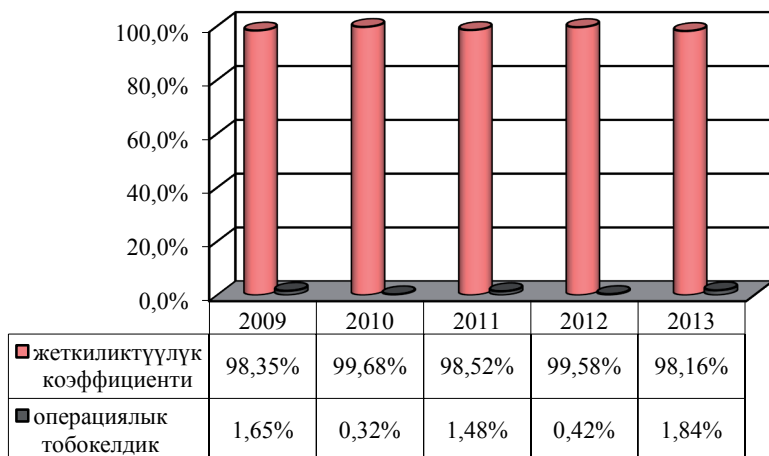
⁴² Жеткиликтүүлүк коэффициенти системаны керектөөчүлөр үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөйт. Техникалык кемчиликтерден, электрэнергиясын өчүрүүлөрдөн, системанын операциялык күнү кеч башталгандыктан же эрте бүткөндүктөн улам келип чыккан системанын иш үзгүлтүктөрү системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

⁴³ Мындай жагдай, катышуучулардын Улуттук банкта ачылган корреспонденттик эсебинде акча каражаттарынын жетишсиздигинен улам келип чыгат.

алынган жыл ичинде системадан пайдалануу мүмкүнчүлүгү жогору болуп, 99,0 пайызды түзгөн. Иш регламентин узартуунун жана техникалык мүнөздөгү үзгүлтүктөрдүн келип чыгышынын эсебинен операциялык тобокелдик деңгээли 2,0 пайызды түзгөн.

“Элкарт” улуттук системасында 2013-жыл ичинде системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 98,2 пайызды, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли 1,8 пайызды түзгөн.

4.4-график. ББПда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Банктык төлөм карттарын жайылтуу деңгээли жетишердик төмөн деңгээлде сакталган (орточо алганда Кыргызстанда ар бир 6-адам гана банктык картка ээ). Ошол эле мезгилде, эмитирленген төлөм карттарынын санынын көбөйүүсүнүн оң тенденциясы байкалган. Кароого алынган жылдын акырына жүгүртүүдөгү банктык төлөм карттарынын жалпы саны 2012-жылы катталган карттардын санына салыштырмалуу 59,1 пайызга көбөйүү менен 650,6 миң даананы түзгөн.

Коммерциялык банктар төлөм карттарын пайдалануу менен жеткиликтүү тарифтер боюнча кошумча банктык кызмат көрсөтүүлөрдүн ар түрдүү спектрин сунушташууда. Мында, банктык продукттардан пайдалануу деңгээлинин төмөндүгү, анын ичинде калктын финансылык сабаттуулук деңгээлинин төмөндүгү, төлөм карттарын пайдалануу менен сунушталуучу кызматтар жана банктык продукттар тууралуу демилге берүүнүн жана маалымдоонун жетишсиздиги, ошондой эле аймактар, өзгөчө алыскы региондор орнотулуучу жабдуулар менен талапка ылайык камсыз кылынбашы белгиленген.

Мындай проблемаларды чечүү үчүн Кыргыз Республикасында 2012-2017-жылдар ичинде Нак эмес төлөмдөрдүн жана эсептешүүлөрдүн үлүшүн көбөйтүү боюнча мамлекеттик программанын иш-чараларын ишке ашыруунун алкагында (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Улуттук банктын 2012-жылдын 14-майындагы № 289/5/1 биргелешкен токтому) коммерциялык банктар тарабынан аймактарда банктык төлөм карттарын тейлөө үчүн инфраструктураны кеңейтүү боюнча иштер жүргүзүлүүдө.

Алсак, 2013-жылдын акырына карата абал боюнча республиканын бүтүндөй аймагы боюнча орнотулуп, иштеп жаткан банкоматтардын жана терминалдардын жалпы саны 818 банкоматты жана 3 485 терминалды түзгөн (2012-жылдагыга салыштырганда банкоматтардын жана терминалдардын санынын өсүшү, тиешелүүлүгүнө жараша 34,1 пайызды жана 40,1 пайызды түзгөн).

V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Отчеттук мезгил ичинде финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуучу ченемдик-укуктук базаны өркүндөтүү боюнча иш жүргүзүлгөн. Улуттук банктын көзөмөл функциясынын натыйжалуулугун жогорулатуу, финансылык кызматтардан пайдалануучулардын укугун коргоо, ошондой эле ченемдик-укуктук актыларды эл аралык стандарттарга жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдардагы өзгөртүүлөргө ылайык келтирүү маселелерине өзгөчө көңүл бурулган.

Банк ишин лицензиялоо

Улуттук банк тарабынан “Банк ишин лицензиялоо жөнүндө” жобого банктардын акцияларын сатып алуу тартибин тактоого, банктардын кызмат адамдарына карата коюлуучу минималдуу талаптарга, Кыргыз Республикасына чет өлкө банктарынан банк-резиденттердин уставдык капиталын түзүү жана көбөйтүү үчүн келип түшүүлөргө тиешелүү өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Киргизилген өзгөртүүлөр микрокаржылоо компанияларынын жана микрокредиттик агенттиктердин банктык лицензияларды берүүгө өтүнүчүн карап чыгуу тартибине тиешелүү болгон.

Тышкы аудитке карата талаптар

Депозиттерди тарткан банктарга жана микрокаржылоо компанияларына көзөмөлдүктү жакшыртуу, ошондой эле банктык тобокелдиктерди төмөндөтүү үчүн “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынан лицензия алышкан банктардын жана башка финансы-кредит мекемелердин ишине тышкы аудитке карата минималдуу талаптар жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынган. Өзгөртүүлөр жана толуктоолор тышкы аудитордун ротация мөөнөтүнө, тышкы аудитти жүргүзүүгө келишимге карата талаптарга, ошондой эле пландан тышкаркы аудитти жүргүзүүгө карата талаптарга тиешелүү болгон.

Монополияга каршы жөнгө салуу

Монополияга каршы жөнгө салууну өркүндөтүү максатында, Кыргыз Республикасынын банктык кызмат көрсөтүүлөр рыногунда монополияга каршы жөнгө салуу, атаандаштыкты өнүктүрүү жана керектөөчүлөрдүн укуктарын коргоо саясатына жана негизги принциптерине өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген, аларга ылайык монополияга каршы жөнгө салуу механизми кеңейген, анда Улуттук банк лицензиялоого, тышкы көзөмөл жүргүзүүгө жана жер-жерлерде инспектирлөөгө айкалышкан ыкмаларды колдонот. Банктык кызмат көрсөтүүлөр жана кредиттер менен депозиттер боюнча пайыздык чендер түптөлүүчү компоненттерди ачып көрсөтүү боюнча баа түзүү саясатына карата минималдуу талаптарды камтыган “Банктык жана микрофинансылык уюмдар тарабынан сунушталган кызмат көрсөтүүлөрдүн баасын белгилөө саясатына карата минималдуу талаптар жөнүндө” жобо бекитилген.

Таасир этүү чаралары

Отчеттук мезгил ичинде, Улуттук банктан лицензия алышкан жана иши ал тарабынан жөнгө салынган коммерциялык банктарга жана банктык эмес финансы-кредит мекемелерине карата таасир этүү чараларын колдонуу маселелери боюнча Улуттук банктын ченемдик - укуктук актыларын өркүндөтүү, ошондой эле ченемдик базаны Администрациялык жоопкерчилик жөнүндө кодекске ылайык келтирүү алкагында бир катар ченемдик укуктук актыларга өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Банктардын регулятивдик отчету

Көзөмөл функцияларын өркүндөтүү максатында, мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчетко жаңы бөлүк киргизилген, ага ылайык Улуттук банк карыз алуучунун ар бир кредити тууралуу маалыматты банктардан алып турат. Бул маалымат банктык система боюнча сыяктуу эле, өзүнчө алынган коммерциялык банктар боюнча да кредиттик тобокелдикти баалоо сапатын жогорулатууга, ошондой эле коммерциялык банктардын карыз алуучуларын үстү-үстүнө кредит алуусун аныктоого мүмкүндүк берет. Жаңы бөлүктү толтуруу тартибин түшүндүрүү максатында, мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчетту толтуруу боюнча усулдук көрсөтмөлөргө толуктоолор киргизилген.

Тобокелдиктерди тескөө жана башка маселелер

Банктык тобокелдиктерди төмөндөтүү маселелерине тиешелүү, анын ичинде топтук кредиттөө чөйрөсүн, банктардын инсайдер-кызматкерлер менен операцияларын, банктардын кыймылсыз мүлк менен жана банктык сейфтерди ижарага берүү боюнча иш тартибин кошо алганда, кредиттик ишмердүүлүккө байланыштуу айрым ченемдик-укуктук актыларга өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Банктык эмес финансы-кредит мекемелерин жөнгө салуу

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишин жөнгө салуучу мыйзамдарга өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду кабыл алууга байланыштуу, Улуттук банк тарабынан бир катар ченемдик укуктук актылар бекитилген, ошондой эле микрофинансылык уюмдардын, кредиттик союздардын жана алмашуу бюролорунун ишин жөнгө салуучу айрым ченемдик-укуктук актыларга өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген. Бул, микрокаржылоо компанияларына жана кредиттик союздарга операцияларды ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык жүзөгө ашырууну, агенттик банкингди жүргүзүүнү жана чет өлкө валютасы менен бир катар операцияларды ишке ашырууну кошо алганда, өз иш чөйрөсүн кеңейтүү укугун берген. Финансылык кызматтардан пайдалануучулардын укугун коргоо, депозиттерди тартпаган микрофинансылык уюмдардын ишинин ачык-айкындуулугун жогорулатуу, ошондой эле карыз алуучулардын үстү-үстүнөн кредит алуусуна бөгөт коюу максатында, “Депозиттерди тартпаган микрофинансылык уюмдар үчүн кредиттик тобокелдикти тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө” жобо кабыл алынган.

Депозиттерди тартпаган микрофинансылык уюмдардын ишине инспектордук текшерүүлөрдү жүргүзүү ишин тартипке келтирүү үчүн отчеттук мезгил ичинде тиешелүү нускоо кабыл алынган.

Микрокаржылоо компанияларында терроризмди каржылоо жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легалдаштырууга (адалдоого) каршы аракеттерди көрүү маселелери боюнча ички контролдукту уюштуруу жагында талаптарды белгилөөгө байланыштуу жана микрофинансылык уюмдар жана кредиттик союздар үчүн талаптарды күчөтүү максатында, Улуттук банктын айрым ченемдик-укуктук актыларына өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген.

Алмашуу бюролору үчүн бир катар талаптар киргизилген: алмашуу бюролорун ачууда зарыл жүгүртүү каражаттарынын минималдуу өлчөмү көбөйтүлгөн жана жаңыдан ачылып жаткан кошумча бюролордун санына чектөөлөр киргизилген. Мында, алмашуу операцияларын жүргүзүү укугу юридикалык жактарга гана берилген.

Ислам каржылоо принциптери

Банк секторунун бардык катышуучулары үчүн бирдей шарттарды камсыз кылуу жана Кыргыз Республикасында ислам банк ишин жайылтуу үчүн шарттарды түзүү максатында кабыл алынган Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндө” мыйзамына толуктоолорду киргизүү тууралуу” жана “Кыргыз Республикасында банктар жана

банк иши жөнүндө” мыйзамына толуктоолорду киргизүү тууралуу” мыйзамдарын аткаруу максатында, ошондой эле микрокаржылоо уюмдарына жана кредиттик союздарга ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык операцияларды жүргүзүүгө укук берүүчү Кыргыз Республикасынын “Кыргыз Республикасында микрофинансылык уюмдар жөнүндө”, “Кредиттик союздар жөнүндө” мыйзамдарына бекитилген толуктоолорго ылайык келтирүү максатында, тиешелүү ченемдик укуктук актылар иштелип чыккан жана кабыл алынган. Бекитилген документтер, анын ичинде ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык каржылоону сунуштоо учурунда кредиттик тобокелдикти чектөө маселелерине тиешелүү болгон.

Депозиттерди коргоо системасы

Жеке адамдардын компенсацияланууга тийиш болгон аманаттарынын (депозиттеринин) эсебин жүргүзүү үчүн коммерциялык банктын маалыматтар базасын жүргүзүүнү өркүндөтүү максатында Кыргыз Республикасынын “Банктык аманаттарды (депозиттерди) коргоо жөнүндө” мыйзамына ылайык, отчеттук мезгил ичинде Банктын аманатчылары алдындагы милдеттенмелери жөнүндө маалыматтар базасын жүргүзүү боюнча усулдук көрсөтмөгө өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынган.

Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү⁴⁴ (пайыздарда)

	2010	2011	2012	2013
Банк сектору				
<i>Капиталдын жеткиликтүүлүк көрсөткүчтөрү</i>				
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата нормативдик капитал	30,5	30,3	28,3	25,0
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата биринчи деңгээлдеги капитал	26,5	24,6	22,3	19,9
Чогуу алгандагы активдерге карата өздүк капитал	21,7	21,6	19,7	19,3
Классификацияланган кредиттердин өздүк капиталга карата катышы	33,1	21,9	16,8	13,8
Чогуу алгандагы милдеттенмелерге карата өздүк капитал	27,7	27,6	24,4	23,3
<i>Активдердин сапаты</i>				
Классификацияланган кредиттердин кредит портфелине карата катышы	15,8	10,2	7,2	5,5
Кредит портфелине карата РППУ	10,7	6,3	4,7	3,3
Классификацияланган кредиттерге карата РППУ	67,7	61,6	64,9	59,6
Валюталык насыялардын кредит портфелине карата катышы	55,7	55,2	53,7	53,6
<i>Рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү</i>				
ROA	1,1	3,0	3,0	2,8
ROE	7,1	17,7	18,5	18,0
Дүң кирешеге карата пайыздык маржа	48,9	45,0	44,7	44,1
Депозиттер жана кредиттер боюнча маалымдама чендердин ортосундагы спрэд	8,2	9,4	8,0	7,7
<i>Ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү</i>				
Жогорку ликвиддүү активдердин чогуу алгандагы активдерге карата катышы	36,1	35,0	36,8	38,8
Жогорку ликвиддүү активдердин кыска мөөнөттүү милдеттенмелерге карата катышы	72,8	74,9	80,0	70,0
<i>Рынок тобокелдигине карата көз карандылык</i>				
Таза ачык валюта позициясынын өздүк капиталга карата катышы	-10,3	4,1	2,4	4,9
Башка финансылык корпорациялар*				
Активдердин финансы секторунун чогуу алгандагы активдерине карата катышы	22,3	23,0	18,7	17,2
Активдердин ИДӨгө карата катышы	7,7	7,1	6,6	6,7
Корпоративдик сектор (орто жана ири ишканалар)				
Активдердин рентабелдүүлүгү (ROA)	2,9	5,9	6,7	5,5
Капиталдын рентабелдүүлүгү (ROE)	6,2	12,7	16,3	16,4
Чогуу алгандагы милдеттенмелердин өздүк капиталга карата катышы (левераж)**	2,2	2,1	2,1	2,1
Күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти	1,3	1,4	1,4	1,3
Үй чарба сектору				
Үй чарба карызынын ИДӨгө карата катышы	8,4	8,5	9,1	13,4
Үй чарба карызынын колдо болгон кирешеге карата катышы	11,9	13,2	13,4	21,8

Булагы: Улуттук банк, УСК; эсептөөлөр: Улуттук банк

* - башка финансылык корпорациялар БФКМдерди түшүндүрөт

** - корпоративдик сектордун өздүк капиталы «Центерра Голд Инк» компаниясынын акцияларын эске алуусуз берилген

⁴⁴ Финансылык туруктуулук индикаторлору ЭВФ методологиясына ылайык эсептелген («Финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрүн түзүү боюнча колдонмо», ЭВФ 2007).

ГЛОССАРИЙ ЖАНА КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

Банктык аманат (депозит) – бул, финансы-кредит мекемеси тарабынан башка жак менен түзүлгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган каражаттардын суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап боюнча төлөнүүчү болуп бөлүнөт. Талап боюнча төлөнүүчү аманаттар сактоо мөөнөтүн көрсөтүүсүз, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат.

Банктык кредиттер – бул, банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук жана кредиттик пайызды төлөөгө жөндөмдүүлүк шарттарында берилген акча каражаттары.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу/сатуу боюнча операциялар жүзөгө ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул, акча рыногунун сектору, анда валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунуш тең салмактанып турат. Өз багыты жана уюштуруу түзүмү боюнча – бул, адистештирилген институттар жана механизмдердин топтому, алар биргелешип суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу-сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат.

Акча рыногу – рынок, мында, катышуучулардын белгилүү бир чөйрөсүнүн чегинде кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталат жана алынат.

Депозиттик мекемелер – борбордук банкты эске албаганда, негизги иши депозиттерди кабыл алуу жана кийинчерээк бул каражаттарды өз атынан жайгаштыруу болуп саналган финансылык корпорациялар.

Үй чарбачылыгы – бул, бирге жашашкан, биргелешип чарба жүргүзүшкөн, өз кирешелерин жана мүлкүн толугу менен же жарым-жартылай бириктиришкен жана товарлар менен кызмат көрсөтүүлөрдүн (негизинен турак-жай жана тамак-аш азыктарына) белгилүү бир түрлөрүн биргелешип пайдаланышкан жеке адам же жеке адамдар тобу. Үй чарбасы кайсы болбосун экономикалык ишти, анын ичинде өндүрүштү жүзөгө ашыра алат.

Баалуу кагаздардын кирешелүүлүгү – баалуу кагаздар боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагазга ээлик кылуучу тарабынан алынган пайданын ченеми (нормасы).

Дюрация – финансы инструментин төлөөгө чейинки орточо алынган мөөнөт. Финансылык активдердин төлөө мөөнөтүнө эмес, пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө карата ийкемдүүлүгүнө көрүлгөн чара катары колдонулушу мүмкүн.

Турак-жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү индекси – жарандардын батирлерди (квартираларды) сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан, турак-жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттык батирдин (54 чарчы метр жалпы аянты менен) орточо рыноктук наркынын үч адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам жана бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине карата катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынан пайдалануу мүмкүнчүлүгү коэффициенти – системадан пайдалануучулар үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системаны жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн улам иштебей токтоп калуулар, электрэнергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти – системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жетиштүүлүгүн мүнөздөйт.

Минималдуу керектөө бюджетти – бир адамга эсептелинген бир күндүк минимумга ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Бир адамга эсептелинген бир күндүк минимум – адамдын жашоо-тиричилигин камсыз

кылуу, анын ден соолугун сактоо үчүн зарыл болгон минималдуу керектөө куржунунун наркынын өлчөмүнө барабар, материалдык ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн минималдуу топтомунун нарктык баасы, ошондой эле милдеттүү төлөмдөрдүн жана жыйымдардын суммасы.

Колдо болгон киреше – өздүк керектөө үчүн багытталган, салыктан кийинки таза киреше. Өздүк колдо болгон киреше, өздүк киреше менен салыктардын суммасынын ортосундагы ар түрдүүлүккө барабар же керектөө суммасына жана жыйымдар чоңдугуна шайкеш.

Реалдуу пайыздык чен – номиналдык пайыздык чен, ал инфляция деңгээлине карата корректировкаланган.

Баалуу кагаздар рыногу – баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсептик жана клирингдик палаталар, ошондой эле биржанын ишкердигине байланыштуу кызматтарды сунуштаган башка компаниялар сыяктуу уюштурулган биржалар жана түзүмдөр. Бул категорияга иши финансылык компаниялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана клирингдин электрондук система, ошондой эле биржалардын жана алар менен байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишкердигине көзөмөлдүктү жүзөгө ашырган же алардын ишин жөнгө салган улуттук өзүн-өзү жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын жана экономикалык жигердүү калктын жалпы санынын пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталда катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтында камтыйт.

Финансы рыногу – катышуучулардын белгиленген иш алып баруу тартибине ылайык, экономикалык субъекттер финансылык талаптарды сатууну-сатып алууну жүзөгө ашырыша турган рынок катары аныкталат.

АӨБ	– Азия өнүктүрүү банкы
ББПБ	– Бирдиктүү банктар аралык процессинг борбору
ГСРРВ	– Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн гросстук системасы
КРСА	– Казакстан Республикасынын Статистика боюнча агенттиги
ИДӨ	– ички дүң өнүм
РФ СМК	– Россия Федерациясынын Статистика боюнча мамлекеттик кызматы
КРӨ МКК	– Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик каттоо кызматы
КММ	– күйүүчү-майлоочу материалдар
МБК	– Мамлекеттик баалуу кагаздар
ЖАК	– жабык акционердик коом
КБИ	– керектөө бааларынын индекси
КЖК	– капитал жетиштүүлүгүнүн коэффиценти
КР	– Кыргыз Республикасы
КФБ	– Кыргыз фондулук биржасы
ЭВФ	– Эл аралык валюта фондусу
МЖ	– маркетингдик жыл
КР ФМ	– Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги
МФУ	– микрокаржылоо уюму
Улуттук банк	– Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
КР УСК	– Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
БФКМ	– Банктык эмес финансы-кредит мекемелери
МЭБК	– Мамлекеттик эмес баалуу кагаздар
ААК	– ачык акционердик коом
ОЭСР	– Экономикалык кызматташуу жана өнүктүрүү уюму

РППУ	– потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабуу үчүн кам
РФ	– Россия Федерациясы
КМШ	– Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештиги
БРАФ	– Банктарды рефинансылоонун адистештирилген фондусу
КФ	– Коомдук фонд
АКШ	– Америка Кошмо Штаттары
ФАО	– Бириккен улуттар уюмунун азык-түлүк боюнча айыл-чарба уюму
ФКМ	– финансы-кредит мекемелери
РФББ	– Россия Федерациясынын Борбордук банкы
ТСК	– таза суммардык капитал